

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากแห่งประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 161/1

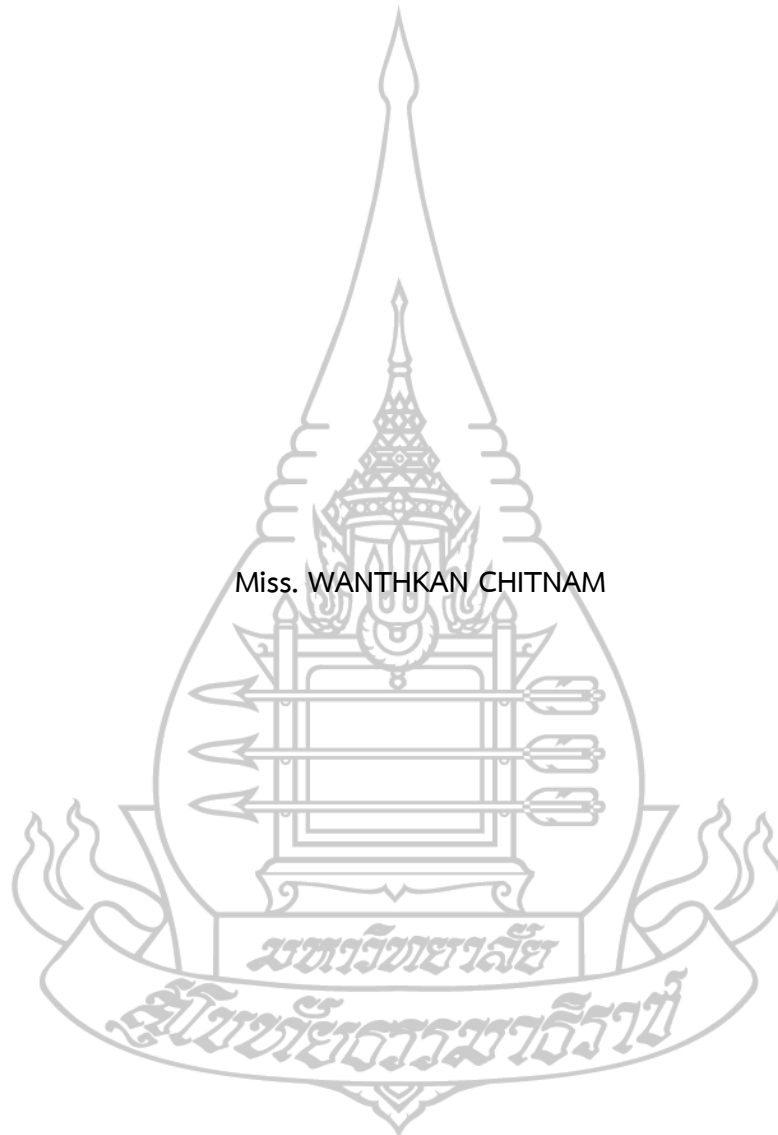

นางสาววันทกาญจน์ จิตนาม

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

Legal Problems for combat to SLAPP Lawsuits under Section 161/1 of
the Criminal Procedure Code

Miss. WANTHKAN CHITNAM

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากแห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1
ชื่อและนามสกุล	นางสาววันทกาญจน์ จิตนาม
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากแห่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

ผู้ศึกษา นางสาววันทกาญจน์ จิตนาม รหัสนักศึกษา 2654001565

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิชิต ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษา แนวคิด และทฤษฎีทั่วไป ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก (2) ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฟิลิปปินส์ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก (3) ศึกษาวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก และ (4) เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยทางกฎหมายโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสารกฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมถึงเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ โดยผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเนื้อหาที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเสนอแนะแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 เพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขเพิ่มเติมให้ชัดเจนและเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นบรรทัดฐานต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า (1) ตามแนวคิดและทฤษฎีทั่วไป ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากนั้น ผู้ที่มาฟังศาลจะต้องมาด้วยมือสะอาด” หมายถึง โจทก์หรือผู้เสียหายต้องฟ้องคดีต่อศาลด้วยความสุจริต มิใช่มีเจตนาอื่นนอกเหนือจากประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมาย และคู่ความในคดีจะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่ตามหลักพื้นฐานในระบบวิธีพิจารณาความ ซึ่งถือว่าเป็นหลักของความยุติธรรมตามธรรมชาติและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการดำเนินคดี (2) กฎหมายไทยมีมาตรการเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 แต่ยังไม่มีความชัดเจน เนื่องจากไม่มีการกำหนดคำนิยาม คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ทั้งไม่มีมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองสิทธิโจทก์และจำเลยในการต่อสู้คดีและไม่มีผลทางกฎหมายและการลงโทษที่เหมาะสมและชัดเจนในกฎหมายของต่างประเทศ ได้มีการกำหนดคำนิยาม คำว่า “การฟ้องปิดปาก” ไว้ชัดเจน และมีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิโจทก์และจำเลยในการต่อสู้ทางคดีโดยให้สิทธิจำเลยยื่น “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” และหากศาลวินิจฉัยว่าเป็นคดีฟ้องปิดปาก จำเลยมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากการที่โจทก์ฟ้องปิดปาก ซึ่งเรียกว่า “มาตรการฟ้องกลับ” (3) ในขณะที่กฎหมายไทยไม่มีความชัดเจนในเรื่องมาตรการเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก ซึ่งถือว่าเป็นการขัดต่อหลักพื้นฐานทั่วไปในระบบพิจารณาความอาญา เรื่องหลักการค้นหาความจริง หลักการฟังความทุกฝ่าย หลักนิติธรรมและหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการกระทำการหรือการแสดงออกทางความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะที่สุจริต (4) สมควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประเทศไทยเพื่อให้มีความชัดเจนและปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ การฟ้องร้องปิดปาก; มาตรการฟ้องกลับ; ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต

Independent Study title: “Legal Problems for combat to SLAPP Lawsuits under Section 161/1 of the Criminal Procedure Code”

Author: “Miss. WANTHKAN CHITNAM”; ID: “2654001565”;

Degree: Master of Laws

Independent Study Advisor: Assistant Professor Dr. Supatra Phanwichit; Academic year: 2023

Abstract

This independent study aims to (1) study general concepts and theories concerning anti-SLAPP laws; (2) comparatively study laws of Thailand with laws of the United States of America and the Philippines, in relation to the anti-SLAPP laws; (3) study and analyze the laws concerning prevention of SLAPP; and (4) to recommend approaches to solving the problems concerning legal measures for preventing SLAPP.

This independent study is a qualitative research into laws, employing a method of documentary research into the anti-SLAPP laws, by studying and researching into articles, academic papers, the Constitution of the Kingdom of Thailand, legal provisions, online media both in Thai and foreign languages, as well as in comparison to foreign laws, whereas the author analyzes the qualitative data from the contents of the documentary research and literature review, for proposing approaches to solving the legal problems concerning SLAPP under the Criminal Procedure Code, Section 161/1, in order to achieve an approach to amending it for the sake of clarity, and to further recommend approaches of standard practices.

Results of the research shows that: (1) according to the general concepts and theories concerning the anti-SLAPP laws, “He, who comes to the court, must come with clean hands.”, meaning that the plaintiff or the victim must file a lawsuit to the court in good faith, not with any intention other than to legally convict the offender, and a disputing party in a lawsuit must enjoy protection for its rights to fully state its case under the basic principles of the legal procedures, which are deemed to be a principle of natural justice, and a minimum standard for protecting the individual's right to fair trial; (2) Thai laws have measures for preventing SLAPP, namely the Criminal Procedure Code, Section 161/1, but lack clarity, because a definition of “prosecution in bad faith” is not provided, and lack legal measures for protecting the rights of the prosecutor and the accused to the fair trial, and lack legal effect and punishment, which are proper and definite. In foreign laws, a definition of “strategic lawsuit against public participation” is clearly provided, and there are legal measures for protecting the rights of the prosecutor and the accused to the fair trial, by providing with the right for the accused to file an “application for swift resolution”, and, if the court finds that a case is a SLAPP, the accused is entitled to claim for damages from the prosecutor's SLAPP, to which is referred as “anti-SLAPP measure”; (3) Thai laws lacking clarity in the measures for preventing SLAPP is deemed to go against the general basic principles of the legal procedures, on the matters of fact finding, listen to the other side, due process and protection of the individual's right to act according to or express its opinion in good faith on a public issue; (4) it is suitable to amend to the Thai laws concerning prevention of SLAPP, for more clarity and to be more efficiently enforced

Keywords : Strategic Lawsuit Against Public Participation; SLAPP; Anti-SLAPP Measure; Prosecution in Bad Faith

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต ประธานกรรมการสอบการศึกษาครั้งนี้และอาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาให้คำแนะนำ และติดตามการทำการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิภา เมืองถ้ำ กรรมการสอบการศึกษาครั้งนี้ อิสระที่ให้คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณและ รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านทั้งสองเป็นอย่างยิ่ง

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณาจารย์ สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้ศึกษา และเจ้าหน้าที่ประจำสาขานิติศาสตร์ รวมถึงเจ้าหน้าที่สำนักบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ศึกษา นอกจากนี้ผู้ศึกษา ขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาร่วมรุ่น การศึกษาปริญญาโท สาขากฎหมายอาญา และกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่สนิททุกท่านที่คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ แนะนำในทุกเรื่องจนทำให้ผู้ศึกษาสามารถจัดทำการศึกษาครั้งนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ นางสาวขวัญชนก จิ่งสกุล ผู้พิพากษาประจำศาลช่วยราชการ ศาลจังหวัดชัยภูมิ ที่เป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษา ให้ข้อมูล ในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ได้อบรมสั่งสอนให้มีความรักความอบอุ่น และอุปการะเลี้ยงดูผู้ศึกษามาอย่างดี รวมถึง พี่สาว หลานชายที่น่ารัก และเพื่อน ๆ ที่เป็นกำลังใจ สำคัญเป็นเบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้

และสุดท้ายขอบคุณประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาซึ่งทำให้ผู้ศึกษามีจิตใจที่เข้มแข็งพยายาม และอดทนจนผ่านพ้นอุปสรรคทั้งหลายมาจนถึงวันนี้ หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้พอจะเป็น ประโยชน์ในทางวิชาการแก่ทุกท่าน ผู้ศึกษาขออุทิศความดีนั้นให้แก่ ครอบครัว ครูบาอาจารย์ และทุก ๆ ท่าน ที่เป็นส่วนหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือจนการจัดทำการค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นางสาววันทกาญจน์ จิตนาม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	13
1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	13
2.วัตถุประสงค์การวิจัย.....	16
3. สมมติฐานการวิจัย.....	16
4.วิธีดำเนินการศึกษา.....	17
5.ขอบเขตการวิจัย.....	17
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการต่อต้านการ ฟ้องร้องปิดปากในคดีอาญา.....	19
1.แนวคิดระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	19
1.ระบบกล่าวหา.....	20
2.ระบบไต่สวน.....	21
2.หลักพื้นฐานในระบบวิธีพิจารณาความอาญา	22
2.1. หลักการค้นหาความจริง.....	22

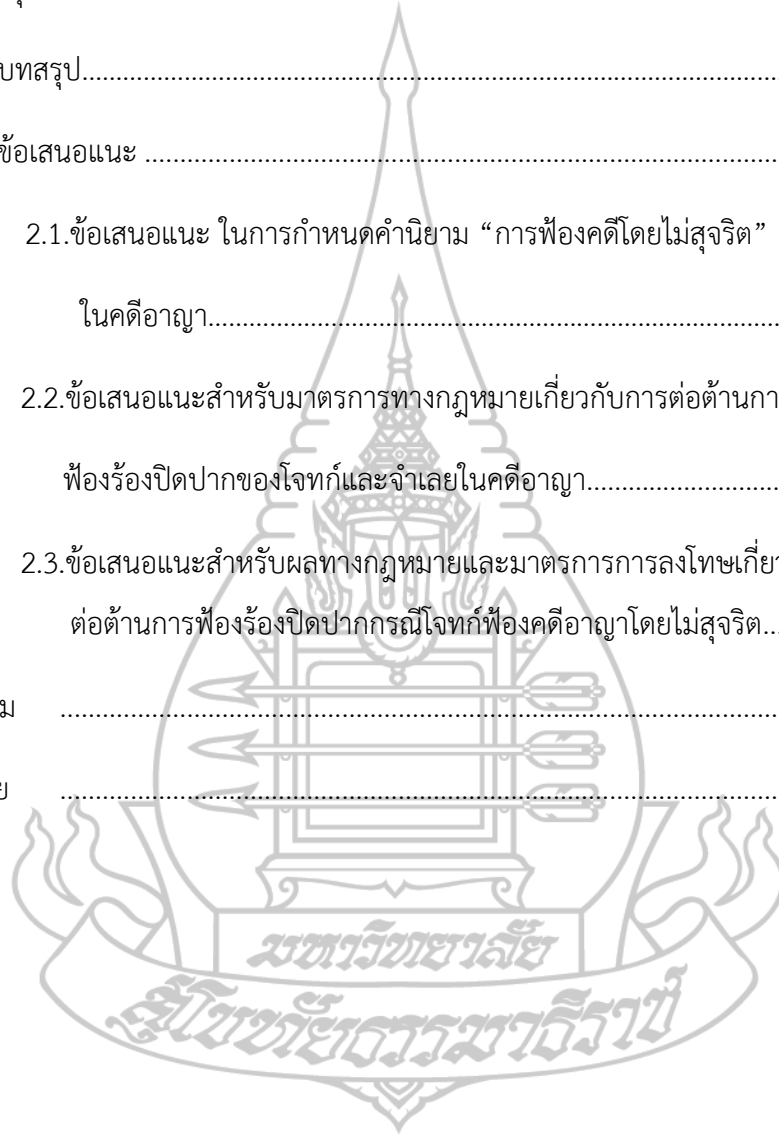
2.2.หลักการฟังความทุกฝ่าย	23
2.3.หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย.....	24
2.4.หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว	25
3.หลักการดำเนินคดีอาญา	25
3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน.....	25
3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน	26
3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ.....	27
4.บทบาทของราษฎรในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	28
4.1.ระบบที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน	28
4.2 ระบบที่ได้รับอิทธิพลจากระบบ.....	29
5. หลักสุจริตในการฟ้องคดี	30
5.1 หลักสุจริตตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	32
5.2 หลักสุจริตตามกฎหมายมหาชน	32
5.3 หลักสุจริตตามกฎหมายอาญา.....	34
6.ความหมายและลักษณะของการฟ้องปิดปากในคดีอาญา.....	36
6.1 ข้อแตกต่างระหว่างการฟ้องร้องปิดปากในคดีอาญากับฐานความ ผิดเกี่ยวกับความเท็จ.....	38
7. หลักการว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ	39
7.1 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น	40
7.2 การตรวจสอบการทุจริตของรัฐโดยประชาชน.....	42

7.3 การมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ	43
8. การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ	45
8.1 ความหมายของการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม สาธารณะ.....	45
8.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาการฟ้องคดีที่เข้าข่าย SLAPPs.....	46
9. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องปิดปาก.....	47
9.1.ศุภนิติกระบวน.....	47
9.2.หลักนิติธรรม	51
9.3.การฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์	54
9.4.กฎหมายอาญาของผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ.....	56
10.การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต	57
10.1 ความหมายของการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต.....	50
10.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต.....	60
10.1 ความสำคัญและผลกระทบของการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต.....	60
11. การฟ้องปิดปากในคดีอาญากับการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะของประชาชน และหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	62
12. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง	64
13. ปัญหาการฟ้องปิดปากในคดีอาญาของประเทศไทย	66
13.1 สภาพปัญหาความเป็นมาของการฟ้องปิดปากในคดีอาญาของประเทศไทย	66
13.2 ปัญหาของการกลั่นกรองคดีกรณีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องปิดปากในคดีอาญา.....	67

13.3 ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายเพื่อต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากโดยการฟ้อง	
หรือร้องทุกข์ในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลยหรือผู้ต้องหา.....	70
บทที่ 3 มาตรการทางกฎหมายเพื่อต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของต่างประเทศ.....	74
1. กฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปาก.....	74
1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	74
1.1.1. ความจำเป็นของกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก	
ในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	74
1.1.2.กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย.....	76
1.1.3. กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของมลรัฐฟลอริดา.....	79
1.2.ประเทศฟิลิปปินส์.....	81
1.2.1 ความจำเป็นของกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากใน	
ประเทศฟิลิปปินส์	83
1.2.1 กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประเทศฟิลิปปินส์.....	86
บทที่ 4 บทวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก.....	86
1. บทวิเคราะห์ คำนิยาม “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ในคดีอาญา	86
2. บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก	
ของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา.....	92
2.1. บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้อง	
ปิดปากในการพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา.....	94
2.2.บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้อง	
ปิดปากในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา	100

2.3.บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้อง

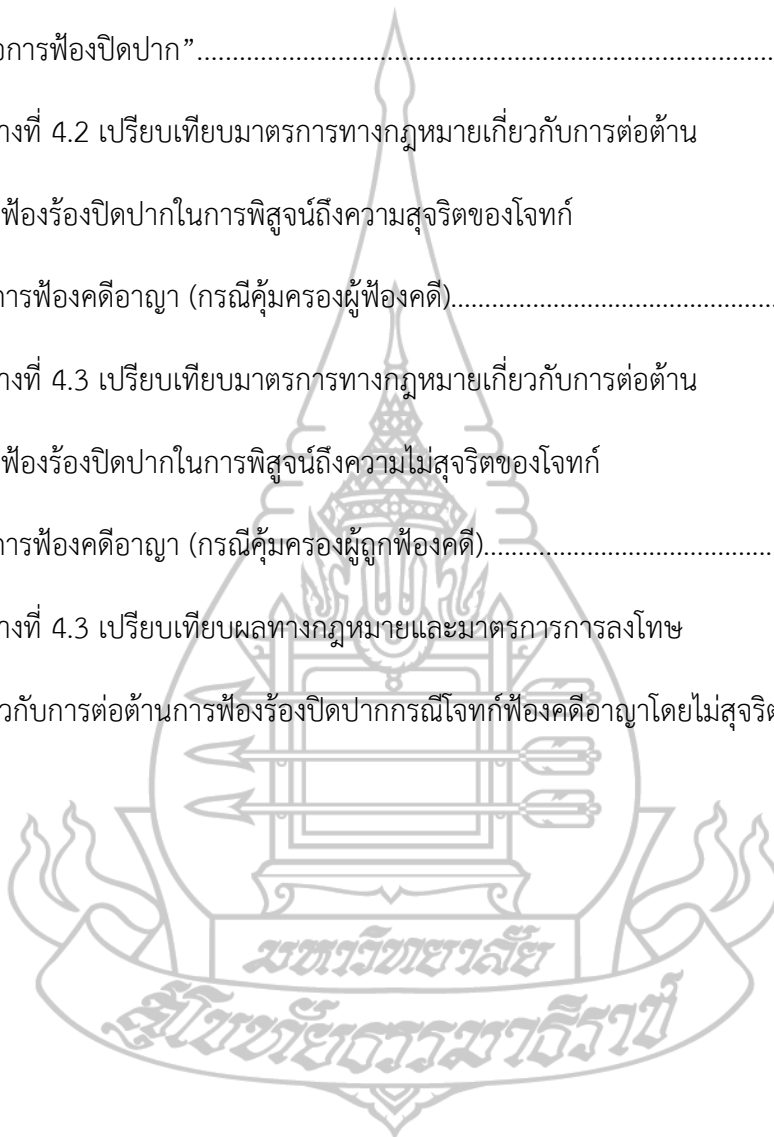
ปิดปากในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา	107
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	114
1. บทสรุป.....	114
2. ข้อเสนอแนะ	117
2.1.ข้อเสนอแนะ ในการกำหนดค่านิยม “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ในคดีอาญา.....	117
2.2.ข้อเสนอแนะสำหรับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการ ฟ้องร้องปิดปากของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา.....	117
2.3.ข้อเสนอแนะสำหรับผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการ ต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต.....	118
บรรณานุกรม	119
ประวัติผู้วิจัย	125

สารบัญตาราง

หน้า

บทที่ 4 ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบการกำหนดคำนิยาม “การฟุ้งโดยไม่สุจริต หรือการฟุ้งปิดปาก”.....	91
บทที่ 4 ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้าน การฟุ้งร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ ในการฟ้องคดีอาญา (กรณีคุ้มครองผู้ฟ้องคดี).....	99
บทที่ 4 ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้าน การฟุ้งร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ ในการฟ้องคดีอาญา (กรณีคุ้มครองผู้ถูกฟ้องคดี).....	106
บทที่ 4 ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษ เกี่ยวกับการต่อต้านการฟุ้งร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต.....	113

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ผู้ที่มาพึ่งศาลจะต้องมาด้วยมือสะอาด (He who comes to equity must come with clean hands)” เป็นภาษิตกฎหมายที่สะท้อนถึง “หลักสุจริต (Good Faith)” ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ศาลยุติธรรมใช้ตีความกฎหมายและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม การดำเนินคดีอาญา และลงโทษผู้กระทำความผิดที่แท้จริงแล้วมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบสุขของสังคมเป็นหลัก มิใช่เป็นเพียงข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28¹ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้นั้นเป็นไปด้วยวัตถุประสงค์ต้องการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีในนามของรัฐในลักษณะของการทำเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยรวม และไม่ต้องการผูกขาดอำนาจการฟ้องคดีอาญาไว้กับรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาจึง “ไม่ใช่เรื่องของสิทธิ” แต่เป็นเรื่องของการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นสำคัญปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาถูกบิดเบือนไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนในลักษณะไม่สุจริตโดยใช้เทคนิคหรือช่องว่างทางกฎหมายในทางคดี และใช้ศาลเป็นเครื่องมือกดขี่ข่มเหงประชาชนกลุ่มเปราะบางหรือผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้ในทางคดีได้ด้วยเหตุใดก็ตาม ส่วนมากมักปรากฏในรูปแบบของการถูกดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาท แจ้งความเท็จ ฟ้องเท็จ เบิกความเท็จ เพื่อ “ปิดปาก” มิให้ประชาชนแจ้งเบาะแสการกระทำความผิดหรือวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ อันจะส่งผลให้ผู้มีอำนาจถูกดำเนินคดีอาญาหรือถูกทำให้สูญเสียผลประโยชน์

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 28 “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย”

“คดีปิดปาก” ในลักษณะนี้เพิ่มปริมาณมากขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการคดีของศาลยุติธรรมและเบียดบังทรัพยากรศาลจากผู้รอคอยความยุติธรรมด้วยความสุจริตเป็นอย่างมาก

และเมื่อต้น ปี 2562 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 161/1 โดยบัญญัติว่า “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบให้ศาลยกฟ้องและห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก

“การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึงการที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้วโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรด้วย”

นอกจากนี้ เมื่อต้นปี 2565 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติมาตรการป้องกัน การฟ้องคดีปิดปากในความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่และประพฤติมิชอบ พ.ศ.โดยกฎหมายฉบับนี้เพิ่ม มาตรการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนผู้แจ้งเบาะแสแก่ ป.ป.ช. มิให้ต้องถูกดำเนินคดีหรือฟ้อง คดี ปิดปากอีกด้วย

โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 นี้ได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจ ยกฟ้องได้ตั้งแต่ในชั้นก่อนการไต่สวนมูลฟ้องหากปรากฏว่าเป็นการฟ้องคดีที่ไม่สุจริตเพื่อกลั่นแกล้ง เอาเปรียบจำเลย โดยปัญหาการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายและการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในการฟ้อง คดีเพื่อประสงค์ที่จะกลั่นแกล้งฟ้องร้องบุคคลโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือ โดยในช่วงหลายปีมานี้ มีตัวอย่างการฟ้องคดีในลักษณะ SLAPP หรือการฟ้องกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้นกับ ชาวบ้าน นักปกป้องสิทธิมนุษยชน ในประเทศไทยตามสถิติที่มีการรวบรวมโดยสมาคมนักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และในปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2565 พบว่า การฟ้อง SLAPP มักมุ่งกระทำต่อชาวบ้าน มากที่สุด ถัดมาคือกลุ่มนักกิจกรรมรวมทั้งสื่อมวลชนและนักวิชาการ ทำให้บุคคลดังกล่าวถูกฟ้องคดี โดยไม่สุจริต บิดเบือน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและมีลักษณะพิเศษของการฟ้องคดีอันเป็นการยืด ระยะเวลาในการฟ้องร้องและต่อสู้คดีทำให้ในระหว่างทางผู้ถูกฟ้องต้องสูญเสียเงินทองและเวลา ในการเข้าสู่คดี โดยไม่จำเป็น รวมทั้งเป็นการบั่นทอนขวัญและกำลังใจของผู้ถูกฟ้องทำให้เกิดความ เกรงกลัวต่อการที่จะออกมาพูดหรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะ อันถือเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย

ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า แม้ว่าประเทศไทยจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 161/1 ให้ศาลมีอำนาจยกฟ้องคดีรูปแบบดังกล่าวได้ หากศาลเห็นว่าโจทก์ฟ้องคดี

โดยไม่สุจริต หรือมีลักษณะกั่นแกล้ง แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มาตรการดังกล่าวไม่ถูกนำมาปรับใช้ โดยศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่ควร โดยเหตุผลเนื่องจากมาตรการดังกล่าวให้อำนาจศาลใช้ กว้างเกินไปและยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงความหมายของคำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ตามมาตรา 161/1 วรรคหนึ่ง ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไร อีกทั้งไม่มี มาตรการในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ว่ามีวิธีการเช่นไร ซึ่งมีเพียงกรณีว่า “หากความปรากฏ ต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้เท่านั้น” ซึ่งหากศาลเห็นก็มีอำนาจยกฟ้องโจทก์ตามมาตรา 161/1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา โดยไม่เปิดโอกาสให้โจทก์พิสูจน์ความสุจริต เนื่องจากการยกฟ้องตามมาตราดังกล่าว ห้ามให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันต่อศาล รวมถึงไม่มีมาตรการรับรองคุ้มครองสิทธิให้จำเลย ผู้ถูกฟ้องคดีใช้สิทธิโดยวิธีใดตามมาตรา 161/1 โดยชัดเจนว่าหากโจทก์ใช้สิทธิไม่สุจริตฟ้องจำเลยเป็น คดีอาญา จำเลยจะมีวิธีการเช่นไรในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ จึงเป็นเรื่องยากที่ศาลจะใช้ มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการบังคับใช้กับข้อเท็จจริงได้ เพราะ มีผลโดยตรงในการตัดสิทธิฟ้องคดีของโจทก์ทำให้ศาลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ดุลยพินิจและพิจารณา และตัดสินอย่างรอบคอบว่าการฟ้องคดีของโจทก์เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเพื่อกั่นแกล้ง หรือเอาเปรียบจำเลยหรือไม่

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหานั้นที่ปัจจุบันยังไม่มีแนวทางในการใช้มาตรการทางกฎหมาย ในการป้องกันการฟ้องกั่นแกล้งจำเลย ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญามาตรา 161/1 โดยจำกัดคำนิยาม คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ให้ชัดเจน รวมถึงกำหนด มาตรการทางกฎหมายหรือวิธีที่บัญญัติในกฎหมายที่โจทก์จะสามารถพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ได้ และรวมถึงจำเลยหากมีพยานหลักฐานว่าโจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา จำเลยโดยไม่สุจริตจะมีวิธีการใดที่ชัดเจนที่จำเลยสามารถยื่นพยานหลักฐานต่อศาลได้ว่าโจทก์ใช้สิทธิ ไม่สุจริตในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับจำเลย และมีวิธีการลงโทษอย่างไร หากโจทก์ฟ้องคดีโดย ไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่น ยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ นอกจากให้ศาลยกฟ้องและห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้น อีก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)² เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการป้องกันการ ฟ้องร้องคดีปิดปากต่อไปในอนาคต

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาเพื่อศึกษา แนวคิด และทฤษฎีทั่วไป ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

3. สมมติฐานการวิจัย

ในปัจจุบันผู้เสียหายในคดีอาญาใช้สิทธิฟ้องคดีไม่สุจริตมากยิ่งขึ้นทำให้มีผลกระทบต่อการใช้อำนาจหรือตัดสินใจบางอย่างของพนักงานอัยการและส่งผลต่อตัวจำเลยที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องให้ได้รับความลำบากเกินความจำเป็น แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 161/1 ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาคดีฟ้องคดีโดยไม่สุจริต แต่ก็ยังคงมีข้อบกพร่องเพราะ ไม่มีการกำหนดคำนิยาม คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต”ไว้ให้ชัดเจน ไม่มีการบัญญัติหรือวิธีการในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ และรวมถึงไม่มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิให้จำเลยผู้ถูกฟ้องคดีใช้สิทธิโดยวิธีใดตามมาตรานี้ อีกทั้งไม่มีการกำหนดผลและวิธีการลงโทษจึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการนำ

มาตรา 39 “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ดังต่อไปนี้

- (1) โดยความตายของผู้กระทำผิด
- (2) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดย

ถูกต้องตามกฎหมาย

- (3) เมื่อคดีเลิกกันตาม มาตรา 37
- (4) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง
- (5) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น
- (6) เมื่อคดีขาดอายุความ
- (7) เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ”

ไปปรับใช้ จึงมีความจำเป็นต้องหาแนวทางเพื่อนำไปแก้ไขให้เป็นบรรทัดฐานและสามารถใช้กฎหมายดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

4. วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ บทความ เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมถึงเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และนำมาวิเคราะห์ปัญหา กฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้อร่องปิดปากแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมให้ชัดเจนและเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้อร่องปิดปาก ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

5. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาถึงความเป็นมา ความหมาย แนวคิด และทฤษฎี และหลักกฎหมาย โดยเฉพาะใน คดีอาญา คำพิพากษาศาลฎีกาและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาตราการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับ กฎหมายต่อต้านการฟ้อร่องปิดปากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศ สหรัฐอเมริกาและประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายมาตราการบังคับใช้ กฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้อร่องปิดปาก ระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมาย ต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข เพิ่มเติมให้ชัดเจนและเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้อร่องปิดปากในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ของประเทศไทยต่อไป

6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1. ทำให้ทราบถึง แนวคิด และทฤษฎีทั่วไป ที่เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก
- 6.2. ทำให้ทราบถึงกฎหมายที่ เกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากจากการเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฟิลิปปินส์
- 6.3. ทำให้ทราบถึงแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับกฎหมายการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของประเทศไทยจากการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น
- 6.4. ได้แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมให้ชัดเจนและเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

บทที่ 2

แนวคิด แนวคิด ทฤษฎี และหลักการพื้นฐาน เกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในคดีอาญา

การที่จะกำหนดมาตรการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในคดีอาญาได้จำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะพิเศษของการฟ้องคดีประเภทดังกล่าว แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองคู่ความในคดีหรือการมีส่วนร่วมของประชาชน และสุดท้ายจะเป็นการศึกษา เพื่อให้ทราบว่า การฟ้องร้องปิดปากขัดหรือแย้งกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพื้นฐานดังกล่าวอย่างไรบ้าง เพื่อให้ทราบว่า การฟ้องคดีปิดปากส่งผลกระทบต่อ การมีส่วนร่วมทางสาธารณะ หรือต่อประชาชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน ประการใดบ้างเพื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทที่ 4 ต่อไป

1. แนวคิดระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การนำคดีอาญามาฟ้องร้องต่อศาล กระบวนการที่เข้ามาช่วยตรวจสอบฟ้องของโจทก์คือ กระบวนการในการกลั่นกรองคดีอาญาอันมีมาเพื่อคัดกรองคดีที่ต้องเข้ามาสู่การพิจารณาของศาล เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาลเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบความผิดอาญาและคดีมีมูลเพียงพอที่จะรับไว้พิจารณาได้ การกลั่นกรองคดีที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพย่อมเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทำให้ปริมาณคดีอาญาเข้ามาสู่การพิจารณาเพียงเท่าที่เป็นความผิดประชาชนไม่ถูกกระทบสิทธิโดยไม่มีความจำเป็น และงบประมาณด้านบุคลากรและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญาไม่สูญเสียไปเพราะการดำเนินคดีที่ไม่เป็นประโยชน์³ ระบบการดำเนินคดีอาญาจึงมีทั้งระบบกล่าวหา และระบบไต่สวนซึ่งมีรูปแบบการดำเนินคดีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากน้อยแตกต่างกัน

³ เอกรินทร์ หนูนักดี, “การกลั่นกรองคดีอาญาก่อนการพิจารณาของศาล,” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2543), น. 8-9.

1.1 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีบุคคลนำเรื่องราวมาฟ้องร้อง กล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อศาล ซึ่งหากไม่มีการฟ้องร้องกล่าวหา ระหว่างกันการดำเนินคดีก็จะไม่เกิดขึ้นในอดีตนั้นการดำเนินคดีไม่มีการแยกระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่ง ไม่มีการจำแนกโทษทางอาญากับการชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดจากการกระทำความผิด ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณามีลักษณะเดียวกัน ในยุคเริ่มแรกอำนาจในการฟ้องคดีถือเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นโดยตรงหรือบุคคลซึ่งเป็นเครือญาติ อันเป็นการฟ้องร้องตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน แต่ต่อมากฎหมายได้มีการให้สิทธิแก่ประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงสามารถฟ้องคดีได้ในนามของสังคม จึงมีระบบการฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน⁴ เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน

การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเป็นการดำเนินคดีที่แยกการสอบสวนฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันเพื่อเป็นการแก้ไขความบกพร่องจากการที่ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไปในการดำเนินคดีจนอาจเกิดอคติในการตัดสินคดีนั้นได้ ระบบกล่าวหาจึงเป็นการให้คู่กรณีสองฝ่ายที่เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างกันกระทำการต่อสู้กันภายใต้กฎหมายที่แน่นอน โดยทั้งสองฝ่ายจะมีโอกาสได้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันตามหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อีกทั้งระหว่างดำเนินคดีผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากทนายความอย่างเต็มที่การกระทำละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่จึงกระทำได้อย่างยากขึ้น ในส่วนของการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหานี้เป็นกรณีที่ต้องกระทำต่อหน้าผู้พิพากษาผู้มีความเป็นกลางโดยปราศจากความมีอคติซึ่งผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาคดีจากพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายที่นำมาต่อสู้กันเท่านั้น ผู้พิพากษาจะกระทำการค้นหาพยานหลักฐานด้วยตนเองอย่างไรในระบบได้สวนไม่ได้ อีกทั้งการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทต้องกระทำโดยอ้างอิงจากพยานหลักฐานของคู่ความที่นำมาสืบเท่านั้น จะนำพยานหลักฐานอื่นมาพิจารณาประกอบด้วยไม่ได้เป็นการต้องห้ามตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคหนึ่ง ซึ่งห้ามมิให้พิพากษาหรือมีคำสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง แต่ข้อเสียของระบบกล่าวหา คือ กฎหมายให้ความคุ้มครองกับผู้ที่ถูกกล่าวหาไว้ค่อนข้างมากทำให้ในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินคดีก่อให้เกิดการดำเนินคดีที่ล่าช้าและขาดประสิทธิภาพได้⁵

⁴ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 2, ปีที่ 22, น. 240 (มิถุนายน 2535).

⁵ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ. พรินติ้ง, 2558), น. 10-12.

1.2 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การดำเนินคดีในระบบไต่สวน มีลักษณะสำคัญคือการพิจารณาต้องกระทำเป็นความลับ ไม่เป็นปรปักษ์ และต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้เสียหายมีสิทธิเพียงร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเท่านั้นไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองได้ เนื่องจากการฟ้องคดีเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานและแม้ความผิดนั้นจะไม่มีผู้มาฟ้องทุกข์กล่าวโทษ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีในความผิดนั้นได้ ส่งผลให้การใช้สิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมมีอยู่อย่างจำกัด เพราะระบบไต่สวนตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า การกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมมากกว่าการก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนคนใดคนหนึ่ง เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองจึงเป็นผู้ที่ต้องเข้ามาปราบปรามการกระทำผิดทุกกรณีที่สามารถค้นหาความจริงในเรื่องนั้นได้ การลงโทษจึงเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม มิใช่เพียงการเยียวยาแก่ตัวผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว

ผู้พิพากษาในระบบไต่สวนจึงมีอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานได้ด้วยตนเองเพื่อให้ทราบความจริง โดยการพิจารณาพิพากษาของศาลไม่จำกัดเพียงพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบเท่านั้น แต่ศาลยังสามารถค้นหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงเพิ่มเติมได้ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอำนาจเด็ดขาดของศาลตั้งแต่ชั้นไต่สวนไปจนถึงชั้นพิจารณาพิพากษาคดีคู่ความมีหน้าที่เพียงช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงในคดีเท่านั้น เมื่อจำเลยเป็นเพียงกรรม (Object) ของคดีทำให้จำเลยไม่มีโอกาสได้รับคำปรึกษาหรือการช่วยเหลือจากทนายความ ส่งผลให้สิทธิของจำเลยอาจถูกละเมิดได้ง่ายกว่าในระบบกล่าวหา อีกทั้งคู่ความหรือทนายความไม่มีอำนาจในการถามพยานที่มาเบิกความได้โดยตรงแต่ต้องถามผ่านทางศาลเท่านั้น การที่ผู้พิพากษาสามารถเข้าไปก้าวล่วง การทำหน้าที่ของคู่ความในการค้นหาพยานหลักฐานได้มีผลทำให้ระบบไต่สวนเกิดความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดี ศาลสามารถควบคุมกระบวนการพิจารณาได้อย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอนแต่ระบบนี้เป็นการให้อำนาจแก่ศาลมากเกินไปซึ่งอาจทำให้ศาล เกิดความไม่เป็นกลาง มีอคติและขาดความเสมอภาคในการต่อสู้คดี อันส่งผลให้เกิดการละเมิดต่อสิทธิ มนุษยชนของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้⁶

⁶ อูทัย อาทิวา, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 5, น. 12-14.

2. หลักพื้นฐานในระบบวิธีพิจารณาความอาญา

หลักการพื้นฐานที่สำคัญในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีหลายหลักการ⁷ คือ หลักการค้นหาความจริงแห่งคดี หลักการฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย และหลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ตามลำดับ ดังนี้

2.1 หลักการค้นหาความจริง

ในการพิจารณาคดีนั้น ไม่ว่าจะเป็คดีประเภทใด ข้อเท็จจริงที่จะใช้ประกอบการพิจารณา เพื่อนำไปสู่การพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งใด ๆ ได้นั้น จะต้องปรากฏว่าในคดีนั้น ๆ มีข้อเท็จจริงเพียงพอแก่การวินิจฉัยซึ่งการที่ศาลจะได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัยนั้น อาจได้มาโดยวิธีการหลายวิธี เช่น ข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ จากพยานประเภทต่าง ๆ หรือจากการที่ศาลแสวงหาข้อเท็จจริงเอง ซึ่งอำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง จะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละประเภทคดี ซึ่งจะมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ในคดีอาญานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์หรือประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ต่างก็ใช้วิธีการดำเนินคดีอาญา ในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น⁸ อย่างไรก็ตาม จะมีความแตกต่างกันก็แต่เฉพาะหลักการค้นหาความจริง คือ ในระบบคอมมอนลอว์ จะใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้กัน (Adversary System) ส่วนในระบบซีวิลลอว์จะใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non-Adversary System)

ในระบบคอมมอนลอว์ การพิจารณาคดีอาญาจะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยและขั้นตอนทำคำพิพากษา ขั้นตอนทำคำวินิจฉัยจะทำโดยคณะลูกขุนซึ่งต้องนั่งฟังการเสนอพยานของคู่ความโดยตลอด แล้ววินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ส่วนขั้นตอนทำคำพิพากษาจะกระทำโดยศาล ซึ่งศาลจะทำตัวเป็นกลางและวางเฉย มีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานเพื่อป้องกันการเอาเปรียบในการต่อสู้คดี

ส่วนในระบบซีวิลลอว์ การค้นหาความจริง ไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความสองฝ่ายหากแต่ศาลก็ดี อัยการก็ดี หรือแม้แต่นายความก็ดี ล้วนแต่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง ฉะนั้น การที่องค์กรต่าง ๆ ของรัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกของรัฐจึงไม่อาจเป็น

⁷ คีตงาม คงตระกูล. ระบบได้สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ:คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546, หน้า 12-13.

⁸ ปาริชาติ วิเชียรบุตร. วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต).คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543, หน้า 16.

คู่ความกับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นประชาชนในรัฐได้ องค์กรต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องของผู้ขอหรือผู้ใดทั้งสิ้น ศาลก็ต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยตัวเอง การซักถามพยานและผู้เชี่ยวชาญ ไม่อาจถูกจำกัดในเรื่องกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน กล่าวคือ ไม่มีเรื่องหน้าที่นำสืบ หรือระบบถามค้าน ซึ่งการค้นหาความจริงในลักษณะนี้เรียกว่า “หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา”

2.2 หลักการฟังความทุกฝ่าย

หลักการฟังความทุกฝ่าย ถือเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) ซึ่งแต่เดิมเป็นหลักในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลและใช้บังคับในกรณีที่ไม่มีการบัญญัติไว้หรือบัญญัติไว้ไม่เพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ ถือเป็นปฏิบัติมาเป็นเวลานานแล้ว และถือว่าเป็นมาตรการขั้นต่ำสุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน หลักการนี้มีต้นกำเนิดจากมหาบัตร (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ⁹ โดยยึดแนวความคิดที่ว่า “อะไรคือสิ่งที่ถูกที่ควร และอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง” โดยเห็นว่า ในสังคมมีหลักเกณฑ์ที่ถูกและผิดเป็นภาวะวิสัย (Objective) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานที่ และมนุษย์สามารถที่จะค้นพบกฎเกณฑ์ที่ถูกผิดนั้นได้ด้วยเหตุผลที่ได้จากการฟังความสองฝ่ายนั่นเอง และจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้การจะวินิจฉัยข้อพิพาทของศาล ต้องยึดถือหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติอย่างเคร่งครัด¹⁰ หลักการฟังความทุกฝ่ายมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาด ย่อมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริงและบุคคลที่จะรับรู้ข้อเท็จจริงได้ดีที่สุด ก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากคำวินิจฉัยนั่นเอง ฉะนั้น การรับฟังข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากบุคคลดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาด สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม¹¹

หลักการนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา นำไปใช้ในรูปของหลัก Due Process of Law ซึ่งมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ การรับฟังการไต่สวน (Hearing) และหลักแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า (Notice)¹² ทั้งนี้ โดยสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ถูกกระทบสิทธิในการกระทำขององค์กรฝ่ายปกครองจะมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา และจะได้รับสิทธิดังต่อไปนี้

⁹ มาตรา 39 ของมหาบัตร (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ กำหนดไว้ว่า “No Freeman shall be taken and imprisoned or disseized or exiled or in any way destroyed, nor will we go upon him nor send upon him except by the lawful judgement of his peers and by the law of land.”

¹⁰ H.W.R. Wade. Administrative law (6th ed.). Oxford: Clarendon Press. 1983, p. 424.

¹¹ สมศักดิ์ อินทร์พันธ์. วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535, หน้า 37

¹² Patricia A. Hollander. Legal Handbook for Educators. Boulder, Colo: Westview Press. 1978, p. 22.

1) สิทธิที่จะได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้า ซึ่งประเด็นและเรื่องที่ต้องครฝ่ายปกครองจะสั่งหรือวินิจฉัย

2) สิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้ง

3) สิทธิที่จะหักล้างพยานหลักฐานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์ของตน

4) สิทธิที่จะมีทนายความเข้าดำเนินการแทน

5) สิทธิที่จะไม่ให้มีการวินิจฉัยโดยอาศัยพยานหลักฐานนอกสำนวนซึ่งมิได้ผ่านการพิจารณา

6) สิทธิที่จะให้มีการบันทึกหลักฐานอย่างสมบูรณ์¹³

หลักการรับฟังความทุกฝ่ายที่ตินั้น ต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความฝ่ายตรงข้ามในการโต้แย้งหรือหักล้างเอกสารในคดีนั้น ๆ ด้วย โดย ลอร์ด เดนนิ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าสิทธิในการรับฟังความทุกฝ่ายเป็นสิทธิที่มีค่ากว่าสิ่งใด นั้นหมายความว่า ต้องรวมเอาสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการที่จะได้รับรู้เกี่ยวกับคดีที่เขาถูกฟ้องไว้ด้วย และต้องได้รับรู้ถึงพยานหลักฐานที่ถูกกล่าวอ้างและคำกล่าวหาที่กระทบต่อตัวเขา และเขาจะต้องได้รับโอกาสในการปฏิบัติอย่างเป็นทางการโต้แย้งดังกล่าวด้วย¹⁴

2.3 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไป สามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ ด้วยเหตุนี้ การดำเนินกระบวนการพิจารณา จะต้องทำลักษณะที่ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีสามารถให้การหรือแถลงข้อความต่างๆ ต่อศาลได้ด้วยวาจา หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย จึงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา (การออกนั่งพิจารณา) เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาแล้ว สาธารณชนก็ไม่อาจเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้¹⁵ นั้นหมายความว่า ในการพิจารณาคดีนั้น แม้บุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสีย ก็เข้าฟังการพิจารณาพิพากษาของศาลได้ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในประเทศที่เป็นนิติรัฐยึดแนวความคิดเสรีนิยมโดยให้ความควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการโดยประชาชนทั่วไป¹⁶

¹³ วิชัย วิวิตเสวี โครงสร้างและการกระทำในทางปกครองตามแนวความคิดของระบบแองโกลอเมริกัน ดุลพาห. กรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2533, หน้า 59

¹⁴ HWR. Wade and C.F. Forsyth. Administrative law. (8THed). Oxford: University Press. 2000. p. 506

¹⁵ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย กรุงเทพฯ.: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ธันวาคม 2545, หน้า 17

¹⁶ คีตงาม คงตระกูล ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย. หน้า 18-19.

2.4 หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

หลักการนี้ในคดีอาญา เป็นมาตรการป้องกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหา ถูกควบคุมไว้เป็นระยะเวลาอันยาวนานเกินสมควร และเป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตั้งแต่เวลาที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย จนถึงเวลาที่มีการพิจารณา โดยบทบัญญัตินี้ได้ถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลายฉบับ ทั้งศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาก็ได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วนี้เป็นเครื่องป้องกันการคุมขังที่กดขี่และเกินสมควรก่อนการพิจารณาคดี และจะช่วยบรรเทาความวิตกกังวลและภาระของผู้ถูกกล่าวหาให้น้อยที่สุด รวมทั้งยังได้จำกัดความเป็นไปได้ในการที่จะเสี่ยงการพิจารณาให้ช้าออกไป ซึ่งจะทำให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเสียไป”

อนึ่ง ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญานั้น มีหลักเกณฑ์ที่ร่วมกันคือขั้นตอนการดำเนินคดีที่มีรูปแบบเป็นทางการ มีการดำเนินคดีด้วยวาจาและโดยเปิดเผยต่อสาธารณชน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าหลักการพื้นฐานทั่วไปที่ทุกระบบวิธีพิจารณาความ จักต้องมีคือ หลักการค้นหาความจริง หลักการฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วตามลำดับ ซึ่งหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นหลักการที่แม้ไม่มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตามแต่ก็ต้องถือว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป ที่ศาลจะต้องนำมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย¹⁷

3. หลักการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาเป็นการพิจารณาบทบาทของเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหาย ประชาชนและรัฐว่าบุคคลใดเหมาะสมที่จะเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยในแต่ละประเทศจะมีหลักการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน ทั้งการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งในบางประเทศอาจจะมีการผสมผสานกันมากกว่าหนึ่งหลัก

3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน (Private Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาที่กฎหมายให้อำนาจแก่เอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องกระทำในนามของรัฐ และการต่อสู้คดีจะเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน

¹⁷ คีตงาม คงตระกูล. ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย. หน้า 19-20

โดยมีผู้ตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นซึ่งผู้นั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลางชี้ขาดตัดสินคดีรวมทั้งมีการบังคับให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหายตามที่เรียกร้องอันมีลักษณะการดำเนินคดีที่สอดคล้องกับระบบการค้นหาความจริง ในระบบกล่าวหาที่มีศาลทำหน้าที่เป็นกลางวินิจฉัยชี้ขาดคดีจากพยานหลักฐานที่เอกชนทั้งสองฝ่ายนำเข้ามาสู้กัน โดยศาลไม่มีอำนาจลงมาค้นหาพยานหลักฐานนั้นด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสให้ราษฎรต่อสู้คดีโดยเท่าเทียมกัน เมื่อระบบกฎหมายในสมัยก่อนนั้นไม่ได้มีการแยกแยะสิทธิและความรับผิดชอบในการฟ้องคดีอาญากับสิทธิและความรับผิดชอบในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาออกจากกันทำให้ระบบการดำเนินคดีแพ่งและการดำเนินคดีอาญาไม่ได้มีความแตกต่างกันนัก

ประเทศที่กฎหมายให้อำนาจแก่เอกชนในการฟ้องผู้กระทำความผิดได้เองในปัจจุบัน เช่น ประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศเวลส์ โดยการให้อำนาจแก่เอกชนในการฟ้องคดีเองได้ถือเป็นการถ่วงดุลและคานการใช้อำนาจของรัฐไม่ให้เกิดการดำเนินคดีที่ล่าช้าและปราศจากอคติแต่การฟ้องคดีของเอกชนก็มีความบกพร่องเนื่องจากเอกชนมักกระทำไปเพื่อผลประโยชน์ของเอกชนโดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและอาจใช้สิทธิตามกฎหมายที่มีการฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือประสงค์จะกลั่นแกล้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้เกิดความเกรงกลัวและยอมปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนเรียกร้อง อันถือได้ว่าเป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ไม่ใช่ ประสงค์ฟ้องคดีเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง การใช้กฎหมายก็อาจจะมีความบิดเบือนไปได้เช่นกัน¹⁸

3.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนถือว่าพลเมืองทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากความผิดนั้น ประชาชนจึงสามารถฟ้องคดีอาญาได้แม้ตนจะไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริงและไม่ใช่ผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงก็ตาม แนวคิดนี้เป็นหลักการดำเนินคดีดั้งเดิมของประเทศอังกฤษซึ่งปรากฏชัดในระบบกฎหมายโรมัน เมื่อมีการจำแนกการกระทำความผิดที่เป็น การกระทำความผิดต่อส่วนตัวและการกระทำความผิดอาญาแผ่นดิน การฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนจึงเกิดขึ้น โดยหากเป็นความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายโดยตรงยังสามารถฟ้องคดีเองได้ แต่เมื่อใดที่การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดอาญาแผ่นดินซึ่งกฎหมายโรมันถือได้ว่าเป็นการกระทำที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์สาธารณะประชาชนในฐานะสมาชิกของสังคม

¹⁸ อุทัย อาทิวา, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 18-26.

จึงเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นอันถือเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีจึงสามารถฟ้องคดีต่อศาลได้เช่นกัน¹⁹

3.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักการที่ให้พนักงานอัยการเข้ามาเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาถือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อประโยชน์สาธารณะอันถือว่ารรัฐเป็นผู้เสียหายการรักษาผลประโยชน์สาธารณะจึงเป็นหน้าที่ของรัฐ²⁰ เหตุที่เอกชนไม่ควรเข้ามามีอำนาจดำเนินคดีอาญาเพราะเอกชนมักเข้ามาดำเนินคดีเพื่อต้องการแก้แค้นทดแทนและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมการไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์สาธารณะเป็นอย่างมาก รัฐจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะเข้ามาดำเนินคดีอาญาเพื่อป้องกันความเสียหายดังกล่าวโดยนอกจากพนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องคดีแล้วนั้น พนักงานอัยการยังมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องของการสอบสวนโดยจะทำการกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดีการทำงานในระบบนี้จึงเป็นการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการยุติธรรม โดยสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับความเคารพตามมาตรฐานสากล

เมื่อมีความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายยังถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความเสียหายนั้นและยังถือว่าประชาชนทุกคนในสังคมเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นด้วยเช่นกัน รัฐในฐานะตัวแทนของสังคมจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามาจัดการกับปัญหาดังกล่าว เมื่อการกระทำความผิดอาญาเป็นความผิดที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในสังคม รัฐย่อมต้องเข้ามาดำเนินการนั้นและจะไม่มีผู้ใดที่สามารถห้ามมิให้รัฐดำเนินคดีเพื่อลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้ เนื่องจากการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงซึ่งหลักการดำเนินคดีโดยรัฐนี้ได้รับอิทธิพลจากหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนและแนวคิดของซีซ่า เบ็คคาเรีย นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี ที่ได้กล่าวถึงสิทธิของผู้เสียหายและรัฐในการดำเนินคดีอาญาในหนังสือเรื่อง “ความผิดและโทษ” (Des delits et des peines/Crimes and Punishments)²¹ จึงเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีความสอดคล้องกับการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนเป็นอย่างมาก

¹⁹ Paul Nourrisson, supra note 2, pp. 21-27 อ้างถึงใน อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้อง คดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 2, ปีที่ 22, น. 243 (มิถุนายน 2535).

²⁰ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, 2 (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2564), น. 95.

²¹ อุทัย อาทิวา, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 8, น. 29-32.

4. บทบาทของราษฎรในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายในแต่ละประเทศได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายที่แตกต่างกันอันส่งผลต่อบทบาทในการฟ้องคดีอาญาและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินคดีของผู้เสียหาย

4.1 ระบบที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน (Public Prosecution)

ในยุคแรกของกฎหมายโรมัน การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เองในทุกฐานความผิดที่ตนได้รับความเสียหาย โดยใช้ระบบการฟ้องคดีแบบกล่าวหา เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีองค์กรอัยการที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาแต่ต่อมาในสมัยสาธารณรัฐเริ่มมีบุคคลที่เข้ามาทำการแทนประชาชนในการฟ้องคดีอาญาโดยมีการวางรากฐานของกฎหมายด้วยการนำระบบไต่สวนเข้ามาใช้ในการดำเนินคดีอันมีพนักงานอัยการเข้ามาร่วมเป็นโจทก์เพื่อทำการดำเนินคดีอาญานั้น ทำให้การกระทำความผิดไม่ว่าจะมีผู้ฟ้องร้องกล่าวหาหรือไม่ ผู้ซึ่งมีอำนาจในการปกครองอันถือเป็นตัวแทนของประชาชนต้องเป็นผู้ค้นหาความจริงให้ปรากฏชัดเจนเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองรัฐจึงเป็นผู้บัญญัติกฎหมายอันมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้เช่นเดียวกับศาล เนื่องจากความต้องการที่จะให้มีผู้เข้ามาทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาแทนรัฐหรือแทนประชาชน เมื่อเกิดกรณีประชาชนไม่ใช้อำนาจของตนในการฟ้องคดีอาญาต่อศาล พนักงานอัยการจึงต้องเข้ามามีบทบาทในสังคมแทน ทำให้ในช่วงเวลานั้นโรมันมีการตั้งพนักงานอัยการขึ้นมาเพื่อให้มีอำนาจทำการฟ้องคดีแทนโดยเรียกว่า *Procuratores Caesarism*²²

เหตุผลอันทำให้บทบาทในการฟ้องคดีของประชาชนถูกจำกัดลงเนื่องมาจากการมีพนักงานอัยการเข้ามาทำการแทนรัฐ ทำให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างถูกต้อง โดยพนักงานอัยการจะกระทำไปเพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม ในขณะที่การฟ้องคดีของราษฎรมักกระทำไปเพื่อการแก้แค้นทดแทนโดยมีจุดประสงค์เพื่อผลประโยชน์ในทางส่วนตัวเท่านั้นจะไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสังคม บ่อยครั้งที่การดำเนินคดีของราษฎรทำให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากการลงโทษหรือไม่ทำการฟ้องคดีต่อศาลจนเป็นเหตุให้ศาลไม่สามารถเข้ามาดำเนินคดีเพื่อเอาผิดแก่ผู้กระทำความผิดนั้น เหตุผลของการกระทำดังกล่าวอาจเป็นเพราะราษฎรโดยทั่วไปไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดเหล่านั้น การฟ้องคดีต่อศาลอาจไม่ได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์

²² อรรถพล ใหญ่สว่าง, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 32,

ใด ๆ กับพวกเขาจึง ไม่มีความจำเป็นในการต้องนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล อีกทั้งการให้สิทธิกับราษฎรทุกคนอย่างกว้างขวางเช่นนี้ อาจเกิดกรณีมีผู้นำคดีอาญามาฟ้องบุคคลอื่นเพื่อหวังผลประโยชน์โดยมิชอบหรือเพื่อต้องการข่มขู่กลั่นแกล้งบุคคลอื่นได้ ทำให้ช่วงศตวรรษที่ 13 ศาลในศาสนาโรมันคาทอลิกเริ่มมีการให้ผู้พิพากษาเข้ามาเป็นผู้เริ่มต้นในการค้นหาความจริงแม้ไม่มีการฟ้องคดีต่อศาลเลยตลอดจนผู้พิพากษาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ทำให้การค้นหาความจริงและการพิจารณาพิพากษาคดีรวมอยู่ในอำนาจของบุคคลคนเดียวกันโดยไม่จำเป็นต้องมีผู้กล่าวหาเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเลยก็ได้แต่เมื่ออำนาจทั้งหมดอยู่ในมือผู้พิพากษาคนเดียวเช่นนี้ย่อมกระทบต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาในการดำเนินคดี ทำให้อำนาจการฟ้องคดีแทนรัฐจากเดิมที่เป็นอำนาจของผู้พิพากษาได้เปลี่ยนแปลงและให้อำนาจนั้นมาอยู่ที่พนักงานอัยการในอันที่จะเข้ามารักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมแทนผู้พิพากษาและประชาชน²³ ดังนั้น เพื่อความสงบสุขและผลประโยชน์ภายในสังคมรัฐจึงเป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ที่ประชาชนอาจละเลยจนก่อให้เกิดความเสียหายได้

4.2 ระบบที่ได้รับอิทธิพลจากระบบ Common Law (Popular Prosecution)

ระบบกฎหมาย Common Law เป็นระบบจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลายาวนานโดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งระบบกฎหมาย Common Law จะให้ ความสำคัญกับวิธีพิจารณาความโดยไม่มีการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายเอกชนกับกฎหมายมหาชน ระบบการฟ้องคดีจึงเป็นระบบกล่าวหาที่ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา มีฐานะในการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกัน เมื่อใดที่มีบุคคลนำเรื่องการกระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาล เมื่อนั้นศาลจึงจะเข้ามาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้หากผู้เสียหายไม่มีการฟ้องร้องกล่าวหาบุคคลต่อศาล ศาลก็ไม่มีอำนาจเข้ามาดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีนั้น ซึ่งในช่วงแรกการฟ้องคดีกล่าวหาบุคคลต่อศาล เป็นอำนาจของบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเท่านั้น ผู้ที่ไม่ได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าว ย่อมไม่มีอำนาจในการฟ้องคดี แต่ในเวลาต่อมาราษฎรเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้นโดยถือว่าราษฎรทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมีความผิดอาญาเกิดขึ้นภายในสังคมหรือภายในรัฐราษฎรทุกคนเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นอำนาจในการฟ้องคดีอาญาจึงอยู่ที่ราษฎรในสังคมและถือได้ว่าวิธีพิจารณาคดีเหล่านี้เป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน²⁴

²³อุดม รัฐอมฤต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7, น. 244, 245.

²⁴ อรรถพล ใหญ่สว่าง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่14, น. 36.

เหตุผลที่ ราษฎรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีตามระบบ Common Law เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาถูกมองว่าก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลและกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งแนวความคิดเรื่องความเสียหายนี้ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายโรมันทำให้การกระทำความผิดอาญาแบ่งออกเป็น การกระทำความผิดอาญาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว และการกระทำความผิดอาญาที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ทำให้เกิดการแยกอำนาจในการฟ้องคดีตาม ลักษณะของความผิด โดยหากการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อส่วนตัวผู้มีอำนาจฟ้องคดีคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการนั้น ในขณะที่การกระทำความผิดอาญาอันเป็นความผิดต่อแผ่นดินอำนาจในการฟ้องคดีเป็นของราษฎรทุกคนที่ต้องช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของสังคมโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการนั้นเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะความผิดอาญาแผ่นดินก่อให้เกิดความเสียหายและมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมประชาชนทุกคนจึงถือเป็นผู้ได้รับความเสียหาย จากการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในสังคม²⁵ ซึ่งหลักการดำเนินคดีโดยประชาชนนี้ประเทศอังกฤษ เป็นประเทศหนึ่งที่ราษฎรทุกคนถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบของสังคม ทำให้การกระทำใดที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคม ราษฎรมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ทั้งสิ้น แต่ท้ายที่สุดแล้วกฎหมายอังกฤษก็ยังมีองค์กรของรัฐที่ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความผิดอาญา ที่มีความสำคัญจะมี Attorney – general และ Solicitor เข้ามาทำหน้าที่ในการฟ้องคดีแทนราษฎร ในขณะที่คดีอาญาที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน Director of Public Prosecution (D.P.P.) จะเข้ามาดำเนินการฟ้องคดี รวมถึงมีอำนาจในการเข้าแทรกแซงการดำเนินคดีของราษฎรนั้นได้

5. หลักสุจริตในการฟ้องคดี

หลักสุจริตมีที่มาจากหลักกฎหมายโรมันว่าด้วย bona fides หมายถึง ความซื่อสัตย์หรือความมีสัจจะอันชอบ เนื่องจากกฎหมายเดิมของโรมันมีความเคร่งครัดมากเกินไป จึงมีการนำหลักสุจริตเข้ามาใช้เพื่อทำให้กฎหมายที่มีความเคร่งครัดผ่อนคลายลงและก่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น โดยหลักนี้ใช้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติอันมีสาเหตุต้นเรื่องมาจากกรณีการต่อสู้กันในชั้นศาลโดยจำเลยกล่าวอ้างว่าการที่โจทก์ฟ้องจำเลยเพื่อให้ศาลบังคับให้ตามคำขอของโจทก์นั้นโจทก์กระทำไปโดยมิชอบเป็นการฉ้อฉล หากศาลบังคับให้ตามคำขอของโจทก์ย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายจำเลย การอ้างสิทธิเป็นไปโดยมิชอบเป็นการยกข้อต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งในเวลา

²⁵ อุดม รัฐอมฤต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7, น. 243

ต่อมาข้อต่อสู้ของจำเลยกลายเป็นกฎหมายสารบัญญัติที่ศาลพัฒนาขึ้นเพื่อให้กฎหมายมีขอบเขตที่กว้างขึ้น ทำให้การฟ้องคดีแม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนก็สามารถนำหลักสุจริต (bonae fidei iudicia) มาใช้อ้างเป็นฐานแห่งสิทธิในการฟ้องร้องได้หากเป็นกรณีที่ไม่มีการฟ้องร้องให้มีการรับรองเอาไว้ หลักสุจริตจึงเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่แพร่หลายในนานาประเทศ และมีการประกาศใช้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายโรมันในช่วง 200 ปีก่อนคริสต์ศักราช²⁶

ในช่วงศตวรรษที่ 17 ได้มีการนำหลักยุติธรรมตามธรรมชาติมาวางเป็นรากฐานของระบบกฎหมาย โดยมีแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติและเชื่อว่ากฎหมายย่อมสอดคล้องกับเหตุผลและความเป็นธรรมตามธรรมชาติเกิดขึ้น ทำให้หลักสุจริตในช่วงเวลานี้ไม่ได้มีการกล่าวถึงมากนัก เนื่องจากเริ่มมีการให้ความสนใจกับหลักเจตนาหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา หลักสัญญาต่างตอบแทนหลักห้ามกระทำการฉ้อฉล หลักความสมดุลในการแลกเปลี่ยนตอบแทน โดยในยุคนี้ Jean Domat ถือเป็นนักนิติศาสตร์คนสำคัญผู้เขียนตำรากฎหมายแห่งบวรรากฐานแห่งหลักกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งมีการอธิบายว่า ข้อตกลงที่จะมีผลผูกพันกันได้ไม่ใช่เพียงการตกลงโดยชัดแจ้งของคู่กรณีเท่านั้น แต่ข้อตกลงนั้นต้องครบองค์ประกอบและสอดคล้องกับเงื่อนไขความผูกพันตามหลักความเป็นธรรมตามธรรมชาติตามกฎหมายบ้านเมืองและตามปกติประเพณี²⁷ ทำให้การตกลงหรือเข้าทำสัญญาคู่สัญญาสามารถตกลงกันได้อย่างเสรีขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย แต่การตกลงให้มีผลผูกพันระหว่างกันนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี ไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อความเป็นธรรมซึ่งหลักการของ Jean Domat ปรากฏเป็นรากฐานแห่งกฎหมายแห่งฝรั่งเศส มาตรา 1134 วรรคสาม และมาตรา 1135 กล่าวคือ การปฏิบัติตามสัญญาต้องกระทำด้วยความสุจริต และข้อตกลงไม่เพียงก่อให้เกิดหนี้แต่ยังผูกพันตามหลักความเป็นธรรมตามปกติประเพณีและกฎหมายตามข้อตกลงนั้น ๆ ซึ่งเป็นหลักเดียวกันกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมนีมาตรา 252 และเป็นที่มาของหลักสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 5 ของประเทศไทยด้วย

หลักสุจริตจึงเป็นหลักการพื้นฐาน ที่มีในนานาประเทศอันถือเป็นหลักทั่วไปซึ่งเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่ทุกคนต้องปฏิบัติภายใต้มาตรฐานเดียวกันคือ มาตรฐานแห่งความสุจริตอันเป็นมาตรฐานทางสังคมที่ยอมรับกันว่ามีผลสอดคล้องกับบุคคลที่ต้องรู้สึกผิดชอบชั่วดี หลักสุจริต (good faith) จึงเป็นหลักมาตรฐานแห่งความซื่อสัตย์ที่บุคคลควรมีให้แก่กันและปฏิบัติต่อกันโดยชอบเพื่อให้เกิดความถูกต้องและชอบธรรมในสังคม ซึ่งเรามักคุ้นชินว่าหลักสุจริตคือหลักที่พบในกฎหมาย

²⁶ กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2554), น. 14-16.

²⁷ เฟ็งอ้าง, น. 36-38.

แพ่งและพาณิชย์ แต่ความจริงแล้วหลักสุจริตเป็นหลักทั่วไปที่แทรกซึมอยู่ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายหลายกฎหมายทั้งกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural Law) และกฎหมายสารบัญญัติ (Substantive Law) ดังนี้

5.1 หลักสุจริตตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลักสุจริตปรากฏชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ซึ่งเรามักพบว่าหลักสุจริตมีการใช้และเห็นได้ชัดเจนในกฎหมายสัญญาแต่ในความเป็นจริงแล้วหลักนี้มีอยู่ในกฎหมายเอกชนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหนี้ กฎหมายประกันภัย กฎหมายละเมิด กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยหลักสุจริตเป็นที่ยอมรับกันในหลายประเทศไม่ใช่เพียงในประเทศไทย แต่เนื่องจากหลักสุจริตมีความเป็นนามธรรม และมีขอบเขตการบังคับใช้ที่ไม่มีความแน่นอนอันเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะมีกรจำแนกหลักสุจริตไว้ 2 ประเภท คือ หลักสุจริตในเชิงนามธรรม (Subjective Good Faith) และหลักสุจริตในเชิงรูปธรรม (Objective Good Faith) ซึ่งหลักสุจริตในเชิงนามธรรม เป็นเรื่องภายในจิตใจที่บุคคลไม่รู้หรือไม่จำเป็นต้องรู้ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เช่น การได้กรรมสิทธิ์จากการซื้อขายทรัพย์สินอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการซื้อมาโดยสุจริต แม้ต่อมามีผู้ติดตามเอาคืนอ้างว่าเป็นของตนก็ไม่จำเป็นต้องคืนทรัพย์สินนั้นเป็นการกระทำไปโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายส่วนหลักสุจริตในเชิงรูปธรรม มักใช้กับกฎหมายสัญญา โดยเป็นกฎเกณฑ์ที่คู่สัญญาตกลงกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติต่อกันอันเป็นหน้าที่ตามสัญญาที่พึงกระทำต่อกันโดยสุจริตซึ่งในประเทศไทยมีการแบ่งหลักสุจริตในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ หลักสุจริตทั่วไปกับหลักสุจริตเฉพาะเรื่อง โดยหลักสุจริตทั่วไปเปรียบได้กับหลักสุจริตเชิงนามธรรม และหลักสุจริตเฉพาะเรื่องเปรียบได้กับหลักสุจริตเชิงรูปธรรม²⁸ อันสอดคล้องกับการแบ่งประเภทในทางสากล

5.2 หลักสุจริตตามกฎหมายมหาชน

กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนที่มีสถานะ ที่ไม่เท่าเทียมกันในทางกฎหมายซึ่งแตกต่างกับกฎหมายเอกชนที่เป็นการบัญญัติถึงความสัมพันธ์ของเอกชนด้วยกันอันมีสถานะที่เท่าเทียมกัน หลักสุจริตกับการใช้อำนาจทางการเมืองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน เนื่องจากประชาชนทุกคนต้องการความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตการให้มีคนเข้ามาทำหน้าที่

²⁸พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย, “หลักสุจริตในระบบกฎหมาย,” จุลนิติ, น. 44, 45 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2556).

ปกครองดูแลรักษาความสงบสุขในสังคมเพื่อป้องกันปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งหรือการใช้สิทธิไปกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น ๆ โดยบุคคลแต่ละคนยินยอมสละสิทธิและเสรีภาพของตนให้แก่ผู้ใช้อำนาจปกครองเพื่อให้ผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นนำอำนาจที่มีมารักษาสังคมให้มีความแข็งแรงมั่นคงและปลอดภัยอันเป็นลักษณะสัญญาประชาคม (Social Contract) ของจอห์น ล็อก²⁹ ซึ่งจอห์น ล็อกมีการอธิบายถึงลักษณะของสัญญาดังกล่าวเอาไว้ว่า การที่ผู้ใช้อำนาจปกครองฝ่าฝืนต่อสัญญาที่เคยตกลงกันยอมถือเป็น การละเมิดต่อสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายมีสิทธิให้ผู้ปกครองออกจากตำแหน่งนั้นได้ เนื่องจากเหตุแห่งการผิดสัญญาจะเห็นได้ว่าสัญญาประชาคมมีลักษณะเหมือนสัญญาทั่วไปที่เอกชนทำระหว่างกันโดยสัญญานั้นเกิดจากความสมัครใจในการเข้าทำสัญญาและก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกันโดยสุจริตให้เป็นไป ตามข้อสัญญาแต่สัญญาประชาคมเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง ผู้ใช้อำนาจปกครองจึงมาจากการเลือกตั้ง เมื่อประชาชนทำการเลือกตั้งบุคคลใดเข้ามาบริหารประเทศแล้ว บุคคลนั้นต้องทำหน้าที่ของตนตามนโยบายที่เคยให้ไว้กับประชาชน และต้องบริหารไปในทางที่สุจริตเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง ดังนั้น การกระทำที่ไม่เป็นไปตามนโยบายหรือข้อสัญญาที่เคยให้ไว้กับประชาชนย่อมถือเสมือนการผิดสัญญาระหว่างกัน เช่นเดียวกับการทำสัญญาของเอกชนกับเอกชนด้วยกัน

หลักสุจริตที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายมหาชนแทรกซึมอยู่ในหลักนิติรัฐ (Penumbra of the Rule of Law) อันเป็นหลักที่ให้รัฐต้องใช้อำนาจโดยสุจริตเพื่อให้อำนาจนั้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและจะใช้อำนาจที่มีเพื่อกลับแก่งแย่งชิงประชาชนไม่ได้ โดยความสุจริตในการใช้อำนาจของรัฐนี้มีผลถึงองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยให้ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักนิติรัฐและเป็นไปโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญ³⁰ ดังนี้

(1) ฝ่ายนิติบัญญัติ ต้องตรากฎหมายภายใต้ข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ โดยกฎหมายนั้นต้องมีลักษณะใช้บังคับได้ทั่วไปกับบุคคลทุกคนต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติและห้ามออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หากมีความจำเป็นที่ต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด

(2) ฝ่ายบริหาร จะบริหารราชการแผ่นดินได้ต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้หากการกระทำใดกระทำไปโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมายย่อมเป็นการไม่ชอบอีกทั้ง

²⁹ เฟ็งอั้ง, น. 48, 49.

³⁰ เฟ็งอั้ง, น. 48-51.

การบังคับใช้กฎหมายต้องกระทำโดยสุจริต กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

(3) ฝ่ายตุลาการ การใช้อำนาจตุลาการย่อมต้องใช้ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎหมายไม่ว่า จะเป็นรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นเมื่อฝ่ายตุลาการมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นพิพาท ของคู่กรณีการพิจารณาและพิพากษาจึงต้องกระทำต่อบุคคลอย่างเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติรวมถึงการเลือกใช้กฎหมายและการตีความตัวบทกฎหมายต้องกระทำให้ถูกต้องตาม เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ

หลักสุจริตตามกฎหมายปกครอง ปรากฏอยู่ในหลักคุ้มครองความเชื่อถือและความไว้วางใจ (Vertrauensschutzprinzip) อันเป็นหลักกฎหมายทั่วไปพื้นฐานของหลักนิติรัฐโดยหลักคุ้มครองความเชื่อถือและความไว้วางใจจากแนวคิดของประเทศเยอรมนีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถยกเลิกเพิกถอนคำสั่งทางปกครองและออกคำสั่งได้ตลอดเวลา โดยถือว่าการกระทำของรัฐเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหากคำสั่งทางปกครองนั้นไม่ชอบสามารถเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบนั้นและออกคำสั่งใหม่เข้ามาได้แต่หากคำสั่งทางปกครองมีการออกมาโดยไม่ชอบแต่ผู้รับคำสั่งนั้นได้รับประโยชน์ของการออกคำสั่ง การเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบดังกล่าวอาจกระทบต่อประชาชนผู้รับคำสั่งซึ่งเขาไม่ควรได้รับความเดือดร้อนจากคำสั่งทางปกครองนั้น การจะเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ออกมาโดยไม่ชอบแต่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับคำสั่งจึงต้องพิจารณาระหว่างความเชื่อโดยสุจริตของผู้รับคำสั่งกับประโยชน์สาธารณะและนำมาชั่งน้ำหนักระหว่างกัน กล่าวคือ ผู้รับคำสั่งเชื่อโดยสุจริตว่าคำสั่งทางปกครองนั้นเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายผู้รับคำสั่งอาจอ้างหลักความคุ้มครองความเชื่อถือและไว้วางใจได้ เจ้าหน้าที่รัฐต้องนำประโยชน์สาธารณะเข้ามาชั่งน้ำหนักว่าสิ่งใดมีมากกว่ากันหากประโยชน์สาธารณะมีมากกว่าจึงจะเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบนั้นได้ แต่หากผู้รับคำสั่งรู้ว่าคำสั่งทางปกครองนั้นออกมาโดยไม่ชอบหรือยังไม่ทันได้รับประโยชน์จากคำสั่งทางปกครองต้องถือว่าผู้รับคำสั่งทางปกครองไม่สุจริตจึงไม่อาจอ้างหลักความคุ้มครองความเชื่อถือและไว้วางใจ และเจ้าหน้าที่รัฐต้องเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบนั้น³¹

5.3 หลักสุจริตตามกฎหมายอาญา

ในกฎหมายอาญาไม่มีการบัญญัติถึงหลักสุจริตไว้ในตัวบทบัญญัติของกฎหมายอย่างชัดเจนแต่ในการพิจารณาพิพากษาคดีศาลได้นำหลักสุจริตมาใช้พิจารณาควบคู่กับการรับฟังข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายการดำเนินคดีมิใช่เพียงพิจารณา

³¹ เห่งอ้าง, น.51-52

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียวการตีความและการใช้กฎหมายเพื่อความเป็นธรรมจึงต้องมีการนำหลักสุจริตมาปรับใช้ด้วยโดยหลักสุจริตที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายวิธีสบัญญัติอันเห็นได้อย่างชัดเจนคือ ความเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่มีส่วนก่อให้เกิดความผิดนั้น เนื่องจากการจะเป็นผู้เสียหายและประสงค์ให้ศาลคุ้มครองสิทธิของตนผู้เสียหายต้องมาศาลด้วยมือสะอาด ดังนั้น ผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายอย่างแท้จริงจึงจะได้รับความคุ้มครองการมีส่วนในการกระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำนั้นด้วยย่อมไม่สมควรได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรม เมื่อการพิพากษาคดีของศาลเป็นไปเพื่อความยุติธรรมแก่คู่กรณีจึงมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่กล่าวถึงการเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ไว้มากมาย เช่น ผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่ด้วยจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย

คำพิพากษาฎีกาที่ 4895/2561³² “เหตุที่จำเลยยังผู้ตายเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่อง เชื่อมโยงมาจากการที่ผู้ตายมีเนมาสุราและขอมีเพศสัมพันธ์กับจำเลยแล้วจำเลยไม่ยินยอม ผู้ตายไม่พอใจจึงทำร้ายจำเลยโดยใช้มีดทำครัวเป็นอาวุธ เมื่อจำเลยหนีไปนอกบ้านแล้วกลับเข้ามาผู้ตายก็ยังทำร้ายจำเลยอีกจนเป็นเหตุให้จำเลยยังผู้ตายถึงแก่ความตาย เมื่อผู้ตายเป็นฝ่ายก่อเหตุทะเลาะวิวาททำร้ายจำเลยก่อน ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยตาม ป.วิ.อ มาตรา 2 (4) โจทก์ร่วมซึ่งเป็นมารดาของผู้ตายย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตามมาตรา 5 (2) และเข้าร่วมเป็นโจทก์ตามมาตรา 30 ได้ และเมื่อไม่อาจเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ ก็ไม่มีสิทธิฎีกาขอให้ศาลฎีกาพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 9”

การร่วมกระทำความผิดไม่ถึงเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

คำพิพากษาฎีกาที่ 7003/2547³³ “การที่โจทก์กับจำเลยที่ 2 เคยมีข้อพิพาททั้งทางแพ่งและอาญามาก่อน ในวันเกิดเหตุ โจทก์ยังเป็นฝ่ายด่าว่ายกมือไหว้สาปแช่งจำเลยที่ 2 จนเกิดการทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ย่อมฟังได้ว่าเป็นการที่ต่างสมัครใจเข้าวิวาทกัน โจทก์จึงมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 2 (4) ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองเป็นคดีนี้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 28”

นอกจากการเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยแล้ว กฎหมายได้นำหลักสุจริตมาใช้กับการ ดำเนินคดีที่เป็นการสมยอมของคู่ความ ซึ่งถือว่าการดำเนินคดีโดยไม่มีความประสงค์จะนำตัวผู้กระทำ ความผิดมาลงโทษ หรือดำเนินคดีโดยรู้เห็นกับคู่ความอีกฝ่ายเพื่อตัดอำนาจของพนักงาน

³² คำพิพากษาฎีกาที่ 4895/2561, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567 , จาก <https://deka.in.th/>.

³³ คำพิพากษาฎีกาที่ 7003/2547, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567 , จาก <https://deka.in.th/>.

อัยการในการ ดำเนินคดีกับจำเลย ถือเป็นการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ส่งผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้อง ต่อศาลไม่ระงับ สิ้นไป พนักงานอัยการยังสามารถยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นได้ ซึ่งโดยปกติแล้วการ ดำเนินคดีโดย ผู้เสียหายหากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง สิทธินำคดีอาญามา ฟ้องยอมเป็นอันระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) แต่ปรากฏ ว่ามีกรณีที่เข้ามาสู่การพิจารณาของศาลอันมีข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แห่งการดำเนินคดีของโจทก์ที่ ผิดปกติจนศาลผู้พิจารณาเห็นว่าการดำเนินคดีของคู่ความกระทำไปโดยไม่สุจริต เจตนาให้จำเลยหลุด พ้นจากความผิดนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจึงพิพากษาว่าการดำเนินคดีดังกล่าวไม่ ทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ เนื่องจากการดำเนินคดีดังกล่าวเป็นการดำเนินคดีกันโดยสมยอม

จะเห็นได้ว่าแนวคำพิพากษานี้ไม่ได้ตัดสิ้นไปตามบทบัญญัติแห่ง กฎหมาย ลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่ เนื่องจากพฤติการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปโดยกฎหมาย ศาลจึงนำหลักสุจริตมาใช้กับกรณีที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ไม่ให้ กระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์นั้น การนำหลักสุจริตมา ปรับใช้กับข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เป็นไป ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและมีความ จำเป็นต้องขยายขอบเขตแห่งกฎหมายนั้นให้มีการนำมาปรับ ใช้ได้กว้างขึ้น ก็เพื่อให้เกิดความเป็น ธรรมแก่คู่ความและเกิดความยุติธรรมต่อประโยชน์สูงสุดของ สังคม ดังนั้น ไม่ว่าในกฎหมายสาร บัญญัติและวิธีสบัญญัติย่อมมีหลักสุจริตแทรกซึมอยู่ โดยอาจมีการ บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือไม่มีการ บัญญัติเอาไว้เลยก็ตาม อันแสดงให้เห็นว่าหลักสุจริตเป็นหลักพื้นฐานทั่วไปที่จำเป็นต้องมีอยู่ใน กฎหมายเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปโดยชอบธรรม

6. ความหมายและลักษณะของการฟ้องปิดปากในคดีอาญา

การฟ้องคดีเพื่อปิดปากเป็นการอาศัยกระบวนการยุติธรรมโดยไม่ได้แสวงหาความยุติธรรม หากแต่ใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่ ยับยั้ง การมีส่วนร่วม การแสดงความคิดเห็น หรือการตรวจสอบ ภาครัฐของประชาชน³⁴ นอกจากนี้ ผู้ฟ้องคดียังอำพรางลักษณะที่แท้จริงของคดีไว้โดยนำเสนอว่าเป็น เรื่องส่วนบุคคลเพื่อเบี่ยงออกจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะโดยในคำฟ้องของโจทก์มักจะใช้ ความผิดทางกฎหมายฐานใดฐานหนึ่งเพื่ออำพรางวัตถุประสงค์ที่แท้จริงไว้ส่วนการพิจารณาว่ากรณีใด เป็นฟ้องปิดปากหรือไม่ สามารถพิจารณาได้โดยดูจากคำฟ้องหรือลักษณะของข้อกล่าวหา รวมถึง

³⁴ George W. Pring and Penelope Canan, *Slapps Getting Sued for Speaking Out* (Philadelphia: Temple University Press, 1996), p. 8.

เจตนาว่ามูลเหตุหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ ที่ทำให้จำเลยถูกฟ้องต่อศาลมาจากการมีส่วนร่วมทางสาธารณะหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น การร้องทุกข์ทางแพ่งหรือทางอาญาหรือเป็นการฟ้องกลับเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย หรือขอให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือการฟ้องคดีเพื่อต่อสู้กับองค์กรเอกชน (NGOs) ชุมชน นักวิชาการ นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ หรือประชาชนทั่วไป หรือมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเกิดขึ้นเนื่องมาจากการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือการให้ข้อมูลหรือร้องเรียนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการใช้เสรีภาพดังกล่าวเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องประโยชน์สาธารณะหรือประเด็นซึ่งเป็นที่สนใจหรือกังวล ของสังคม³⁵ อย่างไรก็ตาม ลำพังการพิจารณาจากคำฟ้องฝ่ายเดียวของโจทก์หรือผู้กล่าวหาว่าไม่น่าจะไม่เพียงพอเพราะเป็นการยากที่จะทราบว่ามูลเหตุแห่งคดีนั้นมาจากการกระทำที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ร่วมในประเด็นทางสาธารณะของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่อย่างไรด้วยเหตุนี้มาตรการทาง กฎหมายที่กำหนดให้จำเลยมีสิทธิยื่นคำขอยุติคดีโดยเร็ว (Motion to Dismiss) จึงก่อกำเนิดขึ้น

แม้ว่าต้นกำเนิดการศึกษาคดีฟ้องปิดปากจะมีที่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นการฟ้องหมิ่นประมาทใน “คดีแพ่ง” เพื่อเรียกค่าเสียหายเท่านั้น แต่ในประเทศไทยมีความผิดอาญาหลายฐานที่ผู้ฟ้องปิดปากสามารถเลือกนำมาใช้สำหรับการฟ้องปิดปากได้ เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิด ตามพระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ ความผิดฐานยุยงปลุกปั่น การละเมิดอำนาจศาล ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เป็นต้น³⁶

ผลของการใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือในการฟ้องปิดปากโดยเฉพาะในคดีอาญาย่อมส่งผลกระทบต่อตัวผู้ถูกฟ้องคดีมากกว่าผลบังคับทางแพ่ง กล่าวคือ กฎหมายอาญามีโทษซึ่งกระทบต่อเนื้อตัวร่างกายโดยตรงผู้ฟ้องคดีสามารถนำคดีอาญามาฟ้องแล้วนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อต่อรอง ข่มขู่ ยับยั้ง สร้างความหวาดกลัว หรือทำลายกำลังใจ ผู้ถูกฟ้องได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า อีกทั้งการฟ้องหรือร้องทุกข์ในคดีอาญานั้นไม่มีค่าใช้จ่ายในสำหรับค่าขึ้นศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร้องทุกข์ซึ่งไม่จำเป็นต้องแต่งตั้งทนายความเพื่อร่างคำฟ้อง แต่อาศัยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการดำเนินการให้ทั้งหมดตั้งแต่การสอบสวนจนกระทั่งยื่นฟ้องต่อศาลโดยผู้ฟ้องคดีเพื่อปิดปากนั้นไม่ต้องเสียต้นทุนใด ๆ ในการดำเนินคดีอาญาเลย

³⁵ ญัฐ จินตพิทักษ์กุล, "มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับ คดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการแก้ฟ้อง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), หน้า 29.

³⁶ สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, รายงานข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองผู้ใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อการมีส่วนร่วมในประเด็น สาธารณะจากการถูกฟ้องคดี(สมาคมนักกฎหมายสิทธิเสรีภาพของประชาชนและมูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2562), หน้า 12.

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างผลประโยชน์ที่ผู้ฟ้องปิดปากจะได้รับในการใช้กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือกับความเสียหายของผู้ถูกฟ้องปิดปากแล้วพบว่า ต้นทุนในการต่อสู้คดีที่มีราคาสูงทั้งด้านทรัพย์สินและเวลาและกลไกการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ต่ำ อีกทั้งความยืดหยุ่นต่ำของกฎหมายที่เกี่ยวกับการพูดหรือการแสดงออกและมาตรการป้องกันที่มีอยู่น้อย เช่น ไม่มีกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากโดยเฉพาะ หรือการกำหนดความรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่อการใช้กระบวนการที่ไม่เหมาะสม³⁷ ด้วยเหตุนี้ การฟ้องปิดปากในคดีอาญาถึงมีประสิทธิภาพในการ “ยับยั้ง” การมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะของประชาชนในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

6.1 ข้อแตกต่างระหว่างการฟ้องปิดปากในคดีอาญากับฐานความผิดเกี่ยวกับความเท็จ

การกระทำความผิดเกี่ยวกับความเท็จนั้นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การแจ้งข้อความหรือ ฟ้องคดีซึ่งมีความอันเป็นเท็จในข้อสำคัญแห่งคดีอันจะสามารถชี้ขาดไปถึงผลแพ้ชนะของคดีได้³⁸ ส่วนการฟ้องปิดปากในคดีอาญา การกระทำทั้งหลายที่โจทก์อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดนั้นอาจครบ องค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายสารบัญญัติได้ตราไว้ เพียงแต่อาจมีเหตุยกเว้นความรับผิดสำหรับ จำเลยในการกระทำนั้น เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ซึ่งมีเหตุยกเว้นความรับผิดในเรื่องการแสดง ความคิดเห็นโดยสุจริตในประเด็นที่ตนมีส่วนได้เสียหรือกรณีที่เป็นการติชมตามวิสัยของประชาชน³⁹ แต่จนกว่าที่จำเลยจะสามารถพิสูจน์ถึงเหตุยกเว้นความรับผิดได้ ระยะเวลาที่อาจล่วงเลยจนไปถึงขั้น พิจารณาแล้วเพราะในชั้นตรวจฟ้องและไต่สวนมูลฟ้องจำเลยยังไม่มีฐานะเป็นจำเลยซึ่งไม่มีสิทธิยื่น คำให้การต่อสู้คดีทำให้โจทก์ผู้ฟ้องคดีเพื่อปิดปากยอมบรรลุมติประสงค์ของการสร้างความลำบากใน การต่อสู้คดีแก่จำเลยแล้ว ทั้งจำเลยยังไม่สามารถดำเนินคดีในความผิดฐานแจ้งความเท็จหรือฟ้องเท็จกับโจทก์ได้อีกด้วย กลับกันโจทก์อาจฟ้องปิดปากจำเลยในคดีอาญาโดยอ้างความผิดฐานแจ้งความเท็จในกรณีที่โจทก์ถูกพาดพิงจากการตรวจสอบในประเด็นทางสาธารณะโดยการที่จำเลยแจ้งความต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินการตรวจสอบกับโจทก์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตและประพฤติดมิชอบได้อีกด้วย⁴⁰

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 8691/2550

³⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 329 กำหนดเหตุยกเว้นความรับผิดในความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ดังนี้ “ผู้ใดแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริต (1) เพื่อความชอบธรรม ป้องกันตนหรือป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตนตาม คลองธรรม...ผู้นั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท”

⁴⁰ ประชาไท, “ดร. เจริญแจ้งข้อกล่าวหา ‘ผอ.มูลนิธิผสานฯ’ หมิ่นประมาทกรมทหารพรานที่ 41” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2567. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/jzru7>.

นอกจากนี้เหตุผลประการสำคัญที่ฟ้องปิดปากในคดีอาญาไม่สมควรได้รับความคุ้มครองจาก กระบวนยุติธรรมในฐานะการใช้สิทธิเข้าถึงกระบวนยุติธรรม คือ การใช้สิทธิของโจทก์นั้นไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำของจำเลยที่ใช้สิทธิอันเกิดแต่ประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญของ กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก เมื่อประโยชน์ส่วนตัวของจำเลยในการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะเป็นไปในทิศทางเดียวกับประโยชน์ของสังคมทำให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ที่สังคมปรารถนา (Socially Desirable) ⁴¹ แต่การฟ้องคดีของโจทก์ซึ่งอาศัยมูลเหตุจากการที่จำเลยรักษาไว้ ซึ่งประโยชน์ทางสาธารณะนั้นเป็นการใช้กระบวนยุติธรรมที่สวนทางกับเจตนารมณ์ที่ต้องการมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเสียเอง

7. หลักการว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ

ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชน (Public Participation) เป็นหลักการพื้นฐานที่มีความสำคัญและเป็นหลักสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญและยอมรับเป็นการทั่วไป ภาครัฐในการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางสาธารณะ ซึ่งถือเป็นหลักประกันพื้นฐานในการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล อันจะสะท้อนถึงคุณภาพของการรับประกันสิทธิเสรีภาพของรัฐซึ่งส่งผลโดยตรงต่อภาพลักษณ์ของชาติด้วยเหตุนี้ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ย่อมเป็นสิ่งที่นานาประเทศและประชาชนภายในรัฐให้ความสำคัญหวังไว้ ⁴²

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดความคุ้มครอง “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนไว้ในบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ดังที่ปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่บัญญัติรับรองไว้ ⁴³ ทั้งนี้ตาม มาตรา 45, 57, 58 และ 78 เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะไว้ก็ตาม แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยยังไม่ได้รับการคุ้มครองหรือเปิดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง โดยมีปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติจากการที่

⁴¹ ปกป้อง ศรีสนิท, “กฎหมายต่อต้านการดำเนินคดีเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ (Anti-Slapp Law),”วารสารวิชาการ สิทธิมนุษยชน (Thailand Human Right Journal)2 3(กรกฎาคม -ธันวาคม 2561): 22.

⁴² ญัฐ จินตพิทักษ์กุล, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับ คดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการแก้ม็ฟอง,” หน้า 29.

⁴³ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, หน้า 65, 84-86 และ124.

ภาครัฐและประชาชนขาดข้อมูลความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนให้เห็นตามเหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน กล่าวคือ แม้ว่าภาคประชาชนพยายามเรียกร้องโดยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองหรือประเด็นสาธารณะอื่น ๆ แต่ภาครัฐมักจะอ้างความชอบธรรมของการใช้อำนาจในทางการปกครองและใช้ “การมีส่วนร่วม” ในมิติที่ตรงกันข้ามกับภาคประชาชน ประกอบกับบทบัญญัติทางกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์รองลงมาจากรัฐธรรมนูญซึ่งภาครัฐใช้บังคับก็ไม่ได้มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองการมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญอีกด้วย

อนึ่ง การที่ประเทศไทยขาดกฎหมายที่รองรับหลักการเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้โดยเฉพาะ ทำให้ขาดความชัดเจนในการปฏิบัติทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งภาคประชาชนอ้างอิงหลักการตามรัฐธรรมนูญ แต่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ภาครัฐยังคงยึดแนวทางและหลักการตามกฎหมายซึ่งบังคับใช้ซึ่งมุ่งปราบปรามการกระทำที่กฎหมาย บัญญัติไว้เป็นความผิดให้ราบคาบ (Crime Control) ส่งผลให้ในบางกรณีสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกจำกัดและมีเงื่อนไขที่ไม่อาจบรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้จึงก่อให้เกิดปัญหาการนำกฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือในการระงับการมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนนั่นเองซึ่งกิจกรรมที่ประชาชนกระทำการมีส่วนร่วมทางสาธารณะไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการตรวจสอบทุจริตของภาครัฐต่างก็ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญทั้งสิ้นสะท้อนให้เห็นว่าการฟ่องปิดปากในคดีอาญาไม่เพียงแต่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญาแต่ยังขัดหรือแย้งต่อหลักการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้อีกด้วย

7.1 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Expression) ของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปกครองนอกจากนี้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นยังเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการพัฒนาความคิดของบุคคลให้ดียิ่งขึ้นและเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการผลักดันให้หลักความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (Principles of Transparency and Accountability) เป็นจริงซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ เช่น การใช้เสรีภาพในการชุมนุม การรวมตัวกัน และการเข้าสมาคม เป็นต้น⁴⁴ ดังนั้น การตัดสินใจใด ๆ ในทางการเมืองจะไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพหากประชาชนไม่มีเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและย่อมไม่สามารถนำเสนอ

⁴⁴ เอื้ออังกูร สันติธรรมยุทธ, “ระบบกฎหมายหมิ่นประมาททางอาญาไทยในสายตา ของมาตรฐานสากลตามกฎหมายระหว่าง ประเทศ,” หนังสือนวนรพี(2558): 251-253.

ความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรี กล่าวคือ ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นมิได้หากปราศจากเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อรับรองเสรีภาพ ดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญสำหรับใช้เป็นหลักประกันแก่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นการใช้เสรีภาพในการพูด เขียน พิมพ์ โฆษณา รวมถึงการ กระทำโดยวิธีอื่นที่แสดงให้เห็นถึงความคิดของบุคคลนั้น ๆ ด้วย⁴⁵

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติหลักการคุ้มครอง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยวิธีการใด ๆ ของบุคคลและเสรีภาพทางวิชาการพร้อมทั้งกำหนด เงื่อนไขอันเป็นข้อยกเว้นไว้โดยคำอธิบายความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบบรรยายมาตรา ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560⁴⁶ ได้อธิบายเกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นไว้ว่า

บทบัญญัติลักษณะนี้ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (มาตรา 14) ซึ่งจะกล่าวเฉพาะเสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา เท่านั้น ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (มาตรา 39) ได้บัญญัติเพิ่มเรื่องการ คุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยหลักการคุ้มครองเสรีภาพตามมาตรานี้ เป็นการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของ ประชาชนเสรีภาพนี้เป็นที่ยอมรับนับถือว่า เป็นสิ่งสำคัญ มีคุณค่าในระดับสากล มีบัญญัติไว้ใน ปฏิญญาสากลและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR)

อย่างไรก็ตาม สิทธิในการแสดงความคิดเห็นนี้ หากมีการแสดงความคิดเห็นไป กระทบสิทธิ บุคคลอื่น และทำให้บุคคลอื่นเสียหายย่อมมีความรับผิดชอบในทางแพ่งหรือทางอาญาแล้วแต่ กรณี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติข้อจำกัดการใช้เสรีภาพของบุคคลบางประการ คือ กฎหมาย เกี่ยวกับการ รักษาความมั่นคงของรัฐ การคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น การรักษาความ สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน ทั้งนี้ ในกรณี การป้องกันสุขภาพของประชาชนนั้น หมายรวมถึง ในกรณีที่รัฐจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิ บางเรื่อง เช่น การห้ามไม่ให้มีการโฆษณาขายบุหรี่ และเหล้า เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพ ตามความ ในมาตรานี้ย่อมสามารถกระทำได้

⁴⁵ วนิตา แสงสารพันธ์, "ขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย," วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน 2, 6 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2556): 21-22.

⁴⁶ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การคุ้มครองเสรีภาพในวิชาการ (Academic Freedom) ได้บัญญัติเป็นครั้งแรกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (มาตรา 42) และได้บัญญัติในทำนองเดียวกันไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ อย่างไรก็ตาม ใดๆก็ดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการคุ้มครองการใช้เสรีภาพทางวิชาการว่าต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น เสรีภาพทางวิชาการนั้นเป็นเสรีภาพที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย โดยบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองนั้นต้องเป็นทำงานทางวิชาการที่อยู่บนพื้นฐานหลักวิชาการอย่างถูกต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน การวิจัย การค้นคว้าหรือการเสนอองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งการใช้เสรีภาพนั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพ และไม่ปิดกั้นความเห็นที่แตกต่างของบุคคลอื่นด้วย

กล่าวโดยสรุป เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น คือ เสรีภาพในการเห็นด้วยกับความคิดหรือ ความเห็นใด รวมทั้งการเลือกสิ่งที่คุณคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นนั้น ให้ปรากฏแก่ผู้อื่นโดยอิสระซึ่งการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นดังกล่าวพึงกระทำได้เท่าที่ไม่ ไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น⁴⁷

7.2 การตรวจสอบการทุจริตของรัฐโดยประชาชน

การตรวจสอบการทุจริตของรัฐโดยประชาชนถือเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับประโยชน์สาธารณะ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 63⁴⁸ กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมประชาชนในการมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันการทุจริตของรัฐ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 (มาตรา 35 (3)) เพื่อให้การขจัดการทุจริตเกิดผลอย่างจริงจัง โดยต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนและประชาชนในการร่วมมือกันแต่การที่ประชาชน จะตื่นตัวเพื่อให้ความร่วมมือ รัฐจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนและให้ความรู้แก่ประชาชนก่อนเป็นเบื้องต้น เมื่อประชาชนตระหนักถึงภัยอันตรายอันเกิดจากการทุจริตแล้วจึงจะให้

⁴⁷ คนไท ก้วนหัน, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลในระบบกฎหมายไทย” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 32

⁴⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 63 บัญญัติว่า “รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้งกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้านหรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ความร่วมมือเพื่อจัดหรือต่อต้านการทุจริตอย่างได้ผลในขณะเดียวกันก็ต้องมีหลักประกันว่าประชาชนที่ให้ความร่วมมือแล้วจะได้รับความคุ้มครองจากรัฐไม่ให้ถูกรังแกหรือกลั่นแกล้งได้⁴⁹

รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้รัฐส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ เช่น การจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งในระดับชาติและระดับ ท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบการตัดสินใจทาง การเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน เป็นต้น⁵⁰

7.3 การมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ

ในการปกครองประเทศ รัฐต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะและสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างเสรีภาพของปัจเจกชนที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองกับสิทธิประโยชน์ที่ปัจเจกชนจะได้รับจากรัฐในรูปแบบประโยชน์สาธารณะ โดยกฎหมายอาญามีขึ้นเพื่อรักษาสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะและสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมทางสาธารณะกับนโยบายในการอำนวยประโยชน์สาธารณะของรัฐจึงมีความเกี่ยวพันกันโดยตรง และอาจใช้เป็นข้อพิจารณาว่ากฎหมายอาญาจะสามารถจำกัดการมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนได้มากน้อยเพียงใด

การมีส่วนร่วมของประชาชนกับนโยบายสาธารณะมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา กล่าวคือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจและกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองเป็นการส่งเสริมประชาชน กลุ่ม หรือองค์กรในด้านความสามารถในการจัดการทรัพยากรการตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของ ประชาชนหรือชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้นจะต้องเกิด

⁴⁹ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบบรยาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, หน้า 93.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124

สภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญคือการมีความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดเพื่อที่จะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความต้องการของส่วนรวม ทั้งนี้ ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกชน บุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาจับมือเพื่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะควรทำความเข้าใจความหมายของคำว่าประโยชน์สาธารณะเสียก่อน เพื่อให้เกิดความชัดเจนถึงขอบเขตของประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับความคุ้มครอง⁵¹

นิยามของคำว่า “ประโยชน์สาธารณะ” (Public Interest) อาจหมายถึง ประโยชน์ร่วมกันของพลเมืองโดยทั่วไปในกิจการของชุมชน รัฐหรือรัฐบาลแห่งชาติ ไม่ใช่เพียงประโยชน์แห่งที่ ได้รับ ผลกระทบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น⁵² ยิ่งไปกว่านั้น ประโยชน์สาธารณะยังเป็นสิ่งที่การตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ซึ่งไม่ใช่การตอบสนองความต้องการของคนใดคนหนึ่ง และไม่ใช่การ ตอบสนองความต้องการของผู้ที่ได้ดำเนินการนั่นเอง ดังนั้น ประโยชน์สาธารณะจึงเป็นความต้องการของแต่ละคนที่ตรงกันและมีจำนวนมากหรือเป็นประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม ความต้องการของคนส่วนใหญ่นั้นจึงถือเป็นประโยชน์สาธารณะและมีความแตกต่างจากประโยชน์ของเอกชนแต่ละคนทั้งยังมีขอบเขตของประโยชน์สาธารณะที่ขยายเพิ่มขึ้น เช่น การผังเมือง การคุ้มครองแรงงานรวมถึงเรื่องการอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จากแต่เดิมที่มีการกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อตอบสนองประโยชน์สาธารณะอย่างจำกัด เฉพาะกิจกรรมที่เอกชนไม่อาจจัดทำได้หรือมีฉะนั้นก็เป็นกิจกรรมที่เอกชนไม่ทำ เช่น กิจกรรมด้านการป้องกันประเทศกิจกรรมด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศกิจกรรมสาธารณสุข เป็นต้น⁵³

กล่าวโดยสรุป เพื่อให้การอำนวยประโยชน์สาธารณะเป็นไปอย่างยุติธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นขั้นตอนในเชิงกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในสังคมเสรีประชาธิปไตยที่จะไม่ปล่อยให้ตัวแทนหรือนักการเมืองเข้าไปดำเนินการต่าง ๆ ทุกเรื่อง กล่าวคือ

⁵¹ ธีรรัฐ จินตพิทักษ์กุล, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับ คดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการแก่งัดฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), หน้า 10.

⁵² Henry C. Black, Black’s Law Dictionary, 6th ed. (Minn: West Publishing Co., 1990), p. 1229.

⁵³ ณรงค์ วิทย์ไพศาล, “บทบาทของพนักงานอัยการกับการคุ้มครองผลประโยชน์มหาชนในระบบซีวิลลอว์และระบบคอมมอนลอว์,” วารสารอัยการ 169, 15 (มีนาคม 2535): 34.

ต้องสงวนเรื่องที่มี ความสำคัญและมีผลกระทบมากให้ประชาชนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิทธิในเชิงกระบวนการที่จะช่วยทำให้การตัดสินใจของรัฐในเรื่องสำคัญได้รับการคิดร่วมจากทุกส่วนในสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างหลักประกันให้เกิดความเป็นธรรมในเชิงเนื้อหาอีกด้วย⁵⁴ ด้วยเหตุนี้ กฎหมายอาญาที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะก็ต้องถูกจำกัดการใช้งานรัฐหรือเอกชนใดจะนำกฎหมายอาญามาใช้งานเป็นเครื่องมือเพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนมิได้เพราะการใช้กฎหมายอาญาย่อมเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ ส่งผลให้ประชาชนไม่อาจใช้สิทธิในเชิงกระบวนการสำหรับตัดสินใจของรัฐในเรื่องสำคัญและเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะได้

8. การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ (Strategic Lawsuits Against Public Participation – SLAPPS)

การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เป็นการใช้กระบวนการในทางกฎหมายเป็นเครื่องมืออันนิยมนำมาใช้กลั่นแกล้งฟ้องร้องบุคคลเพื่อความประสงค์บางอย่างและมักเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อผู้ที่ถูกฟ้องร้องจนไม่กล้าที่จะดำเนินการบางอย่างต่อไป

8.1 ความหมายของการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ (SLAPPS)

การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เป็นการคุกคามโดยวิธีการใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือ (Judicial Harassment) โดยมีมุ่งคุกคามเฉพาะเจาะจงไปที่การมีส่วนร่วมสาธารณะ หรือ การใช้สิทธิทางการเมืองของประชาชน มุ่งก่อให้เกิดความเสียหายหรือคุกคามต่อเสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็น หรือการถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ โดยเป้าหมายคือผู้ที่แสดงความคิดเห็นที่มี อิทธิพลต่อการดำเนินการของรัฐบาล (government proceeding) ในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะหรือประเด็นที่มีนัยสำคัญทางสังคม⁵⁵

⁵⁴สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของไทย : เส้นทางยังอีกไกลกว่าจะไปถึงฝัน,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า 10, 3 (2551): 319-325.

⁵⁵สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, “รายงานข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองผู้ใช้สิทธิและ เสรีภาพเพื่อการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะจากการถูกฟ้องคดี,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2567, จาก <http://naksit.net/wp-content/uploads/2019/06/20190811-pdf.pdf>

Prof. George W. Pring และ Penelope Canan ศาสตราจารย์ทางกฎหมายและผู้ช่วยศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยา ชาวอเมริกัน ได้ให้คำอธิบายของ SLAPPs ว่าเป็น การดำเนินคดีที่มีแรงจูงใจมาจากการฟ้องเพื่อต้องการโต้ตอบหรือต้องการให้หยุดการกระทำหรือพฤติกรรมบางอย่าง อันมีการลงโทษสำหรับการออกมาพูดโต้ตอบกิจกรรมทางการเมืองแรงจูงใจในการฟ้องคดีจึงไม่ได้อยู่ที่ความถูกต้องหรือผิดเท่านั้น โดยมีหลายกรณีที่คุณคคลผู้ไม่เต็มใจใช้สิทธิที่ตนเองได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนำมาฟ้องคดี SLAPPs เพื่อข่มขู่และลดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนลงเหตุที่การฟ้อง SLAPPs เป็นที่สนใจ เนื่องจากเมื่อใดที่ผู้คนเริ่มให้ความสนใจในรัฐบาลหรือในทางการเมืองพวกเขาจะถูกลดบทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดอันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการโต้ตอบทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากคดี SLAPPs ในปัจจุบัน ที่มีการโต้ตอบกันในเชิงธุรกิจ แรงงาน สัญญาและด้านอื่น ๆ ปัจจัยที่สำคัญของคำนิยาม คือ ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะหรือมีส่วนในการเข้ามาเรียกร้องประโยชน์ สาธารณะ⁵⁶

8.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาการฟ้องคดีที่เข้าข่าย SLAPPs

การจะพิจารณาว่าคดีใดเป็นการฟ้องที่เข้าข่าย SLAPPs มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้⁵⁷

1. เกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารที่ก่อให้เกิดอิทธิพลในการดำเนินการของรัฐบาล

2. เป็นการฟ้องคดีแพ่ง รวมถึงการฟ้องแย้งหรือการร้องสอด

3. เป็นการฟ้องร้องบุคคลที่ไม่ใช่บุคคลของรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน

4. เกี่ยวข้องกับประเด็นในทางประโยชน์สาธารณะและประเด็นทางสังคม

เมื่อแนวคิดของ SLAPPs ถูกนำมาพัฒนาเป็นกฎหมาย Anti-SLAPPs คดีจึงมีการขยายขอบเขตออกไป การฟ้องร้องไม่จำกัดอยู่เพียงการฟ้องคดีในทางแพ่งเท่านั้น ยังมีการฟ้อง คดีอาญาและคดีปกครองด้วย ทำให้คดี SLAPPs มีลักษณะแห่งการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมืออย่าง กว้างขวางมากขึ้น การจะพิจารณาว่าคดีที่มีการฟ้องร้องกันนั้นเข้าข่าย SLAPPs หรือไม่ มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ จึงอาจกล่าวได้ว่า การฟ้องคดีอันเข้าข่ายเป็นคดี SLAPPs ต้องดูพฤติการณ์ในการฟ้องคดีด้วยว่าบุคคลผู้ฟ้องคดีส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชน

⁵⁶ George W. Pring and Penelope Canan, SLAPPs getting sued for speaking out, (Philadelphia : Temple University Press,1996), p. 8.

⁵⁷Ibid., p. 8-9.

ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือไม่ เพราะโดยส่วนมากกลุ่มบุคคลดังกล่าวมักเป็นผู้ออกมาฟ้องร้องบุคคลที่ออกมาเรียกร้องหรือออกมาพูดแสดงความคิดเห็นเนื่องจากการขัดผลประโยชน์หรือก่อให้เกิดการตรวจสอบการทำงานบางอย่างเมื่อพิจารณาผู้ฟ้องคดีแล้วกลุ่มต่อมาที่ต้องพิจารณาคือ กลุ่มเป้าหมายผู้ถูกฟ้องร้องที่ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่ออกมาพูดหรือมาแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองหรือในทางที่เป็นประโยชน์สาธารณะ นักสิทธิมนุษยชนหรือชาวบ้านทั่วไป และผู้ฟ้องคดีมักจะได้ไม่ได้แสดงหลักฐานที่แท้จริงที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกฟ้อง เนื่องจากไม่ได้ประสงค์ที่จะชนะคดีกันในทางกฎหมายแต่จะอาศัยการฟ้องเพื่อเรียกค่าเสียหายที่สูงเกินความเป็นจริงเพื่อข่มขู่ให้ผู้ถูกฟ้องเกิดความเกรงกลัวจนไม่กล้าออกมากระทำการใด ๆ อีกทั้งผู้ฟ้องคดีมักอาศัยความได้เปรียบทางเศรษฐกิจหรืออำนาจรัฐกดดันผู้ถูกฟ้องคดีที่มีสถานะด้อยกว่าการฟ้องคดีในลักษณะเช่นนี้เป็นการฟ้องคดีอันเข้าข่ายการฟ้อง SLAPPs⁵⁸ นั่นเอง

9. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องปิดปาก

การฟ้องปิดปากในคดีอาญาเป็นการอาศัยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อสร้างความลำบากในการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ จึงจำเป็นต้องศึกษาหลักกฎหมายที่เป็นเบื้องหลังของการพิจารณาความทางอาญาเพื่อให้เข้าใจว่าการฟ้องปิดปากทางอาญาขัดต่อหลักการต่าง ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป อันจะทำให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างมาก

9.1 ศุภนิติกระบวนการ (Due Process of Law)

ศาสตราจารย์ A.V. Dicey กล่าวถึงหลักนิติธรรม หรือ The Rule of Law ในหนังสือชื่อว่า “Introduction to the Study of the Law of the Constitution” ในปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งได้ยอมรับแพร่หลายและนำมาใช้เป็นหลักกฎหมายกระทั่งในปัจจุบันในประเทศอังกฤษนั้นมีหลักนิติธรรม ซึ่งหลักนิติธรรมที่เวลานั้นมีหลักว่า “ความสูงสุดของกฎหมายธรรมดา ทุกคนไม่ว่าจะเป็น ประชาชนธรรมดาขึ้นไปจนถึงรัฐมนตรี ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมดาเดียวกัน และความเสมอภาคภายใต้กฎหมายของเจ้าหน้าที่และประชาชนภายใต้ศาลเดียวกัน กล่าวคือ ทุกคนได้รับความคุ้มครองโดยศาลธรรมดาที่เรียกว่า ศาลยุติธรรม สดทำรัฐธรรมนุญ

⁵⁸ สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 46, น. 10-11.

อังกฤษเป็นผลมาจากการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองโดยศาลยุติธรรมนั่นเองไม่ได้เกิดขึ้นจากการบัญญัติโดยเจตจำนงอย่างรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา”⁵⁹

แนวคิดข้างต้นให้ความสำคัญกับความสูงสุดของกฎหมายเหนือการใช้อำนาจตามอำเภอใจของมนุษย์และให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของเจ้าหน้าที่ของรัฐและรัฐกับพลเมืองและท้ายที่สุดความสำคัญกับศาลยุติธรรมซึ่งเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองนี้เองที่เป็นต้นกำเนิดของคำว่า “หลักนิติธรรม” (The Rule of Law) ซึ่งไม่ได้ใช้กันเฉพาะในประเทศอังกฤษแต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหนึ่งในรัฐธรรมนูญที่เก่าแก่ที่สุดและยังใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันซึ่งได้มีบทแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 (Fifth Amendment) ที่บัญญัติหลักการต่าง ๆ ไว้หลายเรื่อง ยกตัวอย่าง เช่น “บุคคลไม่อาจถูกพรากจากชีวิต เสรีภาพหรือทรัพย์สิน โดยปราศจากศุภนิติ กระบวน” สะท้อนถึงการควบคุมการใช้อำนาจขององค์กรต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา และต่อมาได้ขยายขอบเขตของการควบคุมไปถึงในระดับมลรัฐ

ทฤษฎีศุภนิติกระบวน ให้ความสำคัญกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักการใด ๆ ที่ทำไปแล้วจะกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนรัฐจะกระทำไม่ได้อย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม การปรับใช้ในระบบกฎหมายไทยและสหรัฐอเมริกามีข้อแตกต่างกัน

สำหรับแนวคิดการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้นนับแต่มีการปรับปรุงพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากระบบดั้งเดิมของไทยมาเป็นรูปแบบสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น กล่าวได้ว่ามีลักษณะในรูปแบบตาม “แนวคิดควบคุมอาชญากรรม” (Crime Control) มาโดยตลอดโดยมีความชัดเจนอย่างมากในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับที่ถึงขนาดให้อำนาจนายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่ง ประหารชีวิตผู้ต้องหาในคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรงซึ่งเป็นการที่ฝ่ายบริหารใช้อำนาจฝ่ายตุลาการในการลงโทษทางอาญาเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดและลงโทษในลักษณะข่มขู่ให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติกฎหมายให้อำนาจตำรวจจับกุมและควบคุมบุคคลที่เห็นว่าเป็น บุคคลอันธพาลหรือมีพฤติกรรมในลักษณะเป็นภัยต่อสังคม พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมดังกล่าวไว้เป็นระยะเวลาถึง 30 วันโดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวน

⁵⁹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, "หลักนิติธรรมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย," วารสารพระธรรมมุนี 49, ฉบับ "หลักนิติ ธรรม" (2551-2552): 25.

และนำคดีขึ้นสู่ศาลแต่อย่างใด การปฏิบัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างเด็ดขาด ผู้ต้องหาในคดีอาญาถูกควบคุมตัวไว้ที่สถานีตำรวจโดยอำนาจของพนักงานสอบสวน นานถึง 7 วัน ซึ่งเป็นการควบคุมอาชญากรรมที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก

ภายหลังจากประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การจับ การควบคุม การค้น ของพนักงานตำรวจจะต้องผ่านการตรวจสอบของฝ่ายตุลาการ (Judicial Supervision) กล่าวคือ ศาลเป็นผู้ออกหมายอาญาในการตรวจค้น จับกุม แต่มีข้อยกเว้นบางประการที่อาจไม่ต้องใช้หมายอาญา เช่น การควบคุมผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวน ควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง หากมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวเกินระยะเวลาดังกล่าว พนักงานสอบสวนต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวน นอกจากนี้ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานหลายประการ เช่น การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กจะต้องประกอบด้วยสหวิชาชีพ คือ พนักงานอัยการ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และในการถามปากคำผู้ต้องหาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหากผู้ต้องหาต้องการทนายความรัฐต้องจัดหาทนายความให้ ในส่วนการแจ้งสิทธิผู้ต้องหานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้เจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องต้องแจ้งสิทธิผู้ต้องหาในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินคดีนับตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นควบคุม และชั้นถามปากคำของพนักงานสอบสวน

หลักการสำคัญอย่างยิ่งของการสอบสวนคดีอาญาซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลวิธีพิจารณาความอาญาคือการรับฟังและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แสดงพยานหลักฐานเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน ในชั้นสอบสวนอย่างเต็มที่อันนับว่าการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานเป็นไปตามหลักการรับฟังความทุกฝ่าย (audi alteram partem) สอดคล้องกับทฤษฎีศุนนิตีกระบวนที่รัฐต้อง คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก

การมีบทบัญญัติของกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทยดังที่กล่าวข้างต้นทำให้การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยสอดคล้องรูปแบบแนวคิดของทฤษฎีศุนนิตีกระบวนมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าแม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วก็ตามแต่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะตำรวจ (ทั้งที่เป็นตำรวจทั่วไปและเป็นพนักงานสอบสวน) ยังมีทัศนคติแนวคิดและการปฏิบัติในเชิงควบคุม

เสียมากกว่าซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบใหม่ แม้ว่าจะมีการพยายามแก้ไขปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมุ่งเน้นตามทฤษฎีหลักนิติธรรมก็ตามแต่ก็เป็นการแก้ไขในเรื่องวิธีการดำเนินคดีเพียงอย่างเดียว ไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบ เพื่อให้มีความสอดคล้องรองรับทฤษฎีศุนนิตีกระบวนการ

ปัจจุบันประเทศไทยได้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาหลายครั้งเนื่องจากนโยบายของรัฐที่ต้องการป้องปรามความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดอันมีผลมาจากโลกาภิวัตน์และการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ทั้งคุณค่าที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ที่มีการกำหนดโทษอาญาในชั้นสูงและเป็นกฎหมายซึ่งไม่อาจยอมความได้และเป็น การกำหนดความผิดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นบางอย่าง

บทบัญญัติในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐมุ่งเน้นปราบปรามการกระทำความผิดอันเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นเทคโนโลยีโดยอาศัยทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่านโยบายเหล่านี้ไม่สามารถเดินตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ทันทั่วถึงที่มีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมมากกว่าที่จะมุ่งเน้นในการส่งเสริมและกำกับดูแล

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนยุติธรรมทางอาญาไม่ได้มีพรรคชนในการมุ่งเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเท่านั้น โดยทฤษฎีศุนนิตีกระบวนการมีความมุ่งหมายให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น เนื่องจากกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนที่บังคับโทษโดยรัฐซึ่งรัฐมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายอันเนื่องมาจากที่ประชาชนมอบอำนาจอธิปไตยให้และรัฐก็มีหน้าที่ต้องอำนวยประโยชน์สาธารณะให้กับประชาชน ดังนั้นในกระบวนยุติธรรมทางอาญาไม่ได้หมายถึงขั้นตอน จับ คั่น คุม ชั่ง ปล่อยชั่วคราวเพียงเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงกระบวนยุติธรรมในทุกขั้นตอนจะต้องมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่น้อยไปกว่าการ ปราบปรามอาชญากรรม

สำหรับการฟ้องปิดปากในคดีอาญาซึ่งเป็นการที่ผู้กล่าวหาหน้ากระบวนยุติธรรมทางอาญามาบังคับใช้ในฐานะเครื่องมือเพื่อระงับการมีส่วนร่วมทางสาธารณะและกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสาธารณะใด ๆ ถือว่ากระบวน การดำเนินคดี นั้น ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดก็ตามย่อมเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและขัดต่อทฤษฎีศุนนิตีกระบวนการ

9.2 หลักนิติธรรม (Rule of Law)

9.2.1 ความหมายหลักนิติธรรมตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พ.ศ.2554

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้บัญญัตินิยามคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ว่า “หลักนิติธรรมคือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน⁶⁰

9.2.2 นัยของหลักนิติธรรมตามความเห็นของนักปราชญ์ เพลโต (429-348 B.C.)⁶¹

นักปราชญ์ชาวกรีกโบราณผู้โด่งดัง ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเสนอถ้อยคำอันเป็นประวัติศาสตร์ในทางนิติปรัชญาว่า “การปกครองที่ดีที่สุด คือ การปกครอง โดยราชาปราชญ์ (Philosopher King) ซึ่งเป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีคุณธรรมประจำใจ ปกครองบ้านเมือง ด้วยความถูกต้องชอบธรรม” และเสนอนิยามของหลักการปกครองโดยกฎหมายว่า “กฎหมายเป็นสิ่งสูงสุดและการปกครองจะต้องดำเนินตามกฎหมาย หากสังคมสามารถสร้างระบบกฎหมายที่ดีและเป็นธรรมขึ้นมาให้คนประพฤติปฏิบัติตามได้ แม้แต่คนชั่ว ก็ยังอาจจะมีทางทำความดีขึ้นมาได้ เช่นกัน”

9.2.3 นัยของหลักนิติธรรมตามความเห็นของ Professor A. V. Dicey “ไดซี่”⁶²

หลักนิติปรัชญาที่ทางสากลเรียกว่า “The Rule of Law” หรือที่นักกฎหมายไทยเรียกและใช้กันจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายว่า “หลักนิติธรรม” นั้น แท้จริงแล้วเป็นแนวคิดที่มีรากฐานและถูกพัฒนาขึ้นมาภายใต้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีแบบอังกฤษ (Common Law) จากนักนิติศาสตร์ ชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงที่มีชื่อว่า Professor A. V. Dicey “ไดซี่” โดยไดซี่เป็นผู้คิดค้นและนำถ้อยคำนี้มาใช้ ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีแบบอังกฤษ ซึ่งมุ่งเน้นแนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยประสานและควบคู่กันไป⁶³ นอกจากนี้ ไดซี่ ยังได้อธิบายในองค์ประกอบของหลักนิติธรรมว่า มีหลักการอยู่ 3 ประการ คือ

⁶⁰ ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ครั้งที่ 2).2556 หน้า 634.

⁶¹ Plato, The Law. (Trans. T. J. Saunders, Penguin Classics, 1975), อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง. หลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย.

⁶² A. V. Dicey. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. London: Macmillan & Co Ltd.1959. pp. 202 - 205 อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่าง. หลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย.

⁶³ เรื่องเดียวกัน

ประการที่หนึ่ง ไคซี ได้เน้นย้ำหลักกฎหมายที่สำคัญของกฎหมายอาญา คือ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ หากไม่มีกฎหมาย และบุคคลจะถูกพิจารณาพิพากษาคดี โดยศาลยุติธรรม เท่านั้น

ประการที่สอง ไคซี ได้กล่าวถึงหลักความเท่าเทียมกันของบุคคลต่อกฎหมาย และปฏิเสธในเรื่องของอภิสิทธิ์ (Privileges) ว่า “เจ้าหน้าที่ทุกคนตั้งแต่นายกรัฐมนตรี จนถึงเจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษีตกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบเดียวกัน เฉกเช่นเดียวกับประชาชนคนอื่นๆ”

ประการที่สาม ไคซี ได้อธิบายว่า “สิทธิขั้นพื้นฐานหรือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ต้องมาจากการตัดสินใจหรือคำพิพากษาของศาลที่เรียกว่า “กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า Dicey ให้ความสำคัญกับความสูงสุดของกฎหมายเหนือการใช้อำนาจ ตามอำเภอใจของมนุษย์ Dicey ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐกับพลเมือง และท้ายที่สุด Dicey ให้ความสำคัญกับยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองอันเป็นต้นกำเนิดของคำว่า "The Rule of Law"⁶⁴

9.2.4 นัยของหลักนิติธรรมตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบรมราโชวาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่นิติบัณฑิตไทยในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ได้วิชาความรู้ชั้นนิติบัณฑิตไทย สมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 และนิติบัณฑิตไทย สมัยที่ 25 ปีการศึกษา 2515 มีนัยยะของหลักนิติธรรม ดังนี้

“กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง สำหรับใช้ในการรักษา และอำนวยความสะดวกเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่เพื่อรักษาบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดิน ก็มีได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่วงขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนเหตุและผลตามเป็นจริงด้วย...

...กฎหมายทั้งปวงนั้น เราบัญญัติขึ้นเพื่อใช้บังคับสำหรับรักษาความยุติธรรม กล่าวโดยสรุปคือ ให้เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติปฏิบัติของมหาชนสถานหนึ่งกับใช้เป็นแม่บทในการพิจารณาตัดสินความประพฤตินั้นๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงตรงอีกสถานหนึ่ง

⁶⁴ อรรถพล ใหญ่สว่าง. หลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย.

โดยที่กฎหมายเป็นแต่เครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมดังกล่าว จึงไม่ควรจะถือว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรมหากควรจะต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมาย และอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีใด ๆ โดยคำนึงถึงแต่ความถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นจะไม่เป็นการเพียงพอ จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ด้วยเสมอ การใช้กฎหมายจึงจะมีความหมายและได้ผลเท่าที่ควรจะได้”⁶⁵

แม้ว่าในปัจจุบัน การให้คำอธิบายเกี่ยวกับเนื้อหาของหลักนิติธรรม อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียด แต่องค์ประกอบสำคัญของหลักนิติธรรมนั้น ตำราต่าง ๆ ก็ไม่ได้อธิบายความแตกต่างกันมากนัก องค์ประกอบที่สำคัญของหลักนิติธรรม คือ ความคาดหวังได้ของการกระทำของรัฐ ความชัดเจนของกฎหมาย ความมั่นคงของกฎหมาย ความเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย ความเป็นอิสระของศาล การเคารพในหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ ตลอดจนความสะดวกในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ในยุคหลังมีผู้อธิบายลักษณะของกฎหมายที่จะช่วยสร้างให้เกิดการปกครองตามหลักนิติธรรม ดังเช่นคำอธิบายของ Lon L. Fuller นักนิติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกันที่เห็นว่ากฎหมายที่จะทำให้หลักนิติธรรมปรากฏเป็นจริงได้นั้นต้องมีลักษณะสำคัญ⁶⁶ คือ

- 1) กฎหมายจะต้องบังคับเป็นการทั่วไปกับบุคคลทุกคน ไม่เว้นแม้แต่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 2) กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศใช้อย่างเปิดเผย
- 3) กฎหมายจะต้องได้รับการตรารื้อให้มีผลบังคับไปในอนาคต ไม่ใช่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับย้อนหลังไปในอดีต
- 4) กฎหมายจะต้องได้รับการตรารื้อโดยมีข้อความที่ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการบังคับใช้ที่ไม่เป็นธรรม
- 5) กฎหมายจะต้องไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกันเอง
- 6) กฎหมายจะต้องไม่เรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้
- 7) กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามสมควร แต่ก็จะต้องเปิดโอกาสให้แก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้
- 8) กฎหมายที่ได้รับการประกาศใช้แล้วจะต้องได้รับการบังคับให้สอดคล้องต้องกัน กล่าวคือต้องบังคับการให้เป็นไปตามเนื้อหาของกฎหมายที่ได้ประกาศใช้แล้วนั้น

⁶⁵พระบรมราชาบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่นิติบัณฑิตไทยในพิธีพระราชทาน ประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ ได้วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 และเนติบัณฑิตไทย และสมัยที่ 25 ปีการศึกษา 2515

⁶⁶ L. L. Fuller, The Morality of law, Revised Edition, New Haven : Yale University Press, 1969. pp. 46-91.

9.3 การฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์ (Clean Hand Doctrine)

หลักการฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์หรือหลักเรื่องมือสะอาดของกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ โดยเฉพาะระบบกฎหมายเอควิตี้ (Equity) มีความเห็นทางวิชาการบางความเห็นโต้แย้ง หลักการฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์มาใช้เป็นหลักกฎหมายทั่วไปในคดีอาญา เพราะเห็นว่าเป็นหลักที่ใช้เฉพาะในคดีแพ่งเท่านั้น⁶⁷ จึงไม่ควรนำมาใช้ในคดีอาญา เพราะเป็นการพิจารณามุ่งไปยังตัวบุคคลมิได้มุ่งถึงความเสียหายเนื่องมาจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง⁶⁸ และการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือไม่ต้องพิจารณาจากความเสียหายซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคลที่ถูกละเมิดและคดีแพ่งเป็นคดีที่มีคู่ความซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันแต่ในคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นความสัมพันธ์ในทางอำนาจหน้าที่เฉพาะในการพิจารณาคดีในศาลเท่านั้นที่คดีอาญามีรูปแบบเป็นคดีที่มีคู่ความซึ่งความเห็นนี้เห็นว่าในทางเนื้อหาแล้วคดีอาญาไม่ใช่คดีที่มีคู่ความ⁶⁹

อย่างไรก็ตาม เหตุผลข้างต้นจะเป็นจริงก็ต่อเมื่อใช้กับการดำเนินคดีอาญาในประเทศภาคพื้นยุโรปเป็นสำคัญเนื่องจากส่วนมากประเทศเหล่านั้นใช้ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก การกล่าวว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นจริงในบริบทดังกล่าวแต่ในประเทศที่ราษฎรมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ดังเช่นประเทศไทยจึงสุ่มเสี่ยงที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะถูกใช้เป็นเครื่องมือจากเอกชนที่ไม่สุจริต⁷⁰ บางกรณีผู้ที่ไม่ได้รับความเสียหายเสียแต่ต้องการนำคดีอาญามาเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุมaksudประสงค์อื่นหรือบางกรณีเป็นผู้เสียหายที่ไม่สุจริตเพราะตนมีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นเองแต่กลับมาฟ้องคดีอาญาต่อบุคคลอื่น กล่าวคือบุคคลที่นำคดีอาญามาฟ้องคดีเพื่อปิดปาก หรือบุคคลซึ่งมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยนั่นเอง

การฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์เป็นหลักเอควิตี้ซึ่งเป็นหลักกฎหมายแพ่ง⁷¹ ในประเทศอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 13 ศาลชานเซอร์รี่ (Court of Chancery) จะมีคำสั่งปฏิเสธไม่เยียวยาทางเอควิตี้ให้แก่โจทก์ที่มาศาลโดยมือไม่สะอาด โดยศาสตราจารย์พลักเน็ตต์ (Theodore Frank Thomas Plucknett) นักประวัติศาสตร์กฎหมายชาวอังกฤษ สืบค้นม้วนกระดาษบันทึกการพิจารณาคดี (Eyre Rolls) ของผู้พิพากษาซึ่งต้องเดินทางไปตัดสินคดีตามท้องที่ต่าง ๆ

⁶⁷ คณิต ฒ นคร, "ผู้เสียหายในคดีอาญา," ใน กฎหมายปริทรรศน์ในวารสารอัยการ และอื่น ๆ, (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2562), หน้า 11.

⁶⁸ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2564), หน้า 40.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

⁷⁰ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 52, น. 42.

⁷¹ George Spence, The Equitable Jurisdiction of the Court of Chancery (London: V. and R. Stevens and G.S. Norton, 1846), p. 684.

(Justices in Eyre) พบว่า ศาล คิงส์คอร์ท (King's Court) เคยสั่งไม่อนุญาตให้ฟ้องคดีเมื่อปรากฏว่ามีส่วนหนึ่งส่วนใดของคำฟ้องเป็น การฉ้อฉล⁷² หรือข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาที่มีการกระทำแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดที่มีการ หลอกลวง⁷³ มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1221

คดีแรกที่ศาลปรับใช้แนวคิดนี้ คือ คดี Dering v. Earl of Winchelsea ซึ่งเป็นเรื่อง ที่ศาลปฏิเสธไม่เยียวยาผู้ค้าประกันการทำงานที่ทราบว่าคุณหนี้ที่ตนค้าประกันให้เป็นผู้ใช้จ่าย สรุ่ยสรุ่ยต่อมากลุ่มหนี้ดังกล่าวยกยอกเงินหลวงเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้นจะเห็นได้ว่าคดีเหล่านี้ ล้วนแต่เป็น คดีแพ่งทั้งสิ้น ศาลสามารถใช้หลักมือสะอาดในการออกคำสั่งให้กระทำหรือไม่กระทำการ ใด ๆ (Injunction) ได้ด้วย⁷⁴

อย่างไรก็ดีกฎหมายย่อมไม่ให้การคุ้มครองหากการใช้สิทธิเริ่มมาจากการความไม่ สุจริตเสีย แล้ว ดังสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “ผู้ที่มาพึ่งศาลจะต้องมาศาลด้วยมือสะอาด” แม้จะเป็น การร้องทุกข์ หรือดำเนินคดีอาญาก็ตาม ก็ต้องกระทำด้วยความสุจริตเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น การแจ้งความหรือร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนซึ่งมีข้อความฝ่าฝืนต่อความเป็นจริงย่อมเป็นความผิด ฐานแจ้งความเท็จ และอาจมีความผิดฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย อาทิ การแจ้งให้เจ้าพนักงาน จดข้อความอันเป็นเท็จลงในเอกสารราชการ เป็นต้น⁷⁵

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าหลักการฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์จะถูกหยิบยกเป็นครั้งแรกในคดีแพ่งแต่เมื่อหลักดังกล่าวเป็นหลักทั่วไปจึงต้องถือว่าหลักการดังกล่าวสามารถนำมาใช้ ในคดีอาญาได้ซึ่งในปัจจุบันหลักการดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานของเรื่อง “ผู้เสียหาย” ในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายจะต้องได้รับความคุ้มครองจากคุณธรรมทางกฎหมายและต้องไม่มีส่วนร่วม เกี่ยวข้องพัวพันกับการกระทำความผิด มิฉะนั้นการที่ผู้เสียหายนำคดีขึ้นสู่ศาลย่อมเป็นการพึ่งบารมีศาล ด้วยมือไม่สะอาดย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหลักการฟ้องคดีต่อศาล ด้วยมืออันบริสุทธิ์น่าจะนำมาใช้กับการฟ้องปิดปากในคดีอาญาได้ด้วย ดังปรากฏให้เห็นในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ที่บัญญัติมาตรการกัณการคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตซึ่งการฟ้องคดีเพื่อปิดปากก็ถือเป็นการใช้ศาลเป็นเครื่องมือในการสร้าง

⁷² Theodore Frank and Thomas Plucknett, A Concise History of the Common Law (London: Butterworth & Co. (Publishers) Ltd., 1948), p. 639.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Doris Mary Stenton, "Rolls of the Justices in Eyre: Being the Rolls of Pleas and Assizes for Gloucestershire, Warwickshire and Staffordshire," in The Publications of the Selden Society (London: Bernard Quaritch, 1940), p. 474.

⁷⁵ คำชี้ขาดความเห็นแย้งของอัยการสูงสุดที่ 111/2548

ความหวาดกลัวให้กับประชาชนที่ มีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะโดยมิได้มุ่งหวังผลในทางคดีและเป็น การพึ่งบารมีศาลด้วยมือไม่บริสุทธิ์ เช่นเดียวกันกับการไม่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

9.4 กฎหมายอาญาของผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ (Enemy Criminal Law)

หลักการดังกล่าวได้รับการอธิบายโดยศาสตราจารย์ Günther Jakobs นักวิชาการ ชี้นำชาวเยอรมัน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองทางกฎหมายกับ “พลเมือง” ซึ่งปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานตามมาตรฐานขั้นต่ำที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานดังกล่าวจะถือว่าเป็น “ศัตรู” (Feind) กับกฎหมาย มิใช่ในฐานะ พลเมือง (Bürger) และไม่สมควรได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแพ่งหรืออาญา ซึ่งบุคคลที่ถือว่าเป็น ศัตรูของกฎหมายจะต้องมีลักษณะที่ไม่เคารพกฎหมายหรือต้องการทำลายล้างกฎหมายของรัฐ ควรจะสูญเสียสิทธิทั้งหมดในฐานะพลเมืองและรัฐควรได้รับอนุญาตให้ข่มเหงบุคคลนั้น ๆ ด้วยวิธีการ ที่มีอยู่ทั้งหมด กล่าวคือ บุคคลที่ต้องการล้มล้างบรรทัดฐานของสังคม อาชญากรที่เพิกเฉยต่อกฎหมาย หรือสมาชิกองค์กรอาชญากรรมที่เคารพเพียงกฎของกลุ่มตนเองกลุ่มคนเหล่านี้ควรถูกกำหนดให้เป็น ศัตรูและจะต้องได้รับผลร้ายจากสังคม⁷⁶

นอกจากนี้ กฎหมายอาญาร่วมสมัยจำนวนมากได้แสดงออกถึงคุณลักษณะพิเศษ ในบทบาทแนวคิดดังกล่าว ซึ่งเป็นรูปแบบทางกฎหมายที่ขัดแย้งกับแนวคิดทางอาญาที่กำหนดให้ใช้ กับพลเมืองทั่วไปไปตามแนวคิดทางอาญา (Citizen Criminal Law) เพราะการลงโทษตามแนวคิด Enemy Criminal Law จะมีขึ้นก่อนที่อันตรายจะเกิดขึ้นจริง⁷⁷ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดดังกล่าวจะมุ่งเน้นให้ ความสำคัญในนิสัยหรือคุณลักษณะของผู้กระทำความผิด และความเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา ของผู้กระทำมากกว่าความประพฤติที่แสดงออกมา⁷⁸

อนึ่ง แนวคิดดังกล่าวไม่ได้นำมาใช้เพียงแต่การกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดแต่ยัง นำมาใช้เป็น พื้นฐานสำหรับกำหนดมาตรการกักขังหรือกักขังที่นำขึ้นสู่ศาลโดยไม่สุจริต (Malicious Prosecution) เช่น ในคดี Green v. Uccelli ที่โจทก์ฟ้องจำเลยโดยไม่มีมูลเหตุทางกฎหมายหรือ โจทก์มีเจตนามุ่งหวังประโยชน์อย่างอื่นโดยไม่สุจริต คดีประเภทนี้ไม่สมควรได้รับการคุ้มครองจาก ระบบของกฎหมายและโจทก์ผู้ฟ้องโดยไม่สุจริตจะต้องได้รับโทษบางประการเช่น การกำหนดให้โจทก์

⁷⁶ Carlos Gómez-Jara Díez, "Enemy Combatants Versus Enemy Criminal Law: An Introduction to the European Debate Regarding Enemy Criminal Law and Its Relevance to the Anglo-American Discussion on the Legal Status of Unlawful Enemy Combatants," Buffalo Law Journal 11, 4 (2008): 529-562

⁷⁷ Peter Ramsay, The Insecurity State: Vulnerable Autonomy and the Right to Security in the Criminal Law (United Kingdom: Oxford University Press, 2012), pp. 191-192.

⁷⁸ Markus D Dubber, Foundational Texts in Modern Criminal Law (New York: Oxford University Press, 2014), p. 354

ใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่จำเลยเนื่องจากการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต เป็นต้น ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกา ถือว่าการฟ้องโดยไม่สุจริตนั้นเป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่เป็นศัตรูกับกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม จะต้องถูกกำจัดโดยการยกฟ้องและลงโทษด้วยการที่โจทก์จะต้องสูญเสียทรัพย์ากร (ค่าสินไหมทดแทน) ให้แก่จำเลย⁷⁹

นอกจากประเด็นข้างต้นแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 วรรค สอง ที่วางหลักว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึง การที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้วโดยปราศ จากเหตุผลอันสมควรด้วย” หมายถึง การที่โจทก์ปฏิบัติตัวเป็นปฏิปักษ์กับคำพิพากษาของศาลบุคคล ผู้นั้นจะถูกต้องสิทธิไม่ให้ฟ้อง คดีอาญาต่อศาลได้อีกเพราะกฎหมายไม่ควรให้สิทธิผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำ พิพากษา⁸⁰ ส่วนกรณีที่ใช้สิทธิฟ้องร้องโดยไม่สุจริตโดยผู้เสียหายนำคดีเดียวกันไปฟ้องร้องต่อศาล ยุติธรรมในหลายจังหวัด ซึ่งสร้างความเดือดร้อนกับผู้ที่ถูกฟ้องร้องซึ่งอาจารย์ ดร. สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ ได้ให้ความเห็นว่า กรณีเช่นว่านี้ก็ไม่สมควรจะให้กระทำได้ได้ เพราะถือเป็นการรังแก และสร้างความลำบากให้แก่จำเลย⁸¹

10 การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต

การใช้สิทธิตามกฎหมายในการฟ้องคดี ผู้เสียหายพึงกระทำด้วยความสุจริตเพื่อให้เกิดความ ค้ำครองตามกฎหมายว่าสิทธินั้นจะไม่เสียไปเพราะความไม่สุจริตของผู้ฟ้อง เมื่อความยุติธรรม ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ความสุจริตในการฟ้องคดีจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการ ยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

10.1 ความหมายของการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต

“หลักสุจริต” เป็นหลักทั่วไปที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” มาตรา 5 จึงเป็นหลักสุจริตที่ศาลใช้ในการควบคุมการใช้สิทธิและการชำระหนี้ของโจทก์ โดยโจทก์ จะต้องใช้สิทธิโดยสุจริตหากเมื่อใดใช้สิทธิโดยไม่สุจริตโจทก์ย่อมกลายเป็นผู้ที่ไม่มีความน่าเชื่อถือ

⁷⁹ Green v. Uccelli [1989], 207 Cal.App.3d 1112, 255 Cal. Rptr. 315.

⁸⁰ Thaipost, “กฎหมายไม่ใช่เครื่องมือโจร” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2567. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/ws4R2>.

⁸¹ กรุงเทพ ธุรกิจ, “สนช. ผ่านร่างกม. ห้าม ‘คนหนีคดี’ ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญา” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2567. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/vltE0>.

และกฎหมายจะไม่ให้การคุ้มครองบุคคลนั้น เนื่องจากหลักสุจริตเป็นหลักการที่บุคคลผู้มาศาลต้องมา ด้วยมือสะอาด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 จึงเป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่สังคมเนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่เป็นมาตรฐานของศีลธรรมอันเป็น บรรทัดฐานของกฎหมายไทยให้บุคคลในสังคมปฏิบัติต่อกันด้วยความสุจริต⁸²

การใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในทางแพ่ง ศาลฎีกาได้มีการวางหลักไว้ว่า หากมีพฤติการณ์ ดังต่อไปนี้ ถือเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตและศาลจะพิพากษายกฟ้อง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 558/2553 ป.พ.พ. มาตรา 1167 บัญญัติว่า ความเกี่ยวพัน ระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติว่าด้วยตัวแทน ตามบทบัญญัติดังกล่าว หากจำเลยที่ 2 และที่ 3 กระทำการในขอบอำนาจกรรมการของจำเลยที่ 1 แล้วกิจการดังกล่าวย่อมผูกพันจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นตัวการ จำเลยที่ 2 และที่ 3 ไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว แต่เมื่อได้ความว่า ในการทำสัญญาซื้อขายและจดทะเบียนโอน กรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 4 นั้น จำเลยที่ 2 และที่ 3 เป็นผู้ดำเนินการ โดยมอบอำนาจให้ ว. ดำเนินการแทนจำเลยที่ 1 มีการจดทะเบียนโอนโฉนดงานจองและโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทให้แก่จำเลย ที่ 4 ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2542 ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ภายในเงื่อนเวลาที่โจทก์กับจำเลยที่ 1 ต้องปฏิบัติภาระหนี้ต่อกันอยู่และจำเลยที่ 1 ยังไม่ได้มีการบอกเลิกสัญญาดังกล่าวจำเลยที่ 1 โดยจำเลยที่ 2 และที่ 3 เพิ่งมีหนังสือบอกเลิกสัญญากับโจทก์เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2542 อันเป็นเวลา หลังจากจำเลยที่ 1 ทำสัญญาขายและจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยที่ 4 แล้ว จำเลยที่ 2 และที่ 3 ย่อมทราบดีว่าจะทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย การใช้สิทธิของจำเลยที่ 2 และที่ 3 ซึ่งมีแต่จะให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้น เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมายจึงเป็นการใช้สิทธิ โดยไม่สุจริต จำเลยที่ 2 และที่ 3 จะอ้างสิทธิอันมิชอบด้วยกฎหมายนี้มาต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจาก ความรับผิดตามบทบัญญัติดังกล่าวหาได้ไม่

จำเลยที่ 4 ไม่ทราบจำเลยที่ 1 ได้ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพิพาทไว้กับโจทก์ อยู่ก่อนแล้ว เมื่อจำเลยที่ 4 ซื้อที่ดินพิพาทจากจำเลยที่ 1 โดยเสียค่าตอบแทนโดยสุจริต และจดทะเบียนการได้มาโดยสุจริตกับพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว แม้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้และต้อง เสียเปรียบจากการจดทะเบียนนั้นก็ตาม โจทก์ก็หาสิทธิเรียกให้เพิกถอนนิติกรรมการจดทะเบียนนั้น ได้ไม่⁸³

⁸² สุจิต ปัญญาพฤกษ์, “การใช้สิทธิโดยสุจริต,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น. 110.

⁸³ คำพิพากษาฎีกาที่ 558/2553, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2567 จาก <https://deka.in.th/view-113204.html>.

การฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต” ไม่ได้มีกฎหมายให้คำจำกัดความหรือความหมายของการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตว่ามีความหมายอย่างไร แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 161/1 ได้บัญญัติว่า

“ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ให้ศาลยกฟ้องและห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึงการที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้วโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรด้วย”

โดยมาตราดังกล่าวไม่ได้ให้คำจำกัดความว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” “บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย” หรือ “โดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ” ว่ามีความหมายว่าอย่างไร คงมีเพียงเหตุผลที่ใช้ประกอบในการร่างบทบัญญัติมาตรานี้ว่า หลักเรื่องของการใช้สิทธิทางศาลโดยไม่สุจริต (abuse of legal procedure) เป็นไปตามหลักสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “บุคคลที่มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” (He who comes to equity must come with clean hands) กล่าวคือ การใช้หรือบังคับตามสิทธิของตนที่เกิดขึ้นจะต้องใช้โดยสุจริตไม่เช่นนั้นศาลจะไม่รับรองหรือบังคับตามสิทธิเหล่านั้นให้ เนื่องจากก่อนหน้านั้นในคดีที่โจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยโดย มุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง ประทับฟ้องและพิจารณาพิพากษาคดีไปตามกระบวนการยุติธรรมทั่วไป การที่ศาลต้องทำการพิจารณาเท่ากับเป็นการยอมให้บุคคลที่ไม่สุจริตเข้ามาใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องถูกดำเนินคดีอาญาและได้รับความเดือดร้อนเสียหายเสื่อมเสียชื่อเสียงและบั่นทอนขวัญกำลังใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกฟ้องอย่างไม่เป็นธรรม ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการนำแนวคิดเรื่องการใช้ สิทธิโดยไม่สุจริตมาบัญญัติไว้ในมาตรา 161/1 โดยศาลมีอำนาจสั่งไม่ประทับฟ้องได้โดยไม่ต้องมีการ ไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากศาลพิจารณาคำร้องหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยการเรียกพยานหลักฐานมาตรวจสอบแล้วพบว่า เป็นการฟ้องร้องโดยไม่สุจริตซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจไม่ประทับฟ้องได้เลยโดยไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน อันเป็นขั้นตอนที่ช่วยตัดปัญหาคดีที่จะเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาของศาลอย่างไม่สุจริตด้วยความรวดเร็วตั้งแต่ก่อนการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อคุ้มครองประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกภาคส่วนไม่ให้ถูกกลั่นแกล้งฟ้องร้อง

ซึ่งการพิจารณาว่ากรณีใดเป็นการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตพิจารณาได้ยาก เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ทุกคนเมื่อเขาได้รับความเสียหาย ศาลจึงต้องพิจารณาคำฟ้องพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงแห่งกรณีนั้น ๆ แล้วแต่กรณีไป ซึ่งมีตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นอันมองว่าเป็นคดีที่เข้าข่ายการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต เช่น การยื่นฟ้องต่อศาลในพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้จำเลยได้รับความยากลำบากในการเดินทางไปต่อสู่อันเป็นการสร้างภาระให้แก่จำเลยมากขึ้นและเสียเงินเสียเวลาไปเพื่อการต่อสู่อันเป็นการฟ้องจำเลยในข้อหาที่หนักกว่าความเป็นจริงเพื่อให้จำเลยต้องยอมกระทำหรือไม่กระทำการอันเป็นการมิชอบ โดยเฉพาะการฟ้องเพื่อคุกคามการใช้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของจำเลยในการป้องกันตนเองหรือปกป้องประโยชน์สาธารณะหรือการฟ้องโดยผู้เสียหายไม่ยอมมาปรากฏตัวอันเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ที่ถูกฟ้องร้องและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นต้นซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเพียงตัวอย่างของการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตเท่านั้น หากมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างออกไปการพิจารณาว่าการใช้สิทธิฟ้องคดีของโจทก์นั้นสุจริตหรือไม่ขึ้นอยู่กับการใช้ดุลพินิจของศาลแต่เพียงผู้เดียว

10.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 กำหนดให้เป็นอำนาจของศาลในการพิจารณาว่ากรณีใดที่เข้าข่ายเป็นการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต ศาลสามารถสั่งไม่ประทับฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ได้ โดยไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เพียงศาลเรียกพยานหลักฐานมาพิจารณาหรือความปรากฏต่อศาลเองแล้วมีเหตุที่ศาลเชื่อว่าการใช้สิทธิของโจทก์เป็นการไม่สุจริต ศาลก็มีอำนาจไม่รับฟ้องคดีของโจทก์ได้ทันที และโจทก์จะนำคดีนั้นมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ จะเห็นได้ว่าการพิจารณาว่ากรณีใดจะเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลแต่ละท่าน

10.3 ความสำคัญและผลกระทบของการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต

ปัจจุบันการฟ้องคดีอาญาจำนวนมากเกิดจากการที่โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตหรือบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกั่นแกล้งหรือข่มขู่เอาเปรียบจำเลย โดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าการชนะคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยการนำกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีโทษจำคุกมาเป็นเครื่องมือเพื่อให้จำเลยเกิดความเกรงกลัวและต้องหยุดการกระทำบางอย่างหรือต้องกระทำการบางอย่างเพราะความเกรงกลัวต่อโทษในทางอาญา ปัญหาที่พบได้บ่อย ๆ ว่าเป็นการใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อกั่นแกล้งหรือเพื่อให้หยุดการกระทำหรือการพูดวิพากษ์วิจารณ์ที่เป็นประโยชน์ไม่ว่าจะต่อตนเองหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างกรณีโจทก์เลือกยื่นฟ้องต่อศาลที่อยู่ห่างไกลออกไปเพื่อให้จำเลยนั้น

ยากลำบากต่อการที่จะต้องไปสู้คดีและต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการเดินทาง โดยส่วนมากจะเป็นการฟ้องฐานหมิ่นประมาทและหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา หรือมีการฟ้องจำเลยในข้อหาที่หนักกว่าความเป็นจริงเพื่อให้จำเลยต้องยอมกระทำหรือไม่กระทำการอันเป็นการมิชอบโดยเฉพาะการฟ้องเพื่อคุกคามการใช้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของจำเลยในการป้องกันตนเองหรือปกป้องประโยชน์สาธารณะ ส่วนมากจะเป็นกรณีบริษัทใหญ่ทำการฟ้องปิดปากชาวบ้านที่ออกมาเรียกร้องเนื่องจากได้รับความเสียหายจากการกระทำของเอกชนหรือหน่วยงานรัฐ ซึ่งการเรียกร้องของชาวบ้านหรือนักปกป้องสิทธิมนุษยชนไปขัดต่อผลประโยชน์ของบริษัทหรือหน่วยงานดังกล่าว จึงถูกฟ้องเป็นคดีอาญาและเรียกค่าเสียหายอยู่เป็นจำนวนมากหากบุคคลเหล่านี้เกรงกลัวก็จะหยุดการกระทำหรือการพูดที่จะก่อให้เกิดตนเองได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ด้วยเหตุนี้ ทำให้มีคดีที่ต้องขึ้นสู่ศาลไต่สวนมูลฟ้องของศาลเป็นจำนวนมากซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ที่ถูกฟ้องร้องและบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งที่ความจริงบุคคลเหล่านี้อาจจะไม่ใช่จำเลยแต่เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเอง แต่กลับถูกฟ้องเป็นจำเลยและต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลโดยไม่มีควมจำเป็น อีกทั้งศาลต้องเสียเวลาในการไต่สวนกว่าจะทราบว่า การฟ้องดังกล่าวเป็นการฟ้องเพื่อต้องการกลั่นแกล้งอันเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณและเวลาที่จะนำไปทำประโยชน์ในคดีสำคัญได้

การมีมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการกลั่นแกล้งฟ้องร้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต จะส่งผลให้การพิจารณาคดีอาญามีประสิทธิภาพและเป็นธรรมประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในการลงทุนทางเศรษฐกิจอันเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งการให้อำนาจศาลในการไม่ประทับรับฟ้องคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์เมื่อความปรากฏต่อศาลว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือกระทำเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย เป็นหลักประกันว่าการดำเนินคดีในศาลจะต้องกระทำโดยสุจริตบุคคลผู้ไม่สุจริตต้องไม่มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม⁸⁴ และกฎหมายต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและกระบวนการยุติธรรม

⁸⁴ เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. (แก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวและการ ใช้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา)

11. การฟุ้งปิดปากในคดีอาญากับการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะของประชาชน และหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในหัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายเชื่อมโยงถึงผลกระทบของการฟุ้งปิดปากในคดีอาญาต่อประโยชน์สาธารณะที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิในการตรวจสอบเสรีภาพการมีส่วนร่วมหรือการแสดงความคิดเห็นซึ่งรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ให้แก่ประชาชน ทั้งนี้มีใช้เพียงสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนควรได้รับความคุ้มครองในการมีส่วนร่วมแสดงออก หรือตรวจสอบเท่านั้น แต่เพื่อสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายอาญาที่มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยจะถูกทำให้แปรเปลี่ยนโดยการถูกนำไปเป็นเครื่องมือของใครไม่ได้และการเชื่อมโยงที่จะกล่าวถึงนั้นไม่ใช่เฉพาะแต่ตามหลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังสอดคล้องตามแผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับปรับปรุง)⁸⁵ ได้กำหนดให้มีกฎหมายเพื่อป้องกันการฟุ้งปิดปาก ประกอบกับแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565)⁸⁶ และแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562 - 2565)⁸⁷ ได้กำหนดให้มีมาตรการเพื่อคุ้มครองนักสิทธิมนุษยชนเพื่อป้องกันการฟุ้งปิดปากประชาชนที่มีส่วนร่วมทางสาธารณะโดยสุจริตอีกด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการตรวจสอบการทำงานของรัฐโดยประชาชน ต่างก็เป็นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองให้แก่ประชาชนย่อมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ “ประโยชน์สาธารณะ” กล่าวคือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน กลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรการตัดสินใจและควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนหรือชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปแบบกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์

⁸⁵ แผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับปรับปรุง).

⁸⁶ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2562 -2565)

⁸⁷ แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 1 (พ.ศ.2562 -2565)

ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ดังนั้นเพื่อให้การอำนวยประโยชน์สาธารณะเป็นไปอย่างยุติธรรมในเชิงกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือว่าเป็นขั้นตอนในเชิงกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในสังคมเสรีประชาธิปไตยที่จะไม่ยอมให้ตัวแทนตามระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนเข้าไปดำเนินการต่าง ๆ ทุกเรื่อง กล่าวคือ ต้องสงวนเรื่องที่มีความสำคัญและมีผลกระทบมากให้ประชาชนมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิทธิในเชิงกระบวนการที่จะช่วยทำให้การตัดสินใจของรัฐในเรื่องสำคัญได้รับการคิดร่วมจากทุกส่วนในสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างหลักประกันให้เกิดความเป็นธรรม ในเชิงเนื้อหาอีกด้วย⁸⁸

อนึ่ง รัฐมีอำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนได้เมื่อมีกฎหมาย โดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในเกียรติยศชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และในกรณีที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขไว้แต่การบังคับใช้กฎหมายนั้นก็จะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมและต้องไม่ขัดกับศุภนิติกระบวนการ กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายอาญาต้องไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ได้ ทั้งต้องระบุเหตุผลในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นด้วยและการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่ใช่บังคับกับกรณีใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายเพื่อล่วงล้ำสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้กฎหมายอาญาที่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยก็ต้องคำนึงว่าการดำเนินคดีอาญาใดเป็นประโยชน์สาธารณะหรือไม่ และบุคคลใดจะนำกฎหมายอาญามาใช้งานเป็นเครื่องมือเพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชนมิได้ หากใช้กฎหมายอาญาในการฟ้องปิดปากแล้วยอมเป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ ส่งผลให้ประชาชนไม่อาจใช้สิทธิในเชิงกระบวนการสำหรับตัดสินใจของรัฐในเรื่องสำคัญและเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะได้นอกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะไม่สามารถอำนวยความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยได้แล้วยังทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและมองว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นศัตรูของการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญอีกด้วย

⁸⁸ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, "กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของไทย : เส้นทางยังอีกไกลกว่าจะไปถึงฝัน," วารสารสถาบันพระปกเกล้า: 319-325.

นอกจากนี้ ประเทศไทยกำหนดให้ราษฎรเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) ซึ่งต้องปรากฏว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้เสียหาย ในความอาญาฐานใดฐานหนึ่งในอันที่จะได้รับความคุ้มครองจากคุณธรรมทางกฎหมาย⁸⁹ และต้องไม่มี ส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด โดยหลักการนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสุจริตว่าด้วยการ ฟ้องคดีต่อศาลด้วยมืออันบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่พึงต้องใช้กับกฎหมายทุกประเภท การฟ้องปิดปากในคดีอาญาอันเป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือยับยั้งการมี ส่วนร่วมโดยไม่หวังผลในทางคดีหรือต้องการแสวงหาความยุติธรรมย่อมถือว่าเป็นการพึงบารมีศาล ด้วยเจตนาที่ไม่สุจริต อีกทั้งการกระทำดังกล่าวไม่สมควรได้รับความคุ้มครองโดยคุณธรรมทาง กฎหมายอีกด้วย ส่งผลให้นอกจากการมีอยู่ของการฟ้องปิดปากในคดีอาญาจะเป็นที่เสื่อมศรัทธาต่อ ภาพลักษณ์ของ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมุมมองของประชาชนแล้วยังสร้างภาระให้กับตัว กระบวนการยุติธรรม ทางอาญาเสียเอง กล่าวคือ จากที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรใช้สำหรับปราบปรามการกระทำที่ มุ่งร้ายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่กลับต้องแปดเปื้อนและสกปรก จากเจตนาอันไม่มุ่งหวัง ในทางอรรถคดีของผู้ฟ้องปิดปากที่ใช้สิทธิทางศาลโดยไม่บริสุทธิ์และกระบวนการ ยุติธรรมต้องสูญเสีย ทรัพยากรไปกับการเป็นเครื่องมือเพื่อคุกคามการมีส่วนร่วมของประชาชนอันเป็น ประโยชน์ต่อสาธารณะและพัฒนาการของประเทศชาติ

ด้วยเหตุนี้การฟ้องปิดปากในคดีอาญาย่อมถือว่าการกระทำที่ใช้สิทธิทางศาลไปในทางที่ ไม่สุจริตและเป็นศัตรูกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สมควรที่จะต้องถูกจำกัดและต้องได้รับผลร้าย บางประการ เช่น การกำหนดค่าเสียหายจากการฟ้องคดีหรือการกำหนดให้โจทก์ต้องชดใช้ค่าเสียหาย จากการฟ้องปิดปากหรือในกฎหมายไทยที่กำหนดห้ามมิให้โจทก์นำคดีเรื่องเดียวกันนี้มาฟ้องใหม่อีก ครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ การฟ้องปิดปากยังสามารถมองในมุมที่ผู้กล่าวหาใช้นั้นใช้กฎหมายอาญาเป็น ปฏิปักษ์กับประชาชนและลิดรอนสิทธิและเสรีภาพต่อผู้มี ส่วนร่วมในประเด็นทางสาธารณะ

12. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

การฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตหรือกลั่นแกล้งฟ้องอันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนหรือนัก สิทธิมนุษยชนหยุดการพูดวิพากษ์วิจารณ์เรื่องที่เป็นประโยชน์สาธารณะ หรือการออกมาเรียกร้องสิทธิ ต่าง ๆ ของตน จะถูกฟ้อง SLAPPs โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือเพื่อข่มขู่ให้

⁸⁹ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 66

หยุดการกระทำ หรือการแสดงความคิดเห็นอันเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ได้รับการคุ้มครองไว้ตามกฎหมาย

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกย่อมได้รับความคุ้มครองตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) อันเป็นสนธิสัญญาทางด้านสิทธิมนุษยชน โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีด้วยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 อันทำให้สนธิสัญญามีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2540 รัฐภาคีจึงต้องประกันสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมืองต่าง ๆ ตามสนธิสัญญาพลเมืองภายในรัฐต้องมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงและมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตาม ICCPR ข้อ 19 ข้อ 21 ข้อ 22 และ ข้อ 25 ซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร การชุมนุม การรวมกันเป็นสมาคม องค์กร มีบัญญัติรับรองสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 34 มาตรา 36 มาตรา 41 มาตรา 42 และมาตรา 44 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึง ต้องคำนึงถึงรัฐธรรมนูญและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่ตนเข้า เป็นภาคีด้วย เพื่อไม่ให้การจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นขัดต่อกฎหมายและเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรมตามเงื่อนไขที่ถูกระบุไว้ใน ICCPR ทำให้การจำกัดสิทธิของบุคคลจะกระทำได้ต่อเมื่อมีความจำเป็นที่ต้องจำกัดและต้องได้สัดส่วน กล่าวคือ ต้องมีกฎหมายบัญญัติจำกัดสิทธิไว้โดยชัดเจน และทุกคนต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้นได้เพื่อให้บุคคลทราบถึงการจำกัดสิทธิและปฏิบัติตามข้อจำกัดนั้น วัตถุประสงค์แห่งการจำกัดสิทธิต้องมีความชอบธรรมตามกฎหมายและไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญและ ICCPR อีกทั้งการจำกัดสิทธินั้นต้องทำการจำกัดให้น้อยที่สุดและมีความได้สัดส่วนเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งการจำกัดสิทธิ⁹⁰ ซึ่งหากไม่มีความจำเป็นสิทธิของประชาชนไม่ควรต้องถูกจำกัดโดย กฎหมาย พลเมืองทุกคนในประเทศควรได้รับเสรีภาพอย่างเต็มที่เท่าที่ไม่ได้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยเฉพาะการใช้สิทธิและเสรีภาพไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่เมื่อใด ที่การใช้สิทธิและเสรีภาพเป็นการกระทบต่อสิทธิโดยชอบของบุคคลอื่นการนั้นย่อมเป็นการไม่ชอบ แล้ว การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึงอาจกระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นและได้สัดส่วนอัน ก่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม

⁹⁰ คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, “ข้อกังวลเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อป้องกัน “การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน” (Strategic Lawsuit Against Public Participation หรือ SLAPP),” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2567, จาก <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2020/03/Thailand-SLAPP-Lawsuits-Letter2020-TH.pdf>

ในประเทศไทยการฟ้องหมิ่นประมาทในทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 และมาตรา 328 ถูกนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความวุ่นวายแก่ประชาชนและกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก อีกทั้งมีการใช้ความผิดฐานหมิ่นประมาทเป็นเครื่องมือในการคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนที่ออกมาเคลื่อนไหวหรือพูดถึงประเด็นสาธารณะที่น่าสนใจ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกของประชาชนโดยใช้ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญาและมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์พ.ศ. 2550 อาจขัดต่อพันธกรณีระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ภายใต้กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) เนื่องจากความผิดฐานหมิ่นประมาทมีลักษณะไม่ชัดเจนและเปิด ช่องให้ตีความได้กว้างขวาง อันเป็นการยากที่วิญญูชนจะสามารถเข้าใจและปฏิบัติตนเพื่อหลีกเลี่ยงการ รับโทษทางอาญานั้นได้ อีกทั้งเมื่อความผิดฐานหมิ่นประมาทมีการกำหนดโทษจำคุกอันเป็นโทษที่ รุนแรง ขัดต่อหลักการ ความจำเป็นและความได้สัดส่วน⁹¹อันไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองและรัฐธรรมนูญที่มีอยู่

13 ปัญหาการฟ้องปิดปากในคดีอาญาของประเทศไทย

13.1 สภาพปัญหาของการฟ้องปิดปากในคดีอาญาของประเทศไทย

แม้ว่าปัญหาการฟ้องปิดปากในคดีอาญาจะเป็นปัญหาที่ปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน แต่ ความเป็นจริงแล้วการฟ้องปิดปากในประเทศไทยมีตั้งแต่อดีตแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ในรัชสมัยของ รัชกาลที่ 6 ปรากฏคดีที่ตำรวจฟ้องบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวเกี่ยวข้องกับการรับสินบนของ เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยอ้างว่าทำให้ตำรวจเสื่อมเสียชื่อเสียง⁹² หรือในยุคสมัยที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะ รัชต์ มีการใช้กฎหมายต่อต้านการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์เป็นเครื่องมือในการจัดการนักการเมือง อดีตรัฐมนตรีนักหนังสือพิมพ์หรือนักเขียน ทนายความ ครูอาจารย์ นิสิตนักศึกษา ปัญญาชนรวมทั้งกรรมการสหภาพแรงงาน⁹³ หรือภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติ

⁹¹ เฟิ่งอั้ง, น. 4, 5

⁹² สายชล สัตยานุรักษ์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ : ประวัติศาสตร์สังคมไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2558), หน้า 718

⁹³ กฤษณะ ไสกี, “การปราบปรามคอมมิวนิสต์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2567. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/5JRq>.

ว่าด้วยการกระทำอันเป็น คอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 มีผู้ถูกจับด้วยข้อหาดังกล่าวจำนวน 190 คน⁹⁴ และช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก็มีการใช้กฎหมายดำเนินคดีกับนักศึกษาประชาชนจำนวนมากมีผู้ถูกจับไม่น้อยกว่า 3,094 คน⁹⁵ มีผู้ถูกดำเนินคดีทั้งสิ้น 106 คน ภายใต้ข้อหาต่าง ๆ เช่น การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กบฏ มั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไป มั่วสุมสมคบกันตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป เป็นช่องโหว่ เป็นต้น⁹⁶ ด้วยเหตุนี้จึง กล่าวได้ว่าคดีฟ้องปิดปากอยู่คู่กับประเทศไทยตั้งแต่มีระบบกฎหมายแล้ว

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดช่องให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น มีการรับรองสิทธิประการต่าง ๆ หลายนประการ เมื่อประชาชนตื่นรู้และเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะ ส่งผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมมากขึ้น ย่อมเป็นอุปสรรคในการดำเนินการของบริษัทเอกชน หรือ หน่วยงานรัฐส่งผลให้เกิดการคุกคามหรือการดำเนินคดีกับประชาชนเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น เครือข่าย 30 องค์กรต่อต้านการทุจริตที่ทำงานด้านการต่อต้านการทุจริตฯ ในขณะนั้นได้ใช้สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการรวบรวมรายชื่อเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีการเคลื่อนไหวอีกหลายรูปแบบ อาทิ การยื่นจดหมายเปิดผนึกต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งผลให้แกนนำเครือข่ายถูกฟ้องในข้อหาหมิ่นประมาท⁹⁷

13.2 ปัญหาของการกลั่นกรองคดีกรณีราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องปิดปากในคดีอาญา

แม้ว่าในอดีตประเทศไทยจะไม่มีกรกลั่นกรองคดีฟ้องปิดปากเลย แต่ปัจจุบันได้มีการตราบทบัญญัติแห่งมาตรา 161/1⁹⁸ และ 165/2⁹⁹ ตามประมวลกฎหมายวิธี

⁹⁴ สายชล สัตยานุรักษ์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ : ประวัติศาสตร์สังคมไทย, หน้า 739.

⁹⁵ ชัย ยี่มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย(กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), หน้า 165.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁷ นवलน้อย ดิรัธน์ และ ชัยยศ จิรฤกษ์ภิญญา, “ขบวนการทางสังคมกับการต่อต้านคอร์รัปชัน : ศึกษากรณีการทุจริตการ จัดซื้อยา และเวชภัณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข,” ใน ลูกชิ้นสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย, ผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2543), หน้า 36.

⁹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต หรือโดย บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่น ยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบให้ศาลยกฟ้อง และห้าม มิให้โจทก์ยื่นฟ้องเรื่องเดียวกันนั้นอีก

การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึงการที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้ว โดยปราศจากเหตุอันสมควร”

⁹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/2 “ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะ ระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำ

พิจารณาความอาญาซึ่งได้ตราขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2562 บทบัญญัติดังกล่าวได้รับการแก้ไข โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 34) พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลในการแก้ไขว่า “...หากปรากฏว่ามีการฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยในหลาย กรณีหรือฟ้องคดีโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ ที่พึงได้ตามปกติธรรมดาอันเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ที่ถูกฟ้องร้องและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องให้ ศาลมีอำนาจยกฟ้องเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญามีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมจึงจำเป็นต้อง ตราพระราชบัญญัตินี้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” (Malicious Prosecution) นี้มีรากฐานความคิดมาจากการใช้สิทธิตามกฎหมายต้องเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริตตามหลักที่ว่า “บุคคลผู้มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ กล่าวคือ การใช้ สิทธิซึ่งจะมีแต่ให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือการจงใจแกล้งทำให้เกิดความเสียหายถือเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเมื่อใจก็ไม่สุจริตแล้วก็ไม่ควรที่จะได้รับความคุ้มครองจากศาล

นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการกลั่นแกล้งคดีโดยที่โจทก์มีเจตนาไม่สุจริตยังสอดคล้องกับ เรื่อง Enemy Criminal Law หากพิจารณาว่ากระบวนยุติธรรมทางอาญานั้นมีวัตถุประสงค์ในการ รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่การที่โจทก์อาศัยกระบวนยุติธรรมทางอาญาโดยแสวงหา ประโยชน์อย่างอื่นซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของกระบวนยุติธรรมย่อมถือว่าเป็นการตั้งตัวเป็นศัตรู กับกฎหมายด้วยเหตุนี้กฎหมายย่อมไม่สามารถคุ้มครองโจทก์ดังกล่าวในฐานะพลเมืองผู้มีสิทธิตาม กฎหมายได้อีกจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจำกัดโจทก์ในฐานะศัตรูออกจากกระบวนยุติธรรมโดย การกำหนดให้มีการยกฟ้องคดีประเภทดังกล่าวและห้ามมิให้โจทก์ฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันนี้อีก

เมื่อทราบที่มาของคำว่าฟ้องคดีโดยไม่สุจริตแล้วจะพบว่า การฟ้องปิดปากก็ต้องถือ ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีโดยไม่สุจริตประเภทหนึ่ง กล่าวคือ การฟ้องปิดปากเป็นการนำคดีขึ้นสู่ ศาล โดยไม่ได้หวังผลทางคดี แต่ต้องการสร้างความลำบากให้แก่จำเลยเพื่อข่มขู่ คุกคามในการมี ส่วนร่วมทางสาธารณะเท่านั้น อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนี้ยังคงมีปัญหาทำให้ ไม่สามารถป้องกันการฟ้องปิดปากในคดีอาญาได้ ดังนี้

แถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ ตามที่จำเป็นและสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาล ได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล”

13.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ไม่สุจริต”

ตามวรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไรจะปรับใช้กับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายว่า ประการใดในกรณีที่โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเพื่อกลั่นแกล้งจำเลยหรือเอาเปรียบจำเลย ดังนั้น บทบัญญัติ มาตรา 161/1 ไม่ได้จำกัดความคำว่า “ไม่สุจริต” เอาไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งในระบบของ ไทยเป็นระบบกฎหมาย Civil Law ที่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในทางปฏิบัติประเทศไทย มักจะบังคับใช้กฎหมายโดยยึดเอาคำพิพากษาฎีกาเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายใหม่ ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อ ปี พ.ศ. 2562 และยังไม่มีความพิพากษาฎีกา ใดที่นำมาตรา 161/1 มาปรับใช้หรือวางบรรทัดฐานมากนักทำให้ขาดบรรทัดฐานในการใช้กฎหมาย เพื่อป้องกันการฟ้องกลั่นแกล้งจำเลย

13.2.2 ปัญหาไม่มีการบัญญัติหรือกำหนดมาตรการหรือวิธีการในการพิสูจน์ ความไม่สุจริตของโจทก์ว่ามีวิธีการเช่นไร

มีเพียงกรณีว่า “หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาล เรียกมาว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้เท่านั้น ซึ่งหากศาลเห็นก็มีอำนาจยกฟ้องโจทก์ ตามมาตรา 161/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่เปิดโอกาสให้โจทก์พิสูจน์ ความสุจริตของตน เนื่องจากการยกฟ้องตามมาตราดังกล่าว ห้ามให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกัน ต่อศาลอาจสร้างความเสียหายต่อโจทก์ได้ รวมถึงไม่มีมาตรการการรับรองคุ้มครองสิทธิให้จำเลยผู้ถูก ฟ้องคดีใช้สิทธิโดยวิธีใดตามมาตรา 161/1 โดยชัดเจนว่าหากถูกโจทก์ใช้สิทธิไม่สุจริตฟ้องจำเลยเป็น คดีอาญาจะมีวิธีการเช่นไรในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ในการนำคดีอาญามาฟ้องจำเลย

13.2.3 ปัญหาไม่มีการกำหนดผลและวิธีการลงโทษ

หากเป็นกรณีโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบมีเพียง ให้ศาลยกฟ้อง และห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 39 (4) เท่านั้น ดังนั้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานในอนาคตต่อไปและทำให้บุคคลที่มี เจตนาใช้สิทธิไม่สุจริตในการฟ้องคดีอาญาอันเป็นผลเสียต่อบุคคลอื่นเกรงกลัวต่อกฎหมายควรมี การกำหนดผลและวิธีการลงโทษให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

13.3 ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายเพื่อต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากโดยการฟ้องหรือร้องทุกข์ในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลยหรือผู้ต้องหา

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 กรณีความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยโฆษณา และ กรณีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกหยิบยกนำมา เป็นข้อหาสำหรับนำมาใช้ดำเนินคดีเพื่อระงับการมีส่วนร่วมในทางสาธารณะของประชาชนโดยลักษณะพิเศษของความผิดดังกล่าว คือ กรณีที่ประชาชนได้ใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นลงโซเชียลเน็ตเวิร์คหรือกรณีอื่น ซึ่งศาลถือว่ากรณีเช่นนี้ถือว่าความเสียหายเกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักร¹⁰⁰ ประกอบกับความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้ ผู้ฟ้องหรือร้องทุกข์เพื่อปิดปากจึงสามารถ เลือกดำเนินคดีในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลย เพื่อสร้างความลำบากในการมาให้ปากคำหรือต่อสู้คดี

1) ปัญหาของการร้องทุกข์ในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลย

เมื่อความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 กรณีความผิดฐานหมิ่นประมาทโดย โฆษณา และกรณีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ในกรณี ที่โพสต์ข้อความในที่สาธารณะหรือแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ศาลฎีกาถือว่าความผิดเกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักร เช่นนี้ผู้กล่าวโทษชอบที่จะแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ณ ท้องที่ใดใน ราชอาณาจักรก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้ฟ้องปิดปากจึงนิยมใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อสร้างความลำบากยิ่งขึ้นใน การร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในพื้นที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของผู้ต้องหา ทำให้เกิดภาระในด้าน การเดินทาง ค่าน้ำมัน ค่าเสียโอกาสในการทำงาน หรือค่าเสียโอกาสอื่น ๆ ตกแก่ผู้ต้องหาซึ่งต้อง เดินทางมาให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่ผู้ฟ้องปิดปากได้ดำเนินการร้องทุกข์หรือ กล่าวโทษ

จากการศึกษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่พบบทบัญญัติในการโอนสำนวนหรือคดีในชั้นสืบสวนหรือสอบสวน รวมถึงชั้นสั่งคดีของพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม เพื่อความสะดวก สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจกำหนดระเบียบในการสอบปากคำแทนได้โดยแต่งตั้ง ให้พนักงานสอบสวนประจำสถานีตำรวจภูธร (สภ.) ในท้องที่ที่จะ

¹⁰⁰ โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 319/2560 “...หนังสือพิมพ์รายวันมติชนของจำเลยที่ 1 เผยแพร่และวางจำหน่ายทั่วราชอาณาจักร ส่วนเว็บไซต์มติชนออนไลน์ก็เผยแพร่ โดยระบบสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ผู้สนใจสามารถติดตามข่าวได้ทั่วราชอาณาจักรเช่นเดียวกัน ถือได้ว่าการกระทำตามฟ้องเกิดขึ้นทั่ว ราชอาณาจักร โจทก์จึงใช้สิทธิฟ้องคดีนี้ต่อศาลชั้นต้นได้...”

สามารถอำนวยความสะดวกแก่ ผู้ต้องหาและพยานได้¹⁰¹ ดังปรากฏในคดีที่โด่งดังปี 2564 คือ “มหากาพย์โกง เราเที่ยวด้วยกัน”¹⁰² เช่นนี้ ปัญหาการร้องทุกข์ในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลยจึงน่าจะอาศัยหลักเกณฑ์เดียวกันนี้ ได้ โดยกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการสอบปากคำแทนใน สภ. ท้องที่ที่อยู่ในภูมิลำเนาของจำเลย

อนึ่ง การตราระเบียบเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในท้องที่เขตนั้น ๆ ซึ่งอาจมีการะงวนไม่เท่ากันในแต่ละท้องที่แล้วแต่กรณีด้วยเหตุนี้ อาจสรุปได้ว่าปัญหาการร้องทุกข์ในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลยยังไม่มี มาตรการทางกฎหมายที่แน่นอนชัดเจนมารองรับปัญหาดังกล่าวในชั้นสืบสวนหรือสอบสวน รวมไปถึงชั้นพิจารณาสำคดีของพนักงานอัยการอีกด้วย

2) ปัญหาของการฟ้องในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาของจำเลย

ในประเทศไทยมีหลักเกณฑ์ด้านการโอนคดีอาญาซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 23 วรรคหนึ่ง¹⁰³ และ มาตรา 26 วรรคหนึ่ง¹⁰⁴

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการฟ้องปิดปากโดยอาศัย มาตรา 328 แห่งประมวล กฎหมายอาญา และกรณีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ซึ่งศาลได้วางหลักไว้ว่าความผิดเกิดขึ้นที่ราชอาณาจักร ดังนั้นไม่ว่าผู้ฟ้องปิดปากจะเลือกฟ้องที่เขตอำนาจใดในประเทศไทย ก็ถือว่าเป็นการฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีซึ่งความผิดได้เกิดในเขตนั้น เสมอตาม มาตรา 23 วรรคหนึ่ง ทำให้ไม่สามารถขอโอนคดีตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ อีกทั้งการฟ้องปิดปากซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการยับยั้งการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะของประชาชนโดยการสร้าง อุปสรรคที่เกิดจากการต้องมาสู้คดีไม่ใช่กรณีอาจมีการขัดขวางต่อการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา หรือนำกล่าวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายอย่างอื่นขึ้น

¹⁰¹ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และ มาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา

¹⁰² ข่าวช่อง 8, "ผ.ต.ร. เผย พบทุจริต "เราเที่ยวด้วยกัน" อีก 400 กว่าคดี" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2567. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/ilmbv>

¹⁰³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 23 วรรคหนึ่ง “เมื่อศาลแต่สองศาลขึ้นไปต่างมีอำนาจชำระคดี ถ้าได้ยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลหนึ่งซึ่งฟ้องตามความผิดมิได้เกิดในเขต โฉงก์หรือจำเลยจะร้องขอให้โอนคดีไปชำระที่ศาลอื่นซึ่ง ความผิดได้เกิดในเขตก็ได้”

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 26 วรรคหนึ่ง “หากว่าตามลักษณะของความผิด ฐานะของ จำเลย จำนวนจำเลย ความรู้สึกของประชาชนส่วนมากแห่งท้องถื่นนั้น หรือเหตุผลอย่างอื่น อาจมีการขัดขวางต่อการไต่สวนมูล ฟ้องหรือพิจารณา หรือนำกล่าวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายอย่างอื่นขึ้น หรืออาจเกิดผลกระทบต่อประโยชน์ที่สำคัญอื่นของ รัฐ เมื่อโจทก์หรือจำเลยร้องขอหรือศาลที่คดีนั้นอยู่ระหว่างพิจารณาทำความเห็นเสนอต่อประธานศาลฎีกาขอให้โอนคดีไปศาลอื่น ถ้าประธานศาลฎีกาเห็นควรอนุญาต ก็ให้สั่งโอนคดีไปยังศาลตั้งที่ประธานศาลฎีการะบุไว้”

ตาม มาตรา 26 วรรคหนึ่งแต่กรณี “อาจเกิดผลกระทบต่อประโยชน์ที่สำคัญอื่นของรัฐ” นั้นสามารถพิจารณาได้ดังนี้

การฟ้องปิดปากถือว่าเป็นการใช้สิทธิทางศาลเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะโดยตรง ฉะนั้น อาจตีความได้ว่าการฟ้องปิดปากเป็น กรณีที่อาจเกิดผลกระทบต่อประโยชน์ที่สำคัญอื่นของรัฐ ด้วยเหตุนี้จำเลยชอบที่ร้องขอหรือศาลที่คดี นั้นอยู่ระหว่างพิจารณาทำความเข้าใจความเห็นเสนอต่อประธานศาลฎีกาขอให้โอนคดีไปศาลอื่น ถ้าประธานศาลฎีกาเห็นควรอนุญาต ก็ให้ส่งโอนคดีไปยังศาลดังที่ประธานศาลฎีการะบุไว้ได้ตามมาตรา 26 วรรคหนึ่ง อย่างไรก็ตามการปรับใช้ตามกรณีดังกล่าวซึ่งต้องขอความเห็นควรอนุญาตจากประธานศาลฎีกา ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากและเป็นไปได้ยากที่ศาลจะดำเนินการให้ ด้วยเหตุนี้การโอนคดีตามบทบัญญัตินี้จึง ไม่ได้แก้ปัญหาคำสั่งอนุญาตจากการสร้างอุปสรรคจากการฟ้องปิดปาก กล่าวคือหลักเกณฑ์ในการโอนคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังมีปัญหาในการป้องกันการฟ้องในท้องที่ห่างไกลจาก ภูมิลำเนาของจำเลยเพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมในประเด็นทางสาธารณะ

นอกจากนี้ หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 “วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้” ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 6 วรรคหนึ่ง “ก่อนยื่นคำให้การ จำเลยชอบที่จะยื่นคำร้องต่อศาลที่โจทก์ได้ยื่นคำฟ้องไว้ขอให้โอนคดีไปยังศาลอื่นที่มีเขตอำนาจได้ คำร้องนั้นจำเลยต้องแสดงเหตุที่ยกขึ้นอ้างอิงว่าการพิจารณาคดีต่อไปในศาลนั้นจะไม่สะดวกหรือจำเลยอาจไม่ได้รับความยุติธรรมเมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องนั้นก็ได้” มาตรา 6 วรรคสอง “ห้ามมิให้ศาลออกคำสั่งอนุญาตตาม วรรคหนึ่ง เว้นแต่ศาลที่จะรับโอนคดีไปนั้นได้ยินยอมเสียก่อนถ้าศาลที่จะรับโอนคดีไม่ยินยอมก็ให้ศาลที่จะโอนคดีนั้นส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด คำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

ด้วยเหตุนี้ จำเลย (ผู้ถูกฟ้องปิดปาก) อาจอ้างเหตุว่าการถูกโจทก์ฟ้องปิดปากในท้องที่ ห่างไกลจากภูมิลำเนาถือว่าเป็นการไม่สะดวกและไม่ยุติธรรม โดยอาศัย มาตรา 6 แห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบกับ มาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อขอให้ศาลอนุญาตให้โอนคดีได้ เนื่องจากหลักเกณฑ์การโอนคดีอาญาไม่มีเรื่องความไม่สะดวกของ จำเลย กรณีจึงน่าจะนำมาปรับใช้ได้ แต่เมื่อเป็นการหยิบยืมกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้กับคดีอาญา กรณีจึงน่าจะต้องถือว่ายังคงมีปัญหาด้านความ

ไม่ชัดเจนในบทบัญญัติและกระบวนการพิจารณาความอาญาสำหรับปัญหาการฟ้องในท้องที่ห่างไกลจาก
ภูมิลำเนาของจำเลย

บทที่ 3
มาตรการทางกฎหมาย
เพื่อต่อต้านการฟ้องปิดปากของต่างประเทศ

เมื่อทราบถึงปัญหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ไม่สามารถป้องกันการฟ้องปิดปากในคดีอาญาของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษากฎหมายการต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อนำมาตรการที่สำคัญมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยและนำเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบจะนำมาอภิปรายและวิเคราะห์เพื่อนำมาสู่ข้อพิจารณาในการปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของประเทศไทยให้สอดคล้องและกลมกลืนกับมาตรการทางกฎหมายระดับสากลมากยิ่งขึ้น

1. กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

สำหรับปัญหาการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในชั้นพิจารณาผู้ศึกษามีความจำเป็นต้องศึกษา มาตรการสำคัญที่ใช้ตัดตอนการฟ้องปิดปากในทันที โดยในแต่ละประเทศจะกล่าวถึงความจำเป็นสำหรับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากและมาตรการที่ใช้สำหรับต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก เพื่อเป็นข้อพิจารณาสำหรับปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

1.1.1 ความจำเป็นของกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประเทศสหรัฐอเมริกา

สาเหตุที่ ยกประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นเป็นข้อพิจารณาแรก เนื่องจากสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศแรกที่มีการศึกษาคดีฟ้องปิดปากและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจนเกิดกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก(Anti-SLAPP Law) โดยการกำหนดมาตรการพิเศษที่ให้ผู้ถูกฟ้องคดีสามารถยื่นคำขอพิเศษเพื่อยุติคดีโดยเร็ว (Motion to Dismiss) และสิทธิในการฟ้องกลับของผู้ถูกฟ้องปิดปาก (SLAPPback) ซึ่งกฎหมาย

ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสมดุลระหว่างผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีและผู้ถูกฟ้องโดยคำนึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ¹⁰⁵

สำหรับประโยชน์สาธารณะที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะของประชาชนสหรัฐอเมริกาได้รับการรับรองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (First Amendment) กล่าวคือ “รัฐสภาจะต้องไม่ตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุมโดยสงบและการใช้สิทธิร้องเรียนปัญหาต่อรัฐบาล” เรียกว่า หลัก Noerr-Pennington รวมถึงข้อยกเว้นความคุ้มครอง (Sham Exception) หากว่าเป็นการใช้กระบวนการทางศาลโดยมิชอบด้วยกฎหมายและมีเจตนาทุจริต¹⁰⁶ กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาถึงการกระทำของจำเลยว่าจำเลยควรจะได้รับ ความคุ้มครองจากการใช้สิทธิในการร้องเรียนหรือไม่

เมื่อพิจารณาคดี City of Columbia v. Omni Outdoor Advertising, Inc. ศาลฎีกาในคดีนี้เห็นว่า “หากการใช้สิทธิในการร้องเรียนของประชาชนเป็นไปเพื่อปกป้องทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ในทางทรัพย์สินของตนจากความเสียหายเนื่องมาจากกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายการฟ้องปิดปากในภายหลังเพราะการใช้สิทธิของจำเลยจะต้องถูกยกฟ้องในทันที เว้นแต่โจทก์สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า การใช้สิทธิของจำเลยเป็นไปโดยไร้เหตุผลหรือไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย”¹⁰⁷ นอกจากนี้ศาลยังได้บัญญัติมาตรการทางกฎหมายเพิ่มเติมโดยการกำหนดให้จำเลยในคดีก่อนซึ่งศาลมีคำวินิจฉัยแล้วว่าฟ้องโจทก์เป็นการฟ้องปิดปาก โดยกำหนดให้จำเลยมีสิทธิฟ้องกลับเพื่อเรียกเอาซึ่งค่าสินไหมทดแทนจากการถูกฟ้องปิดปาก เว้นแต่การฟ้องกลับของจำเลยจะเป็นการใช้กระบวนการทางศาลโดยมิชอบ (Abuse of Process)¹⁰⁸

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องการฟ้องปิดปากไม่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของรัฐบาลกลาง ศาลรัฐบาลกลางจึงไม่มีอำนาจในการวินิจฉัยว่าฟ้องโจทก์เป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ แต่ศาลรัฐบาลกลางสามารถบังคับใช้และตีความทั้งกฎหมายรัฐบาลกลางและกฎหมายของมลรัฐหรือเฉพาะแต่กฎหมายของมลรัฐในบางกรณีและศาลมลรัฐก็สามารถบังคับใช้กฎหมายและตีความกฎหมายในลักษณะนี้ได้เช่นเดียวกันถ้าคดีถูกฟ้องในศาลมลรัฐ

¹⁰⁵ James A. Wells, "Exporting Slapps: International Use of the U.S. 'Slapp' to Suppress Dissent and Critical Speech," Temple International and Comparative Law Journal 12, 2 (1998): 475.

¹⁰⁶ Fiona J.L. Donson, Legal Intimidation a Slapp in the Face of Democracy (London: Free Association Books, 2000), pp. 35-38.

¹⁰⁷ Danielle Rae Zeigler, The Basics of Slapp Suits (Kansas State University, 2005), pp. 5-8.

¹⁰⁸ Svitlana Kravchenko and John E. Bonine, Human Rights and the Environment Case, Law, and Policy (Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2008), p. 527.

และจำเลยยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลยกฟ้องศาลมลรัฐก็จะใช้กฎหมายคุ้มครองบุคคลจากการฟ้องปิดปาก แต่หากคดีถูกฟ้องศาลรัฐบาลกลางและจำเลยต่อสู้คดีว่าฟ้องโจทก์เป็นการฟ้องปิดปาก ศาลจะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 (b) (1)¹⁰⁹ มาตรา 12 (b) (6)¹¹⁰ และมาตรา 56¹¹¹ ประกอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ¹¹² มาบังคับใช้แก่คดีว่า การฟ้องคดีของโจทก์เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้หรือไม่ และศาลรัฐบาลกลางอาจพิจารณาถึงกฎหมาย เฉพาะของมลรัฐนั้น ๆ ได้ กล่าวคือ หากว่ารัฐที่มูลคดีเกิดมีกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากใช้บังคับอยู่ก็ให้นำกฎหมายเฉพาะนั้นมาบังคับใช้แก่กรณี ด้วยเหตุนี้ แต่ละมลรัฐจึงได้ตรากฎหมายเพื่อป้องกันการฟ้องปิดปากโดยเฉพาะ โดยจะขอยกกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนียขึ้นมาเป็นข้อพิจารณาสำหรับการวิเคราะห์และนำเสนอต่อไป

1.1.2 กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย

บทบัญญัติกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในแคลิฟอร์เนียไม่ได้ตัดอำนาจฟ้องโจทก์ที่จะฟ้องคดีเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ แต่กฎหมายได้กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อคงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ โดยการเปิดช่องให้จำเลยสามารถยื่นคำร้อง

¹⁰⁹ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 (b) (1) บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์จ่ายค่าทนายความและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ จำเลยต้องเสียไปในการต่อสู้คดี หากศาลเห็นว่าฟ้องของโจทก์เกิดขึ้นโดยมีเจตนาไม่สุจริต เช่น เพื่อคุกคาม ก่อความ ทำให้เกิดความล่าช้า และก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างไม่จำเป็น

¹¹⁰ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 12 (b) (6) บัญญัติถึงเรื่องมาตรการพิเศษที่ให้สิทธิแก่จำเลยในการยื่นคำร้องเพื่อ ขอให้ศาลยกฟ้อง (Motion to Dismiss) โดยกำหนดให้จำเลยมีภาระในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า คำฟ้องของโจทก์ไม่มีความมุ่งหมายที่จะ ได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยอาศัยกระบวนการทางศาล กล่าวคือ เป็นคำฟ้องที่ไม่มีมูลหรือเป็นการฟ้องคดีเพื่อคุกคาม ข่มขู่ผู้อื่น ดังนั้นในการสู้คดีและเพื่อป้องกันการฟ้องปิดปาก จำเลยจึงมักยกคำร้องดังกล่าวขึ้นอ้างเพื่อให้ศาลยกฟ้อง ทั้งนี้ ภายใต้บังคับมาตรา 8 (a) (2) ที่กำหนดให้คำฟ้องจะต้องกระชับ ประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่เพียงพอเพื่อแสดงให้ศาลเห็นถึงความเป็นไปได้หรือความน่าเชื่อถือ และต้อง มีคำขอท้ายฟ้องด้วย

¹¹¹ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 เป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองจำเลยจากการฟ้องปิดปากโดยกำหนดให้ จำเลยสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเบื้องต้นได้ภายใน 30 วันนับแต่โจทก์ยื่นฟ้องส่วนโจทก์มีภาระในการ พิสูจน์ให้ศาลเห็นข้อเท็จจริงและประเด็นแห่งคดี ซึ่งหากศาลเห็นว่าเอกสารและพยานหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรโจทก์ไม่มีความจริงซึ่งเป็นสาระสำคัญใดๆ ที่ควรได้รับการพิจารณาตามกระบวนการของกฎหมายศาลมีอำนาจพิพากษายกฟ้อง ทั้งนี้ การที่ศาลมีอำนาจในการ พิพากษายกฟ้องได้อย่างรวดเร็วถือเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อลดโทษผู้นำคดีมาสู่ศาลโดยเจตนาทุจริต กล่าวคือ กฎหมายจะต้องไม่ถูกนำมาใช้ โดยมีเจตนาไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น การฟ้องคดีเพื่อคุกคามหรือก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการพิจารณา ทำให้เกิดความล่าช้าในการต่อสู้คดี โดยไม่จำเป็น ดังนั้น เมื่อศาลได้รับคำร้องจากจำเลยตามมาตรา 56 หรือศาลเห็นเองว่าคำฟ้องโจทก์ยื่นโดยเจตนาทุจริต กล่าวคือเป็นการคุกคามสิทธิในความเป็นส่วนตัวหรือเป็นการคุกคามทางการเงิน ศาลสามารถกำหนดโทษหรือลงโทษเพื่อยับยั้งการกระทำซ้ำหรือการกระทำ คล้ายคลึงกันของบุคคลอื่น รวมถึงสั่งให้โจทก์ชำระเงินที่จำเลยพึงได้รับตามสมควร ได้แก่ ค่าทนายความ ค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

¹¹² บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (First Amendment) “รัฐสภาจะต้องไม่ตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็น การชุมนุมโดยสงบ และการใช้สิทธิร้องเรียนปัญหาต่อรัฐบาล” เรียกว่า หลัก Noerr-Pennington

ขอยุติการ ดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว และการกำหนดภาระให้โจทก์ต้องชำระค่าทนายความ และค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลย ซึ่งเรียกว่า “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว”

คำขอพิเศษเพื่อยุติคดีตาม มาตรา 425.16 บัญญัติถึงขั้นตอนในการ พิจารณาคำฟ้องว่าเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ แบ่งได้เป็นสองขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง ศาลจะพิจารณาว่าการกระทำตามข้ออ้างที่ปรากฏในคำร้อง ของ จำเลยเป็นไปโดยมีเจตนาเพื่อปกป้องการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในประเด็น สาธารณะตามรัฐธรรมนูญตามที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 425.16 (b) หรือไม่ โดยจำเลยจะต้อง แสดงให้ศาลเห็นว่าการกระทำของตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ การกระทำ ของจำเลยนั้นเป็นการเขียนข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือคำพูดใด ๆ ซึ่งเกิดขึ้นก่อน การดำเนินการทางนิติบัญญัติ หรือกระบวนการยุติธรรมหรือการดำเนินการอย่างเป็นทางการอื่นใดที่ ได้รับอนุญาตตามกฎหมายการเขียนหรือการพูดใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อยู่ภายใต้การพิจารณา หรือทบทวนโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการหรือการดำเนินการอย่างเป็นทางการอื่น ใดที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย หรือการเขียนหรือการพูดใด ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานที่สาธารณะ ในประเด็นเรื่องประโยชน์สาธารณะรวมถึงการดำเนินการอื่นใดซึ่งเป็นการส่งเสริมการใช้สิทธิ ในการร้องเรียนหรือสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในประเด็นสาธารณะหรือเรื่องที่เป็นที่กังวลของสังคม¹¹³

ขั้นตอนที่สอง หากจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามที่กล่าวไว้ โจทก์จะ มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าฟ้องของตนสามารถที่จะชนะคดีได้ ซึ่งหากว่าโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ตามที่กฎหมายบัญญัติศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง ทั้งนี้โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์คัดค้าน คำตัดสินของศาลไปยังศาลอุทธรณ์ได้เพื่อให้ตรวจสอบว่าศาลชั้นต้นสั่งตามคำร้องของจำเลยชอบแล้ว หรือไม่และหากศาลพิพากษายกฟ้องตามคำร้องของจำเลย จำเลยย่อมมีสิทธิได้รับค่าทนายความ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องเสียไปในการต่อสู้คดี¹¹⁴

การที่จำเลยจะได้รับความคุ้มครองตามขอพิเศษเพื่อยุติคดีนี้จะต้องแสดงให้เห็น ศาลเห็นในเบื้องต้นก่อนว่าฟ้องโจทก์มีมูลคดีมาจากการกระทำของจำเลยซึ่งเป็นการใช้สิทธิ ในการร้องเรียน หรือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะในการพิจารณาศาลจะมุ่ง

¹¹³ Code of Civil Procedure –Section 425.16 (California’s Anti-SLAPP Law) (e)

¹¹⁴ Paul Alan Levy and Cindy Cohn, Defendant’s Memorandum in Support of Special Motion to Strike (Washington DC: Public Citizen Litigation Group, 2006), p. 7.

วิเคราะห์ถึงมูลเหตุ โดยดูจากคำฟ้องและคำให้การของจำเลยประกอบกันว่าการกระทำของจำเลยที่เป็นเหตุให้ถูกฟ้องดำเนินคดีนั้นได้รับความคุ้มครองภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้หรือไม่¹¹⁵

เมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 12 และกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของแคลิฟอร์เนีย มาตรา 425.16 จะเห็นได้ว่า ทั้งสองมาตรานั้นต่างบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีที่ปราศจากความชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการฟ้องปิดปาก สารสำคัญของกฎหมายดังกล่าวอยู่ที่การบัญญัติให้มีการยื่นคำขอพิเศษเพื่อขอยุติคดี ซึ่งเป็นกลไกทางกฎหมายสำหรับจำเลยเพื่อเลี่ยงความซับซ้อนเรื่องภาระการพิสูจน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาปกติ และเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อกำจัดการฟ้องคดีที่กระทบถึงประโยชน์สาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน¹¹⁶

คำขอพิเศษเพื่อยุติคดีตาม มาตรา 425.16 ของแคลิฟอร์เนียไม่ได้มีขอบเขตการใช้บังคับที่กว้างหรือแตกต่างจากคำร้องเพื่อให้ศาลยกฟ้อง (Motion to Dismiss) มาตรา 12 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากบทบัญญัติทั้งสองบัญญัติขึ้นตอนในการพิจารณาที่รวดเร็วว่าฟ้องโจทก์สืบเนื่องมาจากการกระทำอย่างไร ๆ ของจำเลยนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่¹¹⁷ ประกอบกับบทบัญญัติทั้งสองใช้บังคับในลักษณะเดียวกัน คือ การพิจารณาถึงคำร้องและคำฟ้องว่าต่างมีเหตุผลเพียงพอที่จะได้รับการพิจารณาหรือไม่

อย่างไรก็ดี บทบัญญัติทั้งสองก็มีความแตกต่างกันในเรื่องภาระการพิสูจน์ เนื่องจาก มาตรา 12 เรื่องคำร้องเพื่อให้ศาลยกฟ้องกำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ในขณะที่ มาตรา 425.16 เรื่องคำร้องพิเศษเพื่อยุติคดีกำหนดให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าคำฟ้องมีมูลและชอบด้วยกฎหมาย¹¹⁸

นอกเหนือจาก มาตรา 425.16 แล้ว ยังมีมาตรการสำคัญซึ่งบัญญัติไว้ใน มาตรา 425.18¹¹⁹ ซึ่งเป็นเรื่องที่ให้สิทธิในการฟ้องกลับแก่ผู้ที่ถูกฟ้องปิดปากเพื่อลงโทษโจทก์ในคดีก่อนซึ่งศาลได้มีคำพิพากษายกฟ้องไปแล้วโดยการฟ้องกลับเพื่อเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมจากเงินค่าทนายความและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามมาตรา 425.16 โดยอาศัยเหตุผลทางกฎหมายว่าการฟ้องปิดปากเป็นการคุกคามต่อสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา

¹¹⁵ Ibid, p. 7

¹¹⁶ Katelyn E. Saner, "Getting Slapp in Federal Court: Applying State Anti-Slapp Special Motion to Dismiss in Federal Court after Shady Grove," Duke law journal 63, 781 (2013): 791-792.

¹¹⁷ Ibid, p. 810

¹¹⁸ Ibid, pp. 810-811.

¹¹⁹ Code of Civil Procedure –Section 425.18 (California's Anti-SLAPP Law)

และรัฐธรรมนูญของมลรัฐและการฟ้องปิดปากเป็นการคุกคามต่อสิทธิของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่ง อีกทั้งการฟ้องปิดปากเป็นการใช้กระบวนการทางศาลโดยมิชอบ (Abuse of Process) และเป็นการใช้กระบวนการทางศาล โดยเจตนาทุจริต (Malicious Use of Process)

ข้อดีของการฟ้องกลับคือการรักษาสมดุลของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ จำเลยที่จะได้รับการเยียวยาเนื่องมาจากการที่ตนถูกฟ้องปิดปากและการฟ้องกลับยังเป็นการใช้กระบวนการทางศาลลงโทษผู้มุ่งร้ายต่อการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และสิทธิในการมีส่วนร่วม ร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะทั้งเป็นการป้องปรามผู้ที่คิดจะฟ้องคดี ในลักษณะดังกล่าวว่ามี ความเสี่ยงสูงที่จะแพ้คดี¹²⁰ ดังจะเห็นได้จาก คดี Shell Oil Co. v. Leonardini ที่ได้ให้เหตุผลว่า “การที่ประชาชนพยายามที่จะร้องเรียนไปยังรัฐบาลเพื่อให้มีการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องประโยชน์สาธารณะหรือประเด็นที่เป็นที่กังวลของประชาชนเป็นการยืนยันว่าการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะไว้จะไม่มีเหตุผลใด ที่จะทำให้อัยการสั่งฟ้องใด ๆ ที่จะส่งผลเสียต่อหลักการสำคัญดังกล่าว” และสรุปได้ว่า คำฟ้องของโจทก์ผิดกฎหมายเนื่องจากโจทก์นำคดีมาสู่ศาลโดยเจตนาทุจริต เพื่อข่มขู่ยับยั้งการมีส่วนร่วมใน ประเด็นสาธารณะของจำเลย¹²¹

1.1.3 กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของมลรัฐฟลอริดา

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย มาตรา 425.16 (d) กำหนดว่า “ไม่ให้ใช้บทบัญญัติเรื่องนี้กับกรณีการบังคับใช้กฎหมายโดยอัยการของรัฐหรือตัวแทนของรัฐ” เนื่องจากกฎหมายฟ้องปิดปากของมลรัฐดังกล่าวมุ่งคุ้มครอง เฉพาะการฟ้องหมิ่นประมาทในทางแพ่งซึ่งไม่ได้คุ้มครองไปถึงการฟ้องปิดปากในคดีอาญา แต่กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากไม่ได้มีเฉพาะในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยในที่นี้จะขอยกตัวอย่างกฎหมายของมลรัฐฟลอริดาที่มีการคุ้มครองการถูกฟ้องปิดปากโดยหน่วยงานของรัฐซึ่งรวมไปถึงการร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการด้วย โดยมาตรการทางกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 768.295 ตาม The 2021 Florida Statutes¹²² เนื่องจากสถานการณ์บัญญัติมีเจตนารมณ์ในการปกป้องสิทธิในรัฐ ฟลอริดาสำหรับการใช้สิทธิในการพูดโดยเสรีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ

¹²⁰ Thomas A. Waldman, "Slapp Suits: Weaknesses in First Amendment Law and in the Courts' Responses to Frivolous Litigation," UCLA law review 39, 979 (1992): 1037-1038.

¹²¹ Justia US Law, "Shell Oil Co. V. Leonardini, Civ . S. 81-523 (Lkk) (U.S. Dist. Ct., E.D. Cal., Dismissed May 10, 1982)," [Online] Updated: 20 April 2024. Available from: <https://shorturl.asia/z0cW>.

¹²² The 2021 Florida Statutes – section 7 6 8 .2 9 5 (Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP) prohibited.)

และสิทธิในการชุมนุม โดยสงบ วิจารณ์ผู้แทน และร้องทุกข์เพื่อแก้ไขข้อข้องใจต่อหน้าหน่วยงานของ รัฐต่าง ๆ ของรัฐนี้ ซึ่ง เป็นสิทธิอันได้รับความคุ้มครองโดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งแรกของ สหรัฐอเมริกาและเป็นนโยบาย สาธารณะของรัฐนี้ที่บุคคลหรือหน่วยงานของรัฐจะต้องไม่สนับสนุน การฟ้องปิดปาก เนื่องจากการ กระทำดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสิทธิของบุคคลที่จะใช้สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญในการพูดโดยเสรีที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ ดังนั้น สภานิติบัญญัติจึงกำหนด กลไกในการห้ามมิให้มีการปิดปากเพื่อ รักษานโยบายขั้นพื้นฐานของรัฐ และสงวนสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญของบุคคลในฟลอริดา และรับรองความต่อเนื่องของรัฐบาลที่เป็นตัวแทนในรัฐนี้ หากศาลเห็นว่าคดีใดเป็นการฟ้องปิดปากศาลต้องยก ฟ้องโดยพลัน

เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนด นิยามของคำ ดังต่อไปนี้

(1) “การพูดโดยเสรีในประเด็นสาธารณะ” หมายถึง ข้อความที่เป็น ลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้และจัดทำขึ้น ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อยู่ภายใต้การพิจารณาหรือทบทวนโดยหน่วยงานของรัฐ หรือทำขึ้นในหรือ เกี่ยวข้องกับ ละคร ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ วิทยูกระจายเสียง งานโสตทัศนอุปกรณ์ หนังสือ บทความในนิตยสาร งานดนตรี รายงานข่าว หรืองานอื่นที่คล้ายคลึง กัน¹²³

(2) “หน่วยงานของรัฐ” หมายถึง รัฐ รวมถึงฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการของรัฐบาล และสถานประกอบการอิสระของรัฐ เคาน์ตี เทศบาล บริษัทที่ทำหน้าที่ เป็นเครื่องมือของรัฐเคาน์ตี หรือเทศบาลเป็นหลัก , เขต, หน่วยงาน, คณะกรรมการ, คณะกรรมการ หรือ หน่วยงานใด¹²⁴

บทบัญญัติได้วางสาระสำคัญว่า บุคคลหรือหน่วยงานของรัฐต้องไม่ยื่นฟ้อง หรือร้อง ทักษ์ผ่านพนักงานหรือตัวแทน ต่อการกระทำที่มาจากเรียกร้องซึ่งบุคคลหรือหน่วยงานใด อันเป็นการ ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการพูดโดยเสรีเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ หรือสิทธิในการ ชุมนุมโดยสงบ เพื่อวิจารณ์ผู้แทนของรัฐบาล หรือร้องทุกข์เพื่อแก้ไขความคับข้องใจต่อหน้าหน่วยงาน ของรัฐเป็นสิทธิ ที่ได้รับความคุ้มครองจากการแก้ไขครั้งที่หนึ่งแห่งรัฐธรรมนูญ¹²⁵

¹²³ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (a)

¹²⁴ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (b)

¹²⁵ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (3)

ส่วนมาตรการคำร้องของยุติคดีโดยเร็ว (Motion to Dismiss) บทบัญญัตินี้
ก็ใช้เป็น มาตรการหลักสำหรับป้องกันการฟ้องปิดปากดังเช่นมลรัฐแคลิฟอร์เนียอีกด้วย กล่าวคือ
บุคคลหรือ นิติบุคคลที่ถูกฟ้องโดยหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นที่ละเมิดบทบัญญัตินี้มีสิทธิที่จะยื่น
คำร้องเพื่อยุติ คดีโดยเร็ว โดยอ้างเหตุว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องคดีเพื่อปิดปาก หลังจากนั้นผู้ฟ้องคดี
หรือหน่วยงานของรัฐจะต้องยื่นคำร้องและคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติม ทันททีทำได้ ศาล
จะจัดให้มีการ พิจารณาคดีเกี่ยวกับคำร้อง ซึ่งจะจัดขึ้นโดยเร็วที่สุดหลังจากการยื่นคำร้องของผู้ฟ้อง
คดีหรือหน่วยงาน ของรัฐ หากศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวละเมิดต่อบทบัญญัตินี้โดยหน่วยงาน
ของรัฐ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามสมควร¹²⁶

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดบทลงโทษในทางวินัยภายในหน่วยงาน กล่าวคือ
ในกรณีใด ๆ ที่หน่วยงานของรัฐยื่นฟ้องซึ่งศาลพบว่ามีการละเมิดบทบัญญัติดังกล่าว หน่วยงานของ
รัฐจะต้อง รายงานการค้นพบดังกล่าวและมอบสำเนาคำสั่งศาลต่ออัยการสูงสุดไม่เกิน 30 วัน
หลังจากนั้น คำสั่ง ดังกล่าวถือเป็นที่สุด อัยการสูงสุดจะรายงานการฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้โดย
หน่วยงานของรัฐต่อ คณะรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร สำเนาของ
รายงานดังกล่าวจะต้องมอบให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ได้รับผลกระทบ¹²⁷

1.2 ประเทศฟิลิปปินส์

1.2.1 ความจำเป็นของกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประเทศฟิลิปปินส์

สำหรับประเทศฟิลิปปินส์ได้มีคดีฟ้องปิดปากเป็นเครื่องมืออย่าง
แพร่หลายเป็นระยะเวลายาวนาน เนื่องจากการฟ้องคดีเพื่อปิดปากเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพ
ในการยับยั้งเสรีภาพ ในการมีส่วนร่วมหรือแสดงออกของประชาชนหรือสื่อมวลชน รวมถึงการร้อง
ทุกข์ในประเด็นต่าง ๆ ที่ สำคัญแก่ประโยชน์สาธารณะ โดยกลุ่มคนที่น่าคดีฟ้องปิดปากมาใช้อย่าง
แพร่หลายในประเทศฟิลิปปินส์นั้นมักเป็นบริษัทใหญ่ ข้าราชการ นักการเมือง ผู้มีอิทธิพล นายจ้าง
ฟ้องคดีต่อประชาชนใน ชุมชน ชุมชนพื้นเมือง นักสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน ชาวนา คนงาน นักเรียน
หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้พวกเขาได้ใช้สิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมหรือ
แสดงออกได้อย่างเต็มที่ในประเด็นที่เป็นกังวลในสังคม ตัวอย่างคดีฟ้องปิดปากในประเทศฟิลิปปินส์
ที่โดดเด่น คือ กรณีทหารฟ้องนักสิทธิมนุษยชน (The Haran 15) ว่ากลุ่มนักสิทธิมนุษยชนดังกล่าว
แสดงความคิดเห็นต่อการอพยพกลุ่มคนในชนเผ่าลัทธิปาตวและใช้กำลังทางทหารเพื่อขับไล่ชนเผ่า

¹²⁶ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (4)

¹²⁷ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (5)

พื้นเมืองและประชาชนที่ เกี่ยวข้องออกจากพื้นที่โบสถ์ศักดิ์สิทธิ์ในเมืองดาเวา ต่อมาศาลพิพากษายกฟ้อง¹²⁸

การฟ้องปิดปากนั้นสร้างผลกระทบได้หลากหลายต่อสังคมและผู้ถูกฟ้องคดี แม้ว่าผู้ ฟ้องคดีจะแพ้คดีก็ตาม แต่ผู้ฟ้องคดีก็บรรลุเป้าหมายในการสร้างความลำบากในการมีส่วนร่วม ในประเด็นสาธารณะของประชาชนแล้ว ไม่ว่าจะเป็ความลำบากในเรื่องค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี ค่าเสียโอกาสและเสียเวลาในการต่อสู้คดี หรือแม้กระทั่ง การเปลี่ยนแปลงข้อพิพาททางสาธารณะ มาเป็นข้อพิพาทในทางคดี เพื่อกลบเกลื่อนประเด็นทางสาธารณะ นอกจากนี้การฟ้องปิดปาก ยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้และความเหลื่อมล้ำทางสังคมคนรวย ใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ การฟ้องปิดปากยังเป็ การกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ทางกฎหมายที่มุ่งให้พนักงานอัยการและผู้พิพากษามีอิสระ และเป็นกลางอีกด้วย

ด้วยเหตุประการทั้งปวง ประเทศฟิลิปปินส์จึงกำหนดมาตรการ ทางกฎหมายเพื่อป้องกันการฟ้องปิดปากโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้¹²⁹

- 1) เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการพูดแสดงออกของสื่อมวลชนซึ่งได้รับการ รับรองตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงสิทธิของประชาชนในการชุมนุมอย่างสันติ และการร้องทุกข์ ต่อรัฐบาลเพื่อแก้ไขความคับข้องใจบางประการ
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคคลในเรื่องที่สาธารณชน ให้ความสนใจ
- 3) ป้องกันการใช้กระบวนการยุติธรรมไปในทางที่ผิด กล่าวคือ ใช้กระบวนการ ยุติธรรมไปในทางที่จะยับยั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 4) เพื่อยับยั้งการฟ้องปิดปาก
- 5) เพื่อกำหนดมาตรการยุติคดีฟ้องปิดปากโดยเร็ว
- 6) กำหนดค่าเสียหาย ค่าทนายความ รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อันเกิดจาก การที่จำเลยถูกโจทก์ฟ้องปิดปาก เมื่อศาลพิพากษายกฟ้องคดีโดยเห็นว่าคดีนั้นโจทก์ฟ้องปิดปาก

¹²⁸ Minda News, "Lawmaker Lauds Junking of Kidnap Raps Vs Lumad Supporters," [Online] Accessed: 20 April 2024. Available from: <https://shorturl.asia/8A3xq>

¹²⁹ Anti-SLAPP Act of 2019

7) ให้สิทธิแก่ผู้ถูกฟ้องคดีหรือผู้ถูกร้องทุกข์แล้วแต่กรณีในการเรียกค่าเสียหายต่างหากจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ค่าทนายความ และการเยียวยอื่น ๆ โดยกำหนดมาตรการฟ้องกลับต่อผู้ฟ้องคดีเมื่อศาลพิพากษายกฟ้องในคดีนั้นด้วยเหตุฟ้องปิดปากแล้ว

1.2.2 กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในประเทศฟิลิปปินส์

(1) กฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากฉบับนี้ให้นิยามสำหรับคำว่า “ฟ้องปิดปาก” หมายถึง การดำเนินคดีใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครอง หรือคดีอื่น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นการฟ้อง ร้องทุกข์ หรือร้องเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเป็นการต่อต้านผู้ใช้เสรีภาพในการแสดงออก การแสดงออก การมีส่วนร่วม สื่อ หรือการรวมกลุ่ม ชุมนุมอย่างสงบในประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ (Public Concern) ¹³⁰ ทั้งนี้ ผู้ดำเนินคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อวินาศกรรม ปิดปาก สร้างความกดดัน หรือลดทอนทรัพยากรต่อฝ่ายที่ถูกกล่าวหา ถูกฟ้อง หรือถูกร้อง ¹³¹

(2) ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเอกชน แล้วแต่กรณี มีหน้าที่ดำเนินการและวินิจฉัยข้อเรียกร้องทางแพ่ง ทางอาญา หรือทางปกครอง แล้วแต่กรณี หากพบว่าการดำเนินคดีนั้น ๆ มีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากให้หน่วยงานนั้นมีอำนาจในการยุติคดีในทันที ¹³²

(3) หน้าที่ของศาล ¹³³ เมื่อศาลได้รับคำฟ้อง คำให้การ คำร้อง การร้องเรียน หรือข้อมูลใด ๆ ว่าคดีนั้นมี ลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก ศาลมีหน้าที่ดำเนินการพิจารณาอย่างโดยพลันว่าคดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ หากศาลเห็นว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องปิดปากให้พิพากษายกฟ้อง โดยกำหนดให้โจทก์หรือจำเลยแล้วแต่กรณีชดเชยค่าเสียหาย ค่าทนายความ หรือค่าสินไหมทดแทนกรณีอื่น ๆ ทั้งนี้ ตามพฤติการณ์แห่งคดี ภายใต้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลวินิจฉัยว่าคดีไม่เป็นการ ฟ้องปิดปากห้ามยื่นคำร้องโดยอาศัยเหตุเดียวกันนั้นอีก กลับกันหากศาลพิพากษายกฟ้องเพราะเป็น ฟ้องปิดปาก ถ้ามีการดำเนินคดีอย่างเดียวกันในคดีอื่นให้ถือว่าทุกคดีระงับสิ้นไป และห้ามมิให้ดำเนินคดีโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันนั้นอีก

¹³⁰ ประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ หมายถึง ประเด็นใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน สังคม หรือชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ สำคัญ หรือเป็นเรื่องสวัสดิการต่างๆ

¹³¹ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 4.

¹³² Anti-SLAPP Act of 2019 - section 5.

¹³³ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 6.

(ก) การยื่นคำร้องเพื่อขอยุติคดีโดยเร็ว (Motion to Dismiss) สำหรับคดีแพ่ง แม้ว่าการวินิจฉัยคดีฟ้องปิดปากเป็นของศาลก็ตาม แต่ไม่ตัดสิทธิจำเลยในการยื่นคำร้องเพื่อชี้ให้ ศาลเห็นว่าคดีเป็นการฟ้องปิดปาก

(ข) การยื่นคำร้องหรือข้อมูลประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี (Motion for Judicial Determination) สำหรับคดีอาญา หน้าที่ของศาลในการวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นดังกล่าวไม่เป็นการตัดสิทธิจำเลยหรือผู้ต้องหาในการยื่นคำร้องหรือแสดงข้อมูลต่อศาลเพื่อชี้ให้เห็นว่าคดีนั้น เป็นการฟ้องปิดปาก ทั้งนี้ ภายในระยะเวลาอันสมควรนับแต่ได้รับคำฟ้องหรือข้อมูลจากศาล

(4) หน้าที่ของพนักงานอัยการ¹³⁴

สำหรับพนักงานอัยการและอัยการสอบสวนแล้วแต่กรณี หากพบว่าคดีที่ได้รับการร้องทุกข์นั้นเป็นการฟ้องปิดปากให้มีคำสั่งยุติคดี (คำสั่งไม่ฟ้อง หรือยุติการสอบสวน แล้วแต่กรณี)

(ก) การแถลงข้อเท็จจริงในชั้นสอบสวนเพื่อขอให้พนักงานอัยการยุติคดี (Motion for Determination) แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีหน้าที่ในการวินิจฉัยว่าการดำเนินคดีเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ กรณีไม่ได้ตัดสิทธิในการที่ผู้ต้องหาจะชี้แจงเพื่อขอให้วินิจฉัยว่าคดีเป็นฟ้องปิดปาก

(ข) การปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างวินิจฉัยว่าเป็นการฟ้องปิดปาก (Release for Further Investigation) หากไม่ปรากฏชัดว่าการดำเนินคดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ แต่อาจมีความเป็นไปได้ว่าคดีอาจเป็นการฟ้องปิดปาก ให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวระหว่างวินิจฉัยว่าคดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่

(5) มาตรการยุติคดีโดยเร็วนั้นไม่นำมาใช้ในกรณีที่เป็นการดำเนินคดี การดำเนินการ การร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือการยื่นคำร้องขอยุติคดีโดยฝ่ายที่กล่าวอ้างนั้นได้ ประโยชน์ฝ่ายเดียวและไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอันเป็นที่น่าสนใจแก่สาธารณชน¹³⁵

(6) มาตรการฟ้องกลับ (SLAPPback) ¹³⁶

¹³⁴ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 7.

¹³⁵ Anti-SLAPP Act of 2019- section 9.

¹³⁶ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 10.

หากมีการยุติคดีโดยเหตุเป็นการฟ้องปิดปากแล้ว ผู้ที่ถูกฟ้องปิดปากมีสิทธิในการฟ้องเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกจากที่ศาลกำหนดให้ก็ได้ถ้าหากมีหรือฟ้องเรียกค่าเสียหายทุกรายการในกรณีที่ศาลไม่ได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนในขณะยกฟ้อง แล้วแต่กรณี

อนึ่ง การวินิจฉัยคดีเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนนั้น ให้ศาลถือข้อเท็จจริงตามคำวินิจฉัยในการยกฟ้องปิดปาก หรือคำวินิจฉัยของหน่วยงานอื่น ๆ ที่ยุติคดีกรณีเป็นการฟ้องปิดปาก

(7) คำขอยุติคดีโดยเร็วในคดีฟ้องกลับ (Motion to Dismiss SLAPPback)¹³⁷

กรณีโจทก์ในคดีนี้นำคดีมาฟ้องอ้างว่าได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยฟ้องปิดปากโจทก์ เช่นนี้จำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าในคดีว่าคดีเดิมยังไม่เป็นข้อยุติว่าคำฟ้องของโจทก์คดีก่อน (จำเลยคดีนี้) เป็นการฟ้องปิดปาก

อนึ่ง การยื่นคำร้องดังกล่าวหากเป็นการประวิงคดีให้ชักช้าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ในคดีนี้ ศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายเพิ่มเติมแยกต่างหากจากที่โจทก์ฟ้อง ในคดีนี้ได้

(8) ห้ามมิให้อุทธรณ์¹³⁸ ในกรณีดังต่อไปนี้

(ก) กรณีที่มีการปฏิเสธหรือยกคำร้องขอให้ยกฟ้องโดยอ้างเหตุว่าฟ้องหรือ ฟ้องแย้งเป็นการฟ้องปิดปาก หรือ

(ข) กรณีที่มีการปฏิเสธคำร้องขอให้วินิจฉัยข้อร้องเรียนว่าเป็นการฟ้องปิดปาก หรือ

(ค) กรณีที่มีการปฏิเสธหรือยกคำร้องขอให้ยกฟ้องในกรณีอ้างว่าการฟ้องกลับนั้นยังไม่ยุติว่าคดีก่อนเป็นฟ้องปิดปาก

¹³⁷ Anti-SLAPP Act of 2019- section 11

¹³⁸ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 12.

บทที่ 4

บทวิเคราะห์เปรียบเทียบ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก

บทที่ 4 นี้ ผู้ศึกษาจะนำเอาการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมาย คำพิพากษา รวมถึงมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยและของต่างประเทศเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก จากบทที่ 2 และบทที่ 3 มาเปรียบเทียบว่ามีข้อดี ข้อเสีย อย่างไร และสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้หรือไม่อย่างไร โดยผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ 3 ประเด็นปัญหา ดังนี้ คือ 1. คำนิยาม “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ในคดีอาญา 2. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา และ 3. ผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บทวิเคราะห์ คำนิยาม “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ในคดีอาญา

“ผู้ที่มาพึ่งศาลจะต้องมาด้วยมือสะอาด (He who comes to equity must come with clean hands)” เป็นภาษิตกฎหมายที่สะท้อนถึง “หลักสุจริต (Good Faith)” ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ศาลยุติธรรมใช้ตีความกฎหมายและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม การดำเนินคดีอาญา และลงโทษผู้กระทำผิดที่แท้จริงแล้วมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบสุขของสังคมเป็นหลัก มิใช่เป็นเพียงข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเท่านั้น ดังนั้นหลักสุจริตจึงเป็นทฤษฎีที่สำคัญที่แทรกซึมอยู่ทุกตัวบทกฎหมายของประเทศทั่วโลก

ตั้งแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 เพื่อมาแก้ปัญหาการกลั่นแกล้งฟ้องกัน แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ตามวรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไรจะปรับใช้กับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายว่าประการใดในกรณีที่โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเพื่อฟ้องกลั่นแกล้งจำเลยหรือเอาเปรียบจำเลย ทั้ง ๆ ที่ในระบบของไทยเป็นระบบกฎหมาย Civil Law ที่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตามแต่ในทาง

ปฏิบัติประเทศไทยมักจะบังคับใช้กฎหมายโดยยึดเอาคำพิพากษาฎีกาเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ยังมีปัญหาว่ากฎหมายมาตรา 161/1 ดังกล่าวเป็นกฎหมายใหม่และได้ประกาศใช้เมื่อ ปี พ.ศ. 2562 และยังไม่มีคำพิพากษาฎีกาใดที่จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 มาปรับใช้หรือวางบรรทัดฐานมากนัก ทำให้ขาดบรรทัดฐานในการใช้กฎหมาย เพื่อป้องกันการฟ้องกลับแก่ล้งจำเลย

และกฎหมายของประเทศไทย ในส่วนของกฎหมายอาญาไม่มีการบัญญัติถึงคำนิยามความหมาย ของ “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ของโจทก์ไว้ในตัวบทบัญญัติของกฎหมายอย่างชัดเจน มีเพียงหลักสุจริตตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้นที่ปรากฏชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5¹³⁹ และมาตรา 368¹⁴⁰ ซึ่งเรามักพบว่าหลักสุจริตมีการใช้และเห็นได้ชัดเจนนอกกฎหมายสัญญาแต่ในความเป็นจริงแล้วหลักนี้มีอยู่ในกฎหมายเอกชนอื่น ๆ ด้วยเช่นกันไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหนี้ กฎหมายประกันภัย กฎหมายละเมิดกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ส่วนในคดีอาญาในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแม้มิได้มีการบัญญัติความหมายไว้โดยตรง แต่ศาลได้นำหลักสุจริตมาใช้พิจารณาควบคู่กับการรับฟังข้อเท็จจริง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายด้วย การดำเนินคดีของศาลมิใช่เพียงแต่จะพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว การตีความ และการใช้กฎหมายเพื่อความ เป็นธรรมจึงต้องมีการนำหลักสุจริตมาปรับใช้ด้วย โดยหลักสุจริตที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายวิธีสบัญญัติในคดีอาญา อันเห็นได้อย่างชัดเจนคือความเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่มีส่วนก่อให้เกิดความผิดนั้น เนื่องจากการจะเป็นผู้เสียหายและประสงค์จะให้ศาลคุ้มครองสิทธิของตน ผู้เสียหายต้องมาศาลด้วยมือสะอาด ดังนั้น ผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายอย่างแท้จริงจึงจะได้รับความคุ้มครอง การที่ผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดหรือก่อให้เกิดการกระทำนั้นด้วยย่อมไม่สมควรได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมเมื่อการพิพากษาคดีของศาลเป็นไปเพื่อความยุติธรรมแก่คู่กรณีจึงมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่กล่าวถึงการเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยไว้มากมาย เช่น ผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่ด้วยจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย

¹³⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 5 “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 368 “สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณีด้วย”

ดังนั้นหลักสุจริตจึงเป็นที่ยอมรับกันในหลายประเทศไม่ใช่เพียงในประเทศไทย แต่เนื่องจากหลักสุจริตมีความเป็นนามธรรมและมีขอบเขตการบังคับใช้ที่ไม่มีความแน่นอนอันเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ตลอดเวลาและตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ก็มีได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนว่า “สุจริต” มีค่านิยามว่าอย่างไรเพราะมีความหมายค่อนข้างกว้างและยังเป็นปัญหาในการตีความเพื่อนำไปปรับใช้กับข้อกฎหมายจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ค่านิยามของคำว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” หมายถึง “การฟ้องปิดปาก หรือเป็นการที่ผู้ฟ้องคดีใช้สิทธิทางศาลยื่นคำฟ้อง โดยมีเจตนามิได้มุ่งหมายเพียงพิสูจน์ความผิดของจำเลยหรือรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาซ่อนเร้น เพื่อต้องการผลประโยชน์อย่างอื่นอันมิควรได้โดยชอบ เช่น ฟ้องคดีเพื่อต้องการกลั่นแกล้งหรือข่มขู่เอาเปรียบจำเลยโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าการชนะคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือให้จำเลยต้องหยุดการกระทำบางอย่างหรือต้องกระทำการบางอย่างเพราะความเกรงกลัวต่อโทษตามกฎหมาย หรือฟ้องคดีเพื่อเป็นข้อต่อรองผลประโยชน์อันมิควรได้สำหรับโจทก์ผู้ฟ้องคดี”

ดังนั้น การฟ้องปิดปากในคดีอาญาก็น่าจะถือเป็นการฟ้องคดีโดยไม่สุจริตด้วย เพราะการฟ้องปิดปากในคดีอาญาไม่ได้มุ่งหวังผลในการปกป้องความสงบเรียบร้อยหรือผลในการบังคับโทษทางอาญาแต่เป็นการอาศัยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อข่มขู่ ยับยั้ง หรือการมีส่วนร่วมทางสาธารณะของประชาชน อันจะถือได้ว่าผู้ฟ้องคดีมีเจตนาไม่สุจริตในการใช้สิทธิทางศาลนั่นเอง

ดังนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 การที่ศาลจะอ่านคำฟ้องแล้วสามารถยกฟ้องโดยอาศัยเหตุว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตนั้น ศาลต้องทราบก่อนว่าการฟ้องโดยไม่สุจริตหรือการฟ้องปิดปากคืออะไร เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 161/1 และกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า มาตรา 161/1 กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิพากษายกฟ้องกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลโดยไม่สุจริต แต่ก็ได้กำหนดค่านิยามที่ชัดเจนว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” หรือ “การฟ้องปิดปาก” มีความหมายเช่นไร ซึ่งต่างจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ที่จะกำหนดค่านิยามของการฟ้องปิดปากไว้ชัดเจน ดังนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ได้กำหนดค่านิยามคำว่า “ฟ้องปิดปาก” ไว้โดยตรงแต่ได้กำหนดค่านิยามของคำดังต่อไปนี้ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในพระราชบัญญัติการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากดังกล่าว

(1) “การพูดโดยเสรีในประเด็นสาธารณะ” หมายถึง “ข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้และจัดทำขึ้นต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อยู่ภายใต้การพิจารณาหรือทบทวนโดยหน่วยงานของรัฐ หรือทำขึ้นในหรือเกี่ยวข้องกับละคร ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง งานโสตทัศนอุปกรณ์ หนังสือ บทความ ในนิตยสาร งานดนตรี รายงานข่าว หรืองานอื่นที่คล้ายคลึงกัน”¹⁴¹

(2) “หน่วยงานของรัฐ” หมายถึง “รัฐ รวมถึงฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่าย ตุลาการ ของรัฐบาล และสถานประกอบการอิสระของรัฐ เคาน์ตี เทศบาล บริษัทที่ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือของรัฐ เคาน์ตี หรือเทศบาลเป็นหลัก , เขต, หน่วยงาน, คณะกรรมการ, คณะกรรมการ หรือ หน่วยงาน ใด”¹⁴²

ในส่นประเทศฟิลิปปินส์ ได้ให้นิยามสำหรับคำว่า “ฟ้องปิดปาก” หมายถึง “การดำเนินคดีใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครอง หรือคดีอื่น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นการฟ้อง ร้องทุกข์ หรือร้องเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเป็นการต่อต้านผู้ใช้เสรีภาพในการแสดงออก การแสดงออก การมีส่วนร่วม สื่อ หรือการรวมกลุ่ม ชุมนุมอย่างสงบในประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ (Public Concern) ¹⁴³ ทั้งนี้ผู้ดำเนินคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อวินาศกรรม ปิดปาก สร้างความกดดัน หรือลดทอนทรัพยากรต่อฝ่ายที่ถูกกล่าวหาถูกฟ้อง หรือถูกเรียกร้อง”¹⁴⁴

จะเห็นได้ว่า กฎหมายต่อต้านการฟ้องผิดนั้น แม้ประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีได้กำหนด คำนียามฟ้องปิดปากไว้โดยตรง แต่ก็ได้กำหนดคำอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ พระราชบัญญัติต่อต้านการฟ้องปิดปาก และในส่นประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการกำหนดคำนียามของการฟ้องปิดปากโดยชัดเจน และมีข้อสังเกตสำคัญคือ ในมลรัฐฟลอริดาของประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายฟ้องปิดปากจะมีเฉพาะคดีแพ่งเท่านั้น เนื่องจากกฎหมายฟ้องปิดปากของมลรัฐดังกล่าว มุ่งคุ้มครอง เฉพาะการฟ้องหมิ่นประมาทในทางแพ่งซึ่งไม่ได้คุ้มครองไปถึงการฟ้องปิดปากในคดีอาญา

ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์ มิได้กำหนดคำนียาม “ฟ้องปิดปาก” เพียงการฟ้องปิดปากแค่ในคดีอาญาเท่านั้น แต่ยังบัญญัติไปถึง คดีแพ่ง คดีแรงงาน คดีปกครองหรือคดีอื่น ๆ และไม่ได้กำหนดเป็นการฟ้องหรือใช้สิทธิทางศาลเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

¹⁴¹ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (a)

¹⁴² The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (b)

¹⁴³ ประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ หมายถึง ประเด็นใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน สังคม หรือชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ สำคัญ หรือเป็นเรื่องสวัสดิการต่างๆ

¹⁴⁴ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 4.

หรือการร้องเรียนตามหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นการบัญญัติที่ครอบคลุมและเป็นบรรทัดฐานที่ชัดเจนที่ประเทศไทยควรจะนำมาปรับใช้ให้มีประสิทธิภาพตามเนื้อหาของกฎหมายและการจะแก้ไขปัญหาคำว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” หรือ “การฟ้องคดีปิดปาก” ในคดีอาญา ว่ามีความหมายว่าอย่างไร รวมถึงเป็นการฟ้องร้องต่อศาลการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน หรือการร้องเรียนต่อหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ เพื่อเป็นบรรทัดฐาน และการตีความโดยง่ายของผู้พิพากษาที่จะวินิจฉัยคดี รวมถึง โจทก์ จำเลย และทนายความ ในการที่โจทก์นำคดีอาญามาฟ้องต่อศาลว่าเป็นการฟ้องโดยสุจริตเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิในฐานะผู้เสียหายและมีวัตถุประสงค์ในการที่จะให้จำเลยเลยได้รับโทษทางอาญา ตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

เพราะในปัจจุบันแม้ประเทศไทยจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ให้ศาลมีอำนาจยกฟ้องคดี ศาลเห็นว่าการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต หรือมีลักษณะกลับแก้งจำเลย แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มาตราดังกล่าวไม่ถูกนำมาปรับใช้โดยศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่ควร โดยเหตุผลเนื่องจากมาตราดังกล่าวให้อำนาจศาลใช้กว้างเกินไป และยังไม่มีความชัดเจน รวมถึงความหมายของ คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ตามมาตรา 161/1 วรรคหนึ่ง ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไร ซึ่งหากศาลเห็นก็มีอำนาจยกฟ้องโจทก์ตามมาตรา 161/1 ห้ามให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันต่อศาลอีก จึงเป็นเรื่องยากที่ศาลจะใช้มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการบังคับใช้กับข้อเท็จจริงได้ เพราะมีผลโดยตรงในการตัดสิทธิฟ้องคดีของโจทก์ทำให้ศาลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ดุลยพินิจ และพิจารณาและตัดสินอย่างรอบคอบว่าการฟ้องคดีของโจทก์เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเพื่อกลับแก้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือไม่ ดังนั้นหากมีการบัญญัติหรือให้คำนิยาม คำว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” หรือ “การฟ้องปิดปาก” ก็จะทำให้ศาลวินิจฉัยผลแห่งคดีได้รอบคอบมากขึ้น และการปรับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 มีประสิทธิภาพและใช้ได้จริงต่อไปในปัจจุบันต่อไป

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบการกำหนดคำนิยาม “การฟ้องโดยไม่สุจริตหรือการฟ้องปิดปาก”

ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฟิลิปปินส์	ประเทศไทย
<p>-ในกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปาก ของมลรัฐฟลอริดา ไม่ได้มีการกำหนดคำนิยาม “การฟ้องปิดปาก” ไว้โดยตรง แต่เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ พ.ร.บ. ดังกล่าว จึงกำหนดคำนิยามของคำดังต่อไปนี้ไว้ ดังนี้</p> <p>(1) “การฟ้องโดยเสรีในประเด็นสาธารณะ” หมายถึง ข้อความที่เป็นลายลักษณ์ อักษรหรือด้วยวาจาที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้ และจัดทำขึ้น ต่อหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่อยู่ภายใต้การพิจารณาหรือทบทวนโดยหน่วยงานของรัฐ หรือทำขึ้นในหรือ เกี่ยวข้องกับละคร ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง งานโสตทัศนูปกรณ์ หนังสือบทความในนิตยสาร งานดนตรี รายงานข่าว หรืองานอื่นที่คล้ายคลึงกัน¹⁴⁵</p> <p>(2) “หน่วยงานของรัฐ” หมายถึง รัฐ รวมถึงฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการของรัฐบาล และสถานประกอบการอิสระของรัฐ เคาน์ตี เทศบาล บริษัทที่ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือของรัฐ เคาน์ตี หรือเทศบาลเป็นหลัก , เขต, หน่วยงานคณะกรรมการ, คณะกรรมการ หรือหน่วยงานใด¹⁴⁶</p>	<p>- มีการกำหนดคำนิยาม “ฟ้องปิดปาก” ไว้เช่นกัน ดังนี้</p> <p>“ ฟ้อง ปิด ปาก ” หมายถึง การดำเนินคดีใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นคดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครอง หรือ คดีอื่น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นการฟ้องร้องทุกข์ หรือร้องเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเป็นการต่อต้านผู้ใช้เสรีภาพในการแสดงออก การแสดงออก การมีส่วนร่วม สื่อ หรือการรวมกลุ่ม ชุมชนุมอย่างสงบในประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ (Public Concern)¹⁴⁷ ทั้งนี้ ผู้ดำเนินคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อวิน ปิดปาก สร้างความกดดัน หรือลดทอนทรัพยากรต่อฝ่ายที่ถูกกล่าวหาถูกฟ้อง หรือถูกเรียกร้อง¹⁴⁸</p>	<p>-ไม่มีการกำหนดคำนิยาม “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือฟ้องปิดปาก” ไว้</p>

¹⁴⁵ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (a)

¹⁴⁶ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (2) (b)

¹⁴⁷ ประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ หมายถึง ประเด็นใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน สังคม หรือชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์สำคัญ หรือเป็นเรื่องสวัสดิการต่างๆ

¹⁴⁸ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 4.

2. บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา

ในประเทศไทยในปัจจุบัน ตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การนำคดีอาญามาฟ้องร้องต่อศาลจะเป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งกระบวนการที่เข้ามาช่วยตรวจสอบฟ้องของโจทก์คือกระบวนการในการกลั่นกรองคดีอาญาอันมีมาเพื่อคัดกรองคดีที่ต้องเข้ามาสู่การพิจารณาของศาลเพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาลเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบความผิดอาญาและคดีมีมูลเพียงพอที่จะรับไว้พิจารณาได้ การกลั่นกรองคดีที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพย่อมเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทำให้ปริมาณคดีอาญาเข้ามาสู่การพิจารณาเพียงเท่าที่เป็นความผิด ประชาชนไม่ถูกระทบสิทธิโดยไม่มี ความจำเป็น และงบประมาณด้านบุคลากรและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญาไม่สูญเสียไปเพราะการดำเนินคดีที่ไม่เป็นประโยชน์¹⁴⁹

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) จะมีลักษณะโดยเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีบุคคลนำเรื่องราวมาฟ้องร้อง กล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อศาล และบุคคลที่ฟ้องร้องมีต้องนำสืบให้เห็นถึงความผิดของผู้ถูกกล่าวหา โดยบุคคลผู้ถูกกล่าวหายังถือว่าเป็น “เป็นผู้บริสุทธิ์” หากการฟ้องร้องนั้นยังไม่ได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง และศาลถ้าศาลยังไม่ประทับรับฟ้องว่าคดีของโจทก์มีมูล ดังนั้นหน้าที่ในการพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น ผู้กระทำความผิดตามฟ้องโจทก์หรือไม่ ไม่ว่าจะ เป็นชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือในชั้นสืบพยานจึงเป็นภาระนำสืบของโจทก์ในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยให้ปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ หากมีข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ ให้ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ความผิดในระบบกฎหมายอาญาสากล ซึ่งมีการบัญญัติมาตรฐานการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญาไทยประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยใน มาตรา 227 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁵⁰ ระบบกล่าวหาจึงเป็นการให้คู่กรณีสองฝ่ายที่เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างกันกระทำการต่อสู้กันภายใต้

¹⁴⁹ เอกรินทร์ หนูนภักดิ์, “การกลั่นกรองคดีอาญาก่อนการพิจารณาคดีของศาล,” (วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2543), น. 8-9.

¹⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 227 “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั้นนำหน้าพยานหลักฐาน ทั้งปวงอย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยก ประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

กฎหมายที่แน่นอน โดยทั้งสองฝ่ายจะมีโอกาสโต้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันตามหลักการ
คุ้มครองสิทธิมนุษยชนใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญา อีกทั้ง ระหว่างดำเนินคดีผู้ถูกกล่าวหา
สิทธิได้รับความช่วยเหลือจากทนายความอย่างเต็มที่การกระทำละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่
จึงกระทำได้อย่างขึ้น ในส่วนของการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาเป็นกรณีที่ต้องกระทำต่อหน้า
ผู้พิพากษา ผู้มีความเป็นกลางโดยปราศจากความมีอคติซึ่งผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาคดี
จากพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายที่นำมาต่อสู้กันเท่านั้น ผู้พิพากษาจะกระทำการค้นหา
พยานหลักฐานด้วยตนเองอย่างในระบบไต่สวนไม่ได้ อีกทั้งการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทต้อง
กระทำโดยอ้างอิงจากพยานหลักฐานของคู่ความที่นำมาสืบเท่านั้น จะนำพยานหลักฐานอื่นมา
พิจารณาประกอบด้วยไม่ได้เป็นการต้องห้ามตาม บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 192 วรรคหนึ่ง¹⁵¹ ซึ่งห้ามมิให้พิพากษาหรือมีคำสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง

ถึงแม้ในประเทศไทยจะใช้ระบบกล่าวหา(Accusatorial System) ซึ่งเป็นระบบ
แบบจารีตประเพณี (Common Law) ก็ตามแต่ก็ได้มีประมวลกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติวิธีพิจารณา
ความอาญาขึ้นซึ่งเป็นการบัญญัติวิธีการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่การแจ้งความร้องทุกข์จนถึงชั้น
การบังคับคดีตามคำพิพากษาของทั้ง ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา โจทก์ จำเลย พนักงานสอบสวน อัยการ
ศาล และทนายความ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกันหากผู้ใดละเมิดก็อาจจะมี
ความผิดหรือเสียสิทธิในทางกฎหมายอันเป็นประโยชน์แก่ตน

ตั้งแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1
เกี่ยวกับการการฟ้องคดีโดยไม่สุจริตของโจทก์ นั้น ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการไม่มีบทบัญญัติหรือกำหนด
มาตรการ วิธีการ ในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ว่ามีวิธีการเช่นไร ซึ่งมีเพียงกรณีว่า
“หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดย
บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่
พึงได้เท่านั้น ซึ่งหากศาลเห็นก็มีเพียงอำนาจยกฟ้องโจทก์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา มาตรา 161/1 โดยไม่เปิดโอกาสให้โจทก์พิสูจน์ความสุจริตของตนเนื่องจากการยกฟ้อง
ตามมาตราดังกล่าว ห้ามให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันต่อศาลอาจสร้างความเสียหายต่อโจทก์ได้
รวมถึงไม่มีมาตรการ การรับรอง คุ้มครองสิทธิให้จำเลยผู้ถูกฟ้องคดีใช้สิทธิโดยวิธีใดตามมาตรานี้

¹⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 192 วรรคสอง “ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่าง กับข้อเท็จจริงตั้งที่กล่าวในฟ้อง ให้
ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่ข้อ แตกต่างนั้นมีใจในข้อสาระสำคัญและทั้งจำเลยมิได้หลงต่อสู้ ศาลจะ ลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้
ความนั้นก็”

โดยชัดเจนว่าหากถูกโจทก์ใช้สิทธิไม่สุจริตฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาจะมีวิธีการเช่นไรในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์ในการนำคดีอาญามาฟ้องจำเลย ซึ่งในส่วน หัวข้อที่ 2 จะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา และมาตรามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา โดยผู้ศึกษาจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่จะนำมาปรับใช้กับประเทศไทยในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปาก ดังนี้

2.1 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา

จากการที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ในเรื่อง โจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต โดยในมาตรา 161/1 ระบุเพียงว่า “หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ...” แต่ในบทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังมีปัญหาว่าโจทก์จะมีวิธีการหรือทางพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญาต่อจำเลยอย่างไร

เนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 เพียงบัญญัติว่า “หากมีความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต และผลของคดีหากปรากฏว่า โจทก์ฟ้องคดีไม่สุจริตจริงให้ศาลยกฟ้อง และห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก” เป็นการกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาว่ากรณีใดที่เข้าข่ายเป็นการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต ศาลสามารถสั่ง ไม่ประทับฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ได้โดยไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เพียงศาลเรียกพยานหลักฐานมาพิจารณาหรือความปรากฏต่อศาลเอง แล้วมีเหตุที่ศาลเชื่อว่าการใช้สิทธิของโจทก์เป็นการไม่สุจริต ศาลก็มีอำนาจไม่รับฟ้องคดีของโจทก์ได้ทันที และผลของคดีศาลจะต้องยกฟ้องและโจทก์ห้ามฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เพราะถือว่ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาว่ากรณีใดจะเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ย่อมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลแต่ละท่าน ซึ่งตามระบบกฎหมายในประเทศไทยเป็นระบบการดำเนิน

คดีอาญาแบบกล่าวหา ที่จะต้องมีการฟังความทุกฝ่าย และมีการค้นหาความจริงว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยสุจริตหรือไม่ซึ่งการที่ศาลใช้ดุลยพินิจในการวินิจฉัยว่าการฟ้องของโจทก์เป็นฟ้องที่สุจริตหรือไม่โดยไม่เปิดโอกาสให้โจทก์คัดค้านหรือพิสูจน์ความจริงว่า ฟ้องของโจทก์ต่อจำเลยเป็นฟ้องที่สุจริตและมีเจตนาที่ประสงค์จะให้จำเลยได้รับโทษตามกฎหมายจริง ซึ่งการที่มาตรา 161/1 ไม่ได้บัญญัติมาตรการให้โจทก์พิสูจน์ถึงความสุจริตในการฟ้องคดี เป็นการขัดต่อหลักพื้นฐานทั่วไปในระบบพิจารณาความในเรื่องหลักการค้นหาความจริงและหลักการฟังความทุกฝ่ายอันถือว่าเป็นหลักของความยุติธรรมตามธรรมชาติและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการดำเนินคดีอาญา รวมถึงขัดกับหลักทฤษฎีสุภณัติกระบวนการ และหลักนิติธรรมซึ่งให้ความสำคัญกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก การใด ๆ ที่ทำไปแล้วจะกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนรัฐ จะกระทำไม่ได้อย่างเด็ดขาด

จากการศึกษาพบว่า มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่างจากกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันฟ้องปิดปากของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ เนื่องจากในส่วนของกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า มีมาตรการพิเศษเพื่อคงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะโดยการเปิดช่องให้จำเลยสามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว เรียกว่า “คำขอพิเศษเพื่อยุติคดี” ในกรณีที่โจทก์ฟ้องปิดปากหรือใช้สิทธิฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริต

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ของศาลรัฐบาลกลาง ได้บัญญัติคุ้มครองกรณีโจทก์ฟ้องปิดปากจำเลยหรือฟ้องของโจทก์เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้โดยหากเป็นคดีที่มีการฟ้องร้องที่ศาลรัฐบาลกลาง จะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 (b) (1)¹⁵² มาตรา 12 (b) (6)¹⁵³ และมาตรา 56¹⁵⁴ ประกอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ¹⁵⁵ มาบังคับใช้โดยให้สิทธิจำเลยยื่นคำร้องต่อศาลขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว หรือในแต่มลรัฐนั้น ๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้มีการตรากฎหมายฟ้องปิดปาก ขึ้นมาบังคับใช้โดยเฉพาะในแต่มลรัฐของตนเอง อย่างเช่น

¹⁵² อ้างแล้ว เสงอรรถที่ 109

¹⁵³ อ้างแล้ว เสงอรรถที่ 110

¹⁵⁴ อ้างแล้ว เสงอรรถที่ 111

¹⁵⁵ อ้างแล้ว เสงอรรถที่ 112

มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้มีการบัญญัติไว้ใน วิธีพิจารณาความแพ่งของ แคลิฟอร์เนีย มาตรา 425.16 (b) ¹⁵⁶ โดยในคำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วของจำเลย จะต้องแสดงให้เห็น ศาลเห็นว่าการกระทำของตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติดังกล่าว คือ ต้องเป็นการกระทำที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายหรือการเขียนหรือการพูดใด ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานที่สาธารณะ ในประเด็นเรื่องประโยชน์สาธารณะ รวมถึงการดำเนินการอื่นใดซึ่งเป็นการส่งเสริมการใช้สิทธิ ในการร้องเรียนหรือสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในประเด็นสาธารณะหรือเรื่องที่เป็นที่กังวลของสังคม และหากจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามที่ กล่าวไว้ โจทก์จะมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าฟ้องของตนสามารถที่จะชนะคดีได้ หากว่าโจทก์ไม่ สามารถพิสูจน์ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง แต่โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์ คัดค้านคำตัดสินของศาลไปยังศาลอุทธรณ์ได้เพื่อให้ตรวจสอบว่าศาลชั้นต้นสั่งตามคำร้องของจำเลย ชอบแล้วหรือไม่ ¹⁵⁷

เมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 12 ของศาลรัฐบาล กลางประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของแคลิฟอร์เนีย มาตรา 425.16 จะเห็นได้ว่าทั้งสองมาตรานั้นต่างบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีที่ปราศจากความชอบด้วย กฎหมายหรือเป็นการฟ้องปิดปาก สารสำคัญของกฎหมายดังกล่าวอยู่ที่การบัญญัติให้มีการยื่นคำขอ พิเศษเพื่อขอยุติคดี แต่บทบัญญัติทั้งสองดังกล่าวมีความแตกต่างกัน ในเรื่องภาระการพิสูจน์เนื่องจาก มาตรา 12 เรื่องคำร้องเพื่อให้ศาลยกฟ้องกำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ในขณะที่ มาตรา 425.16 เรื่องคำร้องพิเศษเพื่อขอยุติคดีกำหนดให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าคำฟ้อง มีมูลและชอบด้วยกฎหมาย ¹⁵⁸

มลรัฐฟลอริดา ใน The 2021 Florida Statutes มาตรา 768.295 (4) ได้มีการบัญญัติมาตรการ “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss) โดยบทบัญญัตินี้ก็ใช้ เป็นมาตรการหลักสำหรับป้องกันการฟ้องปิดปากดัง เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย กล่าวคือ บุคคลหรือ นิติบุคคลที่ถูกฟ้องโดยหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นที่ละเมิดบทบัญญัตินี้มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องเพื่อยุติ คดีโดยเร็ว โดยอ้างเหตุว่า คดีดังกล่าวเป็นการฟ้องคดีเพื่อปิดปาก หลังจากนั้นผู้ฟ้องคดีหรือหน่วยงาน ของรัฐจะต้องยื่นคำร้องและคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติมทันทีที่ทำได้ศาลจะจัดให้

¹⁵⁶ Code of Civil Procedure –Section 425.16 (California’s Anti-SLAPP Law) (e)

¹⁵⁷ Paul Alan Levy and Cindy Cohn, Defendant’s Memorandum in Support of Special Motion to Strike (Washington DC: Public Citizen Litigation Group, 2006), p. 7.

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน

มีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับคำร้อง ซึ่งจะจัดขึ้นโดยเร็วที่สุดหลังจากการยื่นคำร้องของผู้ฟ้องคดีหรือหน่วยงานของรัฐหากศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวละเมิดต่อบทบัญญัติศาลต้องยกฟ้องโดยพลัน¹⁵⁹

ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีการบัญญัติทั้งกรณีศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน แล้วแต่กรณี ที่มีหน้าดำเนินการวินิจฉัยข้อเรียกร้องทางแพ่งทางอาญา หรือทางปกครองแล้วแต่กรณี หากพบว่า การดำเนินการนั้น ๆ มีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากให้หน่วยงานนั้น ๆ มีอำนาจในการ “ยุติคดี” ทันที¹⁶⁰ และยังได้มีการบัญญัติมาตรการ “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss)¹⁶¹ ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน แล้วแต่กรณี จะเห็นเอง ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกฟ้องปิดปากหรือจำเลยในการยื่นคำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว¹⁶² หรือข้อมูลประกอบการพิจารณาว่าเป็นการฟ้องปิดปาก¹⁶³

จึงมีข้อสังเกตว่าประเทศฟิลิปปินส์มีมาตรการในการป้องกันการฟ้องปิดปากตั้งแต่ก่อนขึ้นศาล และไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นคดีที่มีการฟ้องปิดปากเป็นการฟ้องโดยราษฎรเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงคดีที่เป็นความผิดต่อแผ่นดิน อาจจะเป็น คดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครองหรือคดีอื่น ๆ และไม่ว่าจะเป็นการฟ้อง การร้องทุกข์ หรือการร้องเรียน หากมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก ไม่ว่าจะเป็ความปรากฏต่อศาล อัยการ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนเอง หรืออาจจะเป็นกรณีที่จำเลยมีคำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว ว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีฟ้องปิดปากก็ให้หน่วยงาน นั้น ๆ มีอำนาจในการยุติคดีทันที¹⁶⁴ ซึ่งในชั้นศาลหากคู่ความในคดีไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องขอยุติคดีโดยเร็วก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้¹⁶⁵ และกฎหมายฟ้องปิดปากของประเทศฟิลิปปินส์ ยังมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็ ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเรื่องการฟ้องปิดปากได้อย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่า กฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็ ประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีมาตรการให้แก่จำเลยมี “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว”

¹⁵⁹ The 2021 Florida Statutes – section 7 6 8 .2 9 5 (Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPP) prohibited.)

¹⁶⁰ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 5.

¹⁶¹ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 10.

¹⁶² Anti-SLAPP Act of 2019 - section 6.

¹⁶³ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 7.

¹⁶⁴ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 5.

¹⁶⁵ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 12.

หากเป็นคดีที่โจทก์นำมาฟ้องต่อจำเลย เป็นคดีฟ้องปิดปาก ไม่จำเป็นต้องเป็นกรณีความปรากฏต่อศาลเอง เพียงอย่างเดียว และเมื่อศาลได้รับคำร้องขอยุติคดีโดยเร็วจากจำเลยแล้ว กฎหมายยังให้อำนาจโจทก์ ในการคัดค้านคำร้องยุติคดีโดยเร็วของจำเลย โดยกำหนดให้โจทก์หรือผู้ฟ้องคดียื่นคำร้อง และคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติม และยังกำหนดให้โจทก์หรือผู้ฟ้องคดีมีภาระการพิสูจน์ว่า คำฟ้องมีมูลและชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งถือว่าให้อำนาจโจทก์ในการพิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการ ฟ้องคดีต่อจำเลย รวมถึงหากหากคู่ความในคดีไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องขอ ยุติคดีโดยเร็วก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่มีการบัญญัติกฎหมายฟ้องปิดปากไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ที่กำหนดเพียงว่า หากเป็นกรณีที่โจทก์ ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวัง ผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ต้องเป็นกรณีความปรากฏต่อศาลเอง หรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาเท่านั้น โดยไม่ได้ให้สิทธิจำเลยแถลงข้อเท็จจริงหรือมีคำขอยุติคดี โดยเร็วใด ๆ ในกรณีที่เป็นการที่โจทก์ฟ้องปิดปากต่อศาล และยังไม่เปิดโอกาสให้โจทก์พิสูจน์ ความสุจริตในการฟ้องคดี ซึ่งหากศาลใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต จริง ก็จะมีผลทำให้ศาลยกฟ้อง และยังทำให้สิทธิในการนำคดีอาญาของโจทก์มาฟ้องย่อมระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ดังนั้น เพื่อให้กฎหมายต่อต้าน การฟ้องปิดปากในประเทศไทยเป็นกฎหมายที่สากลและไม่เป็นการขัดต่อหลักพื้นฐานทั่วไปในระบบ พิพิจารณาความในเรื่องหลักการค้นหาความจริงและหลักการฟังความทุกฝ่ายอันถือว่าเป็นหลัก ของความยุติธรรมตามธรรมชาติและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ในการดำเนินคดีอาญา มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาควรมีการกำหนด มาตรการการที่ให้โจทก์พิสูจน์ความสุจริตในการฟ้องคดีอาญา เพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพ ในการต่อสู้คดีของโจทก์และจำเลยต่อไป

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการ
พิสูจน์ถึงความสุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา (กรณีคุ้มครองผู้ฟ้องคดี)

ประเทศสหรัฐอเมริกา		ประเทศฟิลิปปินส์	ประเทศไทย
มลรัฐแคลิฟอร์เนีย	มลรัฐฟลอริดา	-เมื่อจำเลย “ยื่นคำร้องขอ ยุติคดีโดยเร็ว” -หากมีการคู่ความไม่พอใจ ในคำพิพากษาหรือคำสั่งของ ศาลเกี่ยวกับคำร้องยุติคดี โดยเร็ว คู่ความสามารถ อุทธรณ์-ฎีกา ได้ (ตาม Anti-SLAPP Act of 2019 -section 12)	-ไม่มีมาตรการ คุ้มครองผู้ฟ้องคดี หรือโจทก์พิสูจน์ ถึงความสุจริตของ โจทก์ในการฟ้อง คดี
- เมื่อจำเลยมีการ ยื่น “คำร้องขอยุติ การดำเนินคดีอย่าง รวดเร็ว” และคำร้อง ดังกล่าวถูกต้องตาม บทบัญญัติของ กฎหมาย -โจทก์จะมีภาระ การพิสูจน์ให้ศาล เห็นว่าฟ้องของตน สามารถที่จะชนะ คดีได้ หากว่าโจทก์ ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ตามที่กฎหมาย บัญญัติศาลก็จะ พิพากษายกฟ้อง (ตามวิธีพิจารณา ความแพ่งของ แคลิฟอร์เนีย มาตรา 425.16 (b))	-เมื่อบุคคลหรือ นิติ บุคคลยื่น “คำร้องเพื่อ ยุติคดีโดยเร็ว” โดยอ้างเหตุว่า คดี ดังกล่าวเป็นการฟ้อง คดีเพื่อปิดปาก -หลังจากนั้นผู้ฟ้อง คดีหรือหน่วยงานของ รัฐจะต้องยื่นคำร้อง และคำให้การเป็นลาย ลักษณ์อักษรเพิ่มเติม ทันทีที่ทำได้ (ต ำ ม The 2021 FloridaStatutes มาตรา 768.295 (4))		

2.2 บทวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา

จากการที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ในเรื่องที่ โจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต โดยในมาตรา 161/1 บัญญัติเพียงว่า “หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ...” แต่ในบทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังมีปัญหาว่า “จำเลยจะมีวิธีการหรือทางพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญาต่อจำเลยอย่างไร” เพราะมาตรา 161/1 บัญญัติเพียงว่า ต้องเป็นความปรากฏต่อศาลหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาเท่านั้น ไม่ได้กำหนดสิทธิให้จำเลยแถลงหรือชี้แจงข้อเท็จจริงอันใดให้ศาลได้เห็นว่าการฟ้องดังกล่าวของโจทก์เป็นฟ้องที่ไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก

จากการศึกษากฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า มีมาตรการพิเศษเพื่อคงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะโดยการเปิดช่องให้จำเลยสามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว เรียกว่า “คำขอพิเศษเพื่อยุติคดี” ในกรณีที่โจทก์ฟ้องปิดปากหรือใช้สิทธิฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริต ซึ่งผู้ศึกษาได้อธิบายไปเบื้องต้นแล้วในหัวข้อที่ 2.1 และในหัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายโดยละเอียด ดังนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ของศาลรัฐบาลกลางได้บัญญัติคุ้มครอง กรณีโจทก์ฟ้องปิดปากจำเลยหรือฟ้องของโจทก์เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ โดยหากเป็นคดีที่มีการฟ้องร้องที่ศาลรัฐบาลกลาง จะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 (b) (1)¹⁶⁶ มาตรา 12 (b) (6)¹⁶⁷ และมาตรา 56¹⁶⁸ ประกอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาบังคับใช้¹⁶⁹ โดยให้สิทธิจำเลยยื่นคำร้องต่อศาลขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วเพื่อขอให้ศาลยกฟ้องโดยกำหนดให้จำเลยมีภาระในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า คำฟ้องของโจทก์ไม่มีความมุ่งหมายที่จะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยอาศัยกระบวนการทางศาล กล่าวคือ เป็นคำฟ้องที่ไม่มีมูลหรือเป็นการฟ้องคดีเพื่อคุกคาม ข่มขู่ ผู้อื่นและคำร้องดังกล่าวจะต้องกระชับประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่เพียงพอเพื่อแสดงให้ศาลเห็นถึงความเป็นไปได้หรือความน่าเชื่อถือ และต้องมีคำขอท้ายคำร้องนั้น

¹⁶⁶ อ้างแล้ว เชนเจอร์นที่ 109

¹⁶⁷ อ้างแล้ว เชนเจอร์นที่ 110

¹⁶⁸ อ้างแล้ว เชนเจอร์นที่ 111

¹⁶⁹ อ้างแล้ว เชนเจอร์นที่ 112

ด้วยหรือในแต่มลรัฐนั้น ๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้มีการตรากฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปาก ขึ้นมาบังคับใช้โดยเฉพาะในแต่มลรัฐของตนเองอย่างเช่น

มลรัฐแคลิฟอร์เนีย บทบัญญัติกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากในแคลิฟอร์เนียไม่ได้ ตัดอำนาจฟ้องโจทก์ที่จะฟ้องคดีเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ แต่กฎหมายได้กำหนดมาตรการพิเศษเพื่อคงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ โดยการเปิดช่องให้จำเลย สามารถยื่นคำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วไว้ในมาตรา 425.16¹⁷⁰ ซึ่งบัญญัติถึงขั้นตอนในการพิจารณาคำฟ้องว่าเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ แบ่งได้เป็นสองขั้นตอน คือ *ขั้นตอนที่หนึ่ง* ในกรณีที่ โจทก์ได้ยื่นฟ้องจำเลยแล้ว และจำเลยได้มีคำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว ศาลจะพิจารณา ว่าการกระทำตามข้ออ้างที่ปรากฏในคำร้องของจำเลยเป็นไปโดยมีเจตนาเพื่อปกป้องการใช้เสรีภาพในการ แสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะตามรัฐธรรมนูญตามที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 425.16 (b) หรือไม่โดยจะต้องแสดงให้เห็นว่า การเขียนหรือการพูดใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นใด ๆ ต้องเป็นการได้รับอนุญาตตามกฎหมาย หรือชอบด้วยกฎหมาย หรือเกิดขึ้นในสถานที่ สาธารณะในประเด็นเรื่องประโยชน์สาธารณะรวมถึงการดำเนินการอื่นใดซึ่งเป็นการส่งเสริมการใช้ สิทธิในการร้องเรียนหรือสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นใน ประเด็นสาธารณะหรือเรื่องที่เป็นที่กังวลของสังคม *ขั้นตอนที่สอง* เป็นเรื่องการพิสูจน์ความสุจริตใน การกระทำของจำเลย หากจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามที่กล่าวไว้ตามขั้นตอนที่หนึ่ง โจทก์จะ มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าฟ้องของตนสามารถที่จะชนะคดีได้ ซึ่งหากว่าโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ศาลก็จะพิพากษายกฟ้องทั้งนี้ โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์คัดค้าน คำตัดสินของศาลขั้นต้นไปยังศาลอุทธรณ์ได้เพื่อให้ตรวจสอบว่าศาลชั้นต้นสั่งตามคำร้องของจำเลย ชอบแล้วหรือไม่ การที่จำเลยจะได้รับความคุ้มครองตามขอพิเศษเพื่อยุติคดีนี้จะต้องแสดงให้เห็น ในเบื้องต้นก่อนว่าฟ้องโจทก์มีมูลคดีมาจากการกระทำของจำเลยซึ่งเป็นการใช้สิทธิในการร้องเรียน หรือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะในการพิจารณาศาลจะมุ่งพิเคราะห์ ถึงมูลเหตุโดยดูจากคำฟ้องและคำให้การของจำเลยประกอบกันว่าการกระทำของจำเลยที่เป็นเหตุให้ ถูกฟ้องดำเนินคดีนั้นได้รับความคุ้มครองภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรานี้หรือไม่¹⁷¹

¹⁷⁰ Code of Civil Procedure –Section 425.16 (California’s Anti-SLAPP Law) (e)

¹⁷¹ Paul Alan Levy and Cindy Cohn, Defendant’s Memorandum in Support of Special Motion to Strike (Washington DC: Public Citizen Litigation Group, 2006), p. 7.

มลรัฐฟลอริดา มีใน The 2021 Florida Statutes มาตรา 768.295 (4) ได้มีการบัญญัติมาตรการ “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss)¹⁷² โดยบทบัญญัตินี้ใช้ เป็นมาตรการหลักสำหรับป้องกันการฟ้องปิดปากดังเช่นมลรัฐแคลิฟอร์เนียอีกด้วย กล่าวคือ บุคคลหรือนิติบุคคลที่ถูกฟ้องโดยหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นที่ละเมิดบทบัญญัตินี้มีสิทธิที่จะยื่น คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว โดยอ้างเหตุว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องคดีเพื่อปิดปาก หลังจากนั้นผู้ฟ้องคดี หรือหน่วยงานของรัฐจะต้องยื่นคำร้องและคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติมทันทีที่ทำได้ ศาลจะจัดให้มีการพิจารณาเกี่ยวกับคำร้อง ซึ่งจะจัดขึ้นโดยเร็วที่สุดหลังจากการยื่นคำร้องของผู้ฟ้องคดีหรือหน่วยงานของรัฐ หากศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวละเมิดต่อบทบัญญัตินี้ โดยหน่วยงานของรัฐให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามสมควร

ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์ ได้มีการบัญญัติมาตรการ “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss) ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ประเทศฟิลิปปินส์ มีมาตรการในการต่อต้าน การฟ้องปิดปากตั้งแต่ชั้นการร้องเรียน การร้องทุกข์ หรือการสอบสวน และไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นคดี ที่มีการฟ้องปิดปากที่เป็นการฟ้องโดยราษฎรเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึง คดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครอง หรือคดีอื่น ๆ และไม่ว่าจะเป็นการฟ้อง การร้องทุกข์ หรือการร้องเรียน หากมีลักษณะ เป็นการฟ้องปิดปาก ไม่ว่าจะมีความปรากฏต่อศาล อัยการ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานเอกชน เองหรืออาจจะเป็นกรณีที่จำเลยมีคำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว ว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีฟ้องปิดปากก็ให้ หน่วยงาน นั้น ๆ มีอำนาจในการยุติคดีทันที¹⁷³

ซึ่งกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศฟิลิปปินส์ มีการกำหนดอำนาจ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะ เป็น ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน ในการดำเนิน กระบวนการพิจารณาเรื่องการฟ้องปิดปากไว้อย่างชัดเจน

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของศาล เมื่อศาลได้รับคำฟ้อง คำให้การ คำร้องการร้องเรียน หรือข้อมูลใด ๆ ว่าคดีนั้นมี ลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก ศาลมีหน้าที่ดำเนินการพิจารณาโดยพลันว่า คดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ หากศาลเห็นว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องปิดปากให้พิพากษายกฟ้อง ซึ่งโดยหลักแล้วการวินิจฉัยคดีฟ้องปิดปากเป็นอำนาจของศาลในการวินิจฉัยคดี แต่กฎหมายต่อต้าน การฟ้องปิดปากของฟิลิปปินส์ ได้ให้อำนาจจำเลยในการยื่นคำร้องเพื่อขอยุติคดีโดยเร็ว ในคดีแพ่งหรือยื่นคำร้องหรือข้อมูลประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีในคดีอาญา เพื่อชี้ให้ศาลเห็นว่า

¹⁷² The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (4)

¹⁷³ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 5.

คดีดังกล่าวเป็นการฟ้องปิดปาก ทั้งนี้ ภายในระยะเวลาอันสมควรนับแต่ได้รับคำฟ้องหรือข้อมูลจากศาล¹⁷⁴

และจากที่กล่าวมาข้างต้นว่า ประเทศฟิลิปปินส์ มีมาตรการในการป้องกันการฟ้องปิดปากตั้งแต่ขั้นการร้องเรียน การร้องทุกข์ หรือการสอบสวน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นกรณีที่เกิดข้อพิพาทแล้วโจทก์นำคดีมาฟ้องในชั้นศาลดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือประเทศไทย ที่ต้องเป็นกรณีที่โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาลและปรากฏว่าเป็นการฟ้องปิดปาก ซึ่งในประเทศฟิลิปปินส์ในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีในการฟ้องปิดปากนั้น ในชั้นพนักงานอัยการและอัยการสอบสวนแล้วแต่กรณี หากพบว่าคดีที่ได้รับการ ร้องทุกข์นั้นเป็นการฟ้องปิดปากให้มีคำสั่ง “ยุติคดี” อาจจะเป็น “คำสั่งไม่ฟ้อง” หรือ “ยุติการสอบสวน” แล้วแต่กรณี และถึงแม้ว่าการวินิจฉัยว่าการดำเนินคดีเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ จะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการก็ตาม แต่กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากของฟิลิปปินส์ ก็ให้อำนาจจำเลยในการแถลงข้อเท็จจริงในชั้นสอบสวนเพื่อขอให้พนักงานอัยการยุติคดี (Motion for Determination) ได้และยังบัญญัติไปถึงสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างการวินิจฉัยว่าเป็นการฟ้องปิดปาก (Release for Further Investigation) หากไม่ปรากฏชัดว่าการดำเนินคดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ แต่อาจมีความเป็นไปได้ว่าคดีอาจเป็นการฟ้องปิดปาก ให้พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวระหว่างการวินิจฉัยว่าคดีนั้นเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่¹⁷⁵

และยังมีข้อสังเกตอีกว่าการที่จำเลยจะมี “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” นั้น ต้องไม่ใช่กรณีที่เป็นการดำเนินคดีการดำเนินการการร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือการยื่นคำร้องขอยุติคดีโดยฝ่ายที่กล่าวอ้างนั้นได้ ประโยชน์ฝ่ายเดียวและไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอันเป็นที่น่าสนใจแก่สาธารณชน¹⁷⁶ รวมถึงยังมีการบัญญัติไปถึง การห้ามอุทธรณ์ของคู่ความในคดีในกรณีที่มีการปฏิเสธหรือยกคำร้องขอให้ยกฟ้องโดยอ้างเหตุว่าฟ้องหรือ ฟ้องแย้งเป็นการฟ้องปิดปาก หรือ กรณีที่มีการปฏิเสธคำร้องขอให้วินิจฉัยข้อร้องเรียนว่าเป็นการฟ้องปิดปาก หรือกรณีที่มีการปฏิเสธหรือยกคำร้องขอให้ยกฟ้องในกรณีอ้างว่าการฟ้อง กลับนั้นยังไม่ยุติว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องปิดปาก¹⁷⁷ อีกด้วย

¹⁷⁴ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 6.

¹⁷⁵ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 7.

¹⁷⁶ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 9.

¹⁷⁷ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 12.

จากการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายฟ้องปิดปากของประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของรัฐบาลกลาง หรือของมลรัฐฟลอริดาหรือมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า กฎหมายฟ้องปิดปากของทั้งสองประเทศได้มีมาตรการในการให้จำเลยในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดี โดยให้สิทธิจำเลยยื่นคำร้อง แฉลงข้อเท็จจริง หรือข้อมูลประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี หรือยื่น “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss) ในกรณีที่เป็คดีฟ้องปิดปาก ถึงแม้กฎหมายจะให้เป็อำนาจหน้าที่ของศาลในการวินิจฉัยว่า คดีดังกล่าวเป็คดีฟ้องปิดปากหรือไม่ก็ตาม หรือต้องเป็กรณีที่ความปรากฏต่อศาลเองก็ไม่ตัดสิทธิจำเลย ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ว่า ต้องเป็กรณีความปรากฏต่อศาลหรือเป็กรณีที่มีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่า ฟ้องโจทก์ไม่สุจริต โดยมาตรา 161/1 ไม่เปิดโอกาสให้จำเลยใช้สิทธิในการเสนอข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่อศาลว่าโจทก์ฟ้องคดีไม่สุจริต ทั้ง ๆ ที่จำเลยเป็คู่ความในคดี และอาจจะถูกกลั่นแกล้งในการฟ้องคดี เนื่องจากอาจจะเป็การฟ้องคดีเพื่อข่มขู่ ไม่ให้จำเลยกระทำบางอย่างที่ทำให้โจทก์สูญเสียประโยชน์ โดยไม่ได้มีเจตนาให้จำเลยได้รับโทษตามกฎหมายจริง เช่น การที่โจทก์ฟ้องคดีอาญาจำเลยในความผิดฐานฉ้อโกงเงิน ทั้งที่จริงแล้ว เป็การผิดสัญญาทางแพ่งในเรื่องการกู้ยืมเงิน และเจตนาของการฟ้องคดีของโจทก์ไม่ได้มีเจตนาให้จำเลยได้รับโทษทางอาญาแต่โจทก์เพียงอยากได้รับเงินคืนจากจำเลยเพียงเท่านั้น หรือในกรณีที่จำเลย พูด แสดงความคิดเห็น เขียน พิมพ์ โฆษณา รวมถึงการกระทำโดยวิธีอื่นใดที่แสดงให้เห็นถึงความคิดของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็การกระทบต่อโจทก์ทำให้โจทก์สูญเสียประโยชน์ และโจทก์อาจจะใช้เทคนิคทางกฎหมายและใช้ศาลเป็เครื่องมือกดขี่ข่มเหงประชาชนกลุ่มเปราะบางหรือผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้ในทางคดีได้ด้วยเหตุใดก็ตาม เช่น จำเลยอาจไม่มีทุนทรัพย์ในการต่อสู้คดี หรือในกรณีที่โจทก์ฟ้องหรือร้องทุกข์เพื่อกลั่นแกล้งจำเลยในท้องที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาจำเลย ซึ่งมักปรากฏในการฟ้องคดีในฐานะหมิ่นประมาท แจ้งความเท็จ ฟ้องเท็จ เบิกความเท็จ เพื่อ “ปิดปาก” ไม่ให้ประชาชนแจ้งเบาะแสะการกระทำผิดหรือวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นสาธารณะอันส่งผลให้ผู้มีอำนาจถูกดำเนินคดีอาญาหรือถูกทำให้สูญเสียประโยชน์

ดังนั้นการที่ประเทศไทยได้กำหนดมาตรการต่อต้านการฟ้องคดีปิดปากไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 161/1 แต่ยังมีข้อบกพร่องในการไม่บัญญัติ เรื่องการให้สิทธิจำเลยในการชี้แจงหรือมีคำร้องต่อศาลในการพิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีปิดปากในคดีอาญาแต่เป็การให้ศาลใช้ดุลยพินิจเองว่าคดีที่โจทก์ฟ้องนั้นเป็การฟ้องคดีไม่สุจริตหรือ

เป็นการฟ้องคดีโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ¹⁷⁸ หรือไม่ อันเป็นการขัดต่อหลักพื้นฐานทั่วไปในระบบพิจารณาความในเรื่องหลักการค้นหาความจริงและหลักการฟังความทุกฝ่าย ซึ่งถือว่าเป็นหลักของความยุติธรรมตามธรรมชาติและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการดำเนินคดีอาญา และยังเป็นเหตุให้ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ เพราะเกรงกลัวต่อการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ทำให้ผู้นำประเทศและผู้เกี่ยวข้องไม่ทราบถึงปัญหาของประเทศที่เกิดขึ้นและพัฒนาประเทศได้ช้าลง

หากกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศไทยมีการบัญญัติให้สิทธิจำเลยในการแสดง แถง หรือยื่นคำร้อง ว่าคดีของโจทก์มีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก หรือเป็นการฟ้องโดยไม่สุจริต ก็จะทำให้การดำเนินคดีของศาลรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะได้วินิจฉัยตามประเด็นที่จำเลยกล่าวอ้าง ในคำร้องว่าคดีของโจทก์ฟ้องไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากหรือไม่ และทำให้การบังคับใช้กฎหมายในมาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถใช้ได้จริงในอนาคตมากยิ่งขึ้น รวมถึงส่งผลให้การบริหารจัดการดำเนินคดีของศาลยุติธรรมมีความรวดเร็วและไม่เบียดบังทรัพยากรศาล จากผู้รอคอยความยุติธรรมด้วยความสุจริตตามหลักนิติธรรมอีกด้วย

¹⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการ
พิสูจน์ถึงความไม่สุจริตของโจทก์ในการฟ้องคดีอาญา (กรณีคุ้มครองผู้ถูกฟ้องคดี)

ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฟิลิปปินส์	ประเทศไทย
<p>-กรณีมีการฟ้องร้องที่ศาลรัฐบาลกลาง จะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 (b) (1)¹⁷⁹ มาตรา 12 (b) (6)¹⁸⁰ และ มาตรา 56¹⁸¹ ประกอบ กฎหมายรัฐธรรมนูญมา¹⁸² บังคับใช้ โดย ให้สิทธิจำเลยยื่น “คำร้องต่อศาลขอยุติ การดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว” เพื่อขอให้ ศาลยกฟ้อง โดยกำหนดให้จำเลยมี ภาระในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า คดี โจทก์เป็นการฟ้องปิดปาก</p> <p>-มลรัฐแคลิฟอร์เนีย จำเลยสามารถยื่น คำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว ไว้ในมาตรา 425.16¹⁸³</p> <p>-มลรัฐฟลอริดา มีใน The 2021 Florida Statutes มาตรา 768.295 (4) ได้มีการบัญญัติมาตรการ “คำร้อง ขอยุติ คดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss) เช่นกัน</p>	<p>-มีการบัญญัติมาตรการให้สิทธิจำเลย ยื่น “คำร้องขอยุติ คดีโดยเร็ว” (Motion to Dismiss) ตั้งแต่ชั้นการ สอบสวน ชั้นอัยการ ชั้นศาล หรือชั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงาน เอกชนที่มีการร้องเรียน¹⁸⁴</p> <p>-ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นคดีที่มีการฟ้อง ปิดปากที่เป็นการฟ้องโดยราษฎร เพียงอย่างเดียว¹⁸⁵</p> <p>-ใช้ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีแรงงาน คดีปกครองหรือคดีอื่น ๆ</p> <p>-ไม่จำกัดเฉพาะการฟ้อง แต่รวมถึง การร้องทุกข์ หรือการร้องเรียน ก็ สามารถยื่นคำร้องดังกล่าวได้</p> <p>-หากเป็นกรณีที่โจทก์นำคดีไปฟ้อง เป็นคดีใหม่ อ้างว่าจำเลยฟ้องปิดปาก จำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องให้ศาลวินิจฉัย ว่า คดีเดิมยังไม่เป็นข้อยุติ ว่าฟ้อง โจทก์เป็นฟ้องปิดปาก¹⁸⁶</p>	<p>-ไม่มีมาตรการ คุ้มครองผู้ถูก ฟ้องหรือจำเลย -ต้องเป็นกรณี ความปรากฏต่อ ศาลเอง หรือ กรณีที่มีพยาน หลักฐานที่ศาล เรียกมาว่าฟ้อง โจทก์ไม่สุจริต ตามประมวล กฎหมายวิธี พิเคราะห์ความ อาญามาตรา 161/1</p>

¹⁷⁹ อ้างแล้ว เสงอรธรที่ 109

¹⁸⁰ อ้างแล้ว เสงอรธรที่ 110

¹⁸¹ อ้างแล้ว เสงอรธรที่ 111

¹⁸² อ้างแล้ว เสงอรธรที่ 112

¹⁸³ Code of Civil Procedure –Section 425.16 (California’s Anti-SLAPP Law) (e)

¹⁸⁴ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 5.

¹⁸⁵ Anti-SLAPP Act of 2019 - section 4.

¹⁸⁶ Anti-SLAPP Act of 2019- section 11

3. บทวิเคราะห์เกี่ยวกับผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้อง ปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ได้บัญญัติผลของคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ถ้าศาลเห็นเองหรือเป็นพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมา และปรากฏว่าโจทก์ฟ้องคดีไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องคดีปิดปาก ศาลต้องยกฟ้องคดีโจทก์ และโจทก์จะยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันไม่ได้ เพราะถือว่า ศาลได้พิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เพียงเท่านั้น แต่ไม่ได้มีมาตรการลงโทษโจทก์ที่นำคดีมาฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริต นอกเหนือจากการที่ศาลยกฟ้องหากโจทก์ฟ้องไม่สุจริตแต่อย่างใด

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา หรือประเทศฟิลิปปินส์พบว่า

ในประเทศสหรัฐอเมริกาของรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้กำหนดผลทางกฎหมายหากโจทก์ได้ยื่นฟ้องคดีจำเลยในลักษณะฟ้องปิดปากว่า หากจำเลยได้ยื่นคำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วตามมาตรา 425.16¹⁸⁷ แล้ว และในคำร้องจำเลยต้องแสดงให้ศาลเห็นได้ว่าการกระทำของตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ การกระทำของจำเลยนั้นเป็นการเขียนข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือคำพูดใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายตามหลักเกณฑ์ มาตรา 425.16 (b) หากคำร้องขอยุติการดำเนินคดีอย่างรวดเร็วถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดแล้ว ศาลจึงจะพิจารณาว่าการกระทำตามข้ออ้างที่ปรากฏในคำร้องของจำเลยเป็นไปโดยมีเจตนาเพื่อปกป้องการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะตามรัฐธรรมนูญตามที่กฎหมายกำหนดไว้ใน มาตรา 425.16 (b) หรือไม่ และหากจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามที่กล่าวไว้ โจทก์จะมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าฟ้องของตนสามารถที่จะชนะคดีได้ ซึ่งหากว่าโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามที่ กฎหมายบัญญัติศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง ทั้งนี้ โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์คัดค้านคำตัดสินของศาลไปยังศาลอุทธรณ์ได้เพื่อให้ตรวจสอบว่าศาลชั้นต้นสั่งตามคำร้องของจำเลยชอบแล้วหรือไม่

¹⁸⁷ Code of Civil Procedure –Section 425.16 (California’s Anti-SLAPP Law) (e)

และหากศาลพิพากษายกฟ้องตามคำร้องของจำเลย จำเลยย่อมมีสิทธิได้รับค่าทนายความ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องเสียไปในการต่อสู้คดี¹⁸⁸

ในส่วนของมลรัฐฟลอริดา ได้กำหนดผลทางกฎหมายหากโจทก์ได้ยื่นฟ้องคดีจำเลย ในลักษณะฟ้องปิดปากว่า หากเป็นกรณีที่บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งถูกหน่วยงานรัฐหรือบุคคลอื่นที่ ละเมิดบทบัญญัตินี้ผู้ที่ถูกฟ้องหรือจำเลย มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องเพื่อยุติคดีโดยเร็วโดยอ้างเหตุว่าคดี ดังกล่าวเป็นการฟ้องคดีเพื่อปิดปาก และหากศาลเห็นว่าการกระทำดังกล่าวละเมิดต่อบทบัญญัตินี้โดย หน่วยงานของรัฐ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยตามสมควร¹⁸⁹

มีข้อสังเกตอีกว่า หากเป็นกรณีหน่วยงานของรัฐยื่นฟ้องคดีบุคคลหรือนิติบุคคล ในลักษณะฟ้องปิดปาก และศาลพบว่ามี การละเมิดบทบัญญัติดังกล่าว หน่วยงานของรัฐจะต้อง รายงานการค้นพบนั้นและมอบสำเนาคำสั่งศาลต่ออัยการสูงสุดไม่เกิน 30 วันหลังจากนั้น คำสั่งดังกล่าวถือเป็นที่สุด อัยการสูงสุดจะรายงานการฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้โดยหน่วยงานของรัฐต่อ คณะรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร สำเนาของรายงานดังกล่าวจะต้อง มอบให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งถือเป็นมาตรการกำหนดบทลงโทษในทางวินัย ภายในหน่วยงาน เพื่อป้องกันหน่วยงานรัฐฟ้องประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ใช้ สิทธิในการพูดโดยเสรีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ และสิทธิในการชุมนุม โดยสงบ วิจารณ์ผู้แทน และร้องทุกข์เพื่อแก้ไขข้อข้องใจต่อหน้าหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ของมลรัฐฟลอริดา¹⁹⁰

ในประเทศฟิลิปปินส์ มาตรการที่กฎหมายป้องกันฟ้องปิดปากของฟิลิปปินส์ ใช้ลงโทษโจทก์ที่ฟ้องปิดปากจำเลยนั้น คือหากเป็นกรณีในชั้น ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเอกชนหากจำเลยได้ยื่นคำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว หรือยื่นคำร้องหรือข้อมูลประกอบการพิจารณา พิพากษาคดีหรือเป็นกรณีแถลงข้อเท็จจริงในชั้นสอบสวน หรือเป็นกรณีที่ ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน เห็นเองและมีการวินิจฉัยว่าคดีดังกล่าวเป็นการฟ้องปิดปาก หน่วยงาน นั้นมีอำนาจในการยุติคดีได้ทันที หรือหากอยู่ในชั้นศาล ศาลจะต้องยกฟ้องคดีของโจทก์และคู่ความ ไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยมีสิทธิอุทธรณ์ในประเด็นดังกล่าวได้ หากไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ตาม Anti-SLAPP Act of 2019-section 12. และยังมี “มาตรการฟ้องกลับ” (SLAPPback) คู่ครองจำเลย หรือผู้ถูกฟ้องปิดปากด้วย หากเป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีปิดปากจำเลยและมีการยุติคดีเป็นการฟ้อง

¹⁸⁸ Paul Alan Levy and Cindy Cohn, Defendant’s Memorandum in Support of Special Motion to Strike (Washington DC: Public Citizen Litigation Group, 2006), p. 7.

¹⁸⁹ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (4)

¹⁹⁰ The 2021 Florida Statutes - section 768.295 (5)

ปิดปากแล้ว จำเลยหรือผู้ถูกฟ้องปิดปาก มีสิทธิในการฟ้องเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกจากที่ศาลกำหนดให้ก็ได้ถ้าหากมีหรือฟ้องเรียกค่าเสียหายทุกรายในกรณีที่ศาลไม่ได้กำหนดค่าสินไหมทดแทน ในขณะที่ฟ้องแล้วแต่กรณี ซึ่งกฎหมายยังกำหนดในเรื่องการวินิจฉัยและหลักปฏิบัติในการชั่งน้ำหนักพยานของศาลว่า ในคดีที่มีการเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนนั้น ในการวินิจฉัยคดีของศาลให้ศาลถือตามข้อเท็จจริง ตามคำวินิจฉัยในการยกฟ้องปิดปากหรือคำวินิจฉัยของหน่วยงานอื่น ๆ ที่ยุติคดีเป็นการฟ้องปิดปาก ตาม Anti-SLAPP Act of 2019-section 10 และยังมีกรณีที่โจทก์ในคดีนี้ นำคดีมาฟ้องอ้างว่าได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยฟ้องปิดปากโจทก์ จำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าในคดีเดิมยังไม่เป็นข้อยุติว่าคำฟ้องของโจทก์คดีก่อน (จำเลยคดีนี้) เป็นการฟ้องปิดปาก และหากการยื่นคำร้องดังกล่าวหากเป็นการประวิงคดีให้ชักช้าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ในคดีนี้ ศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายเพิ่มเติมแยกต่างหากจากที่โจทก์ฟ้องในคดีนี้ได้ ซึ่งเรียกว่า “คำขอยุติคดีโดยเร็วในคดีฟ้องกลับ” (Motion to Dismiss SLAPPback) ตาม Anti-SLAPP Act of 2019- section 11

ดังนั้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ของประเทศไทย ได้บัญญัติผลของคดีที่โจทก์นำคดีมาฟ้องจำเลยไม่สุจริตเพียงให้ศาลยกฟ้องและโจทก์จะยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันไม่ได้เท่านั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ผลดังกล่าวยังไม่เพียงพอ เนื่องจากการที่โจทก์นำคดีอาญาฟ้องต่อจำเลยตามความหมายของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต้องเป็นการที่โจทก์ประสงค์ให้จำเลยได้รับโทษตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18¹⁹¹ แต่ในกรณีฟ้องปิดปาก โจทก์มีเจตนาไม่ได้มุ่งหมายเพียงพิสูจน์ความผิดของจำเลยหรือรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาซ่อนเร้นเพื่อต้องการผลประโยชน์อย่างอื่นอันสมควรได้โดยชอบ เช่น ฟ้องคดีเพื่อต้องการกลั่นแกล้งหรือข่มขู่เอาเปรียบจำเลย โดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าการชนะคดีและนำตัว

¹⁹¹ ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 18 “โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

(๑) ประหารชีวิต

(๒) จำคุก

(๓) กักขัง

(๔) ปรับ

(๕) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ในกรณีผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี”

ผู้กระทำความผิดมาลงโทษหรือให้จำเลยต้องหยุดการกระทำบางอย่างหรือต้องกระทำการบางอย่าง เพราะความเกรงกลัวต่อโทษตามกฎหมายหรือฟ้องคดีเพื่อเป็นข้อต่อรองผลประโยชน์อันมิควรได้ สำหรับโจทก์ผู้ฟ้องคดี อาจจะเป็นกรณีที่จำเลย พุด แสดงความคิดเห็น เขียน พิมพ์ โฆษณา รวมถึง การกระทำโดยวิธีอื่นใดที่แสดงให้เห็นถึงความคิดของบุคคลนั้น ๆ อันเป็นการกระทบต่อโจทก์ทำให้ โจทก์สูญเสียประโยชน์ และโจทก์อาจจะใช้เทคนิคทางกฎหมายและใช้ศาลเป็นเครื่องมือ กดขี่ข่มเหง ประชาชนกลุ่มเปราะบางหรือผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะ ที่จะต่อสู้ในทางคดีได้ด้วยเหตุใดก็ตาม เช่น จำเลยอาจ ไม่มีทุนทรัพย์ในการต่อสู้คดี หรือในกรณีที่โจทก์ฟ้องหรือร้องทุกข์เพื่อกลับแก้จำเลยในท้องที่ ห่างไกลจากภูมิลำเนาจำเลย เช่น ในความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 328 และกรณีตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560 หากเป็นกรณีที่ประชาชน ใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในทางสาธารณะลงโซเชียลเน็ตเวิร์คหรือกรณีอื่น ซึ่ง กฎหมายถือว่าเป็นกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักรประกอบกับความผิดดังกล่าวเป็น ความผิดอาญาแผ่นดิน ผู้ฟ้องคดีหรือผู้ร้องทุกข์เพื่อปิดปากจึงสามารถเลือกดำเนินคดีในท้องที่ห่างไกล จากภูมิลำเนาของจำเลยเพื่อสร้างความลำบากในการมาให้ปากคำหรือต่อสู้คดีและบางครั้งจำเลย หรือผู้ถูกฟ้องคดีอาจจะต้องว่าจ้างทนายความในการต่อสู้คดีอีกด้วย และหากเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัย ว่าฟ้องคดีของโจทก์เป็นการฟ้องปิดปากจำเลยหรือเป็นการฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริต จำเลยก็ไม่สามารถ ที่จะใช้สิทธิทางศาลในการฟ้องโจทก์กลับให้ได้รับโทษทางอาญาหรือทางแพ่งได้ เพราะไม่มีกฎหมาย บัญญัติรับรองในฐานความผิดดังกล่าวไว้ว่าโจทก์ต้องรับโทษ

เนื่องจากการฟ้องปิดปากในคดีอาญา การกระทำทั้งหลายที่โจทก์อ้างว่าจำเลยได้ กระทำความผิดนั้นอาจครอบคลุมความผิดตามที่กฎหมายสารบัญญัติได้ตราไว้ เพียงแต่อาจมี เหตุยกเว้นความรับผิดสำหรับจำเลยในการกระทำนั้น เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ซึ่งมีเหตุยกเว้น ความรับผิดในเรื่องการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตในประเด็นที่ตนมีส่วนได้เสียหรือกรณีที่เป็น การติชมตามวิสัยของประชาชนแต่จนกว่าที่จำเลยจะสามารถพิสูจน์ถึงเหตุยกเว้นความรับผิดได้ ระยะเวลาที่อาจล่วงเลยจนไปถึงชั้นพิจารณาของศาลแล้ว เพราะในชั้นตรวจฟ้องและไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยยังไม่มีฐานะเป็นจำเลยซึ่งไม่มีสิทธิยื่นคำให้การต่อสู้คดีทำให้โจทก์ผู้ฟ้องคดีเพื่อปิดปากยอม บรรลุลวัตถุประสงค์ของการสร้างความยากลำบากใน การต่อสู้คดีแก่จำเลยแล้ว ทั้งจำเลยยังไม่สามารถ ดำเนินคดีในความผิดฐานแจ้งความเท็จหรือฟ้องเท็จกับโจทก์ได้อีกด้วย เพราะการกระทำความผิด เกี่ยวกับความเท็จนั้นต้องมียุทธประสงค์ประกอบสำคัญ คือ การแจ้งข้อความหรือฟ้องคดีซึ่งมีความอันเป็นเท็จ ในข้อสำคัญแห่งคดีอันจะสามารถชี้ขาดไปถึงผลแพ้ชนะของคดีได้ กลับกันโจทก์อาจฟ้องปิดปาก

จำเลยในคดีอาญาโดยอ้างความผิดฐานแจ้งความเท็จในกรณีที่โจทก์ถูกพาดพิงจากการตรวจสอบในประเด็นทางสาธารณะโดยการที่จำเลยแจ้งความต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้ดำเนินการตรวจสอบกับโจทก์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตและประพฤติมิชอบได้อีกด้วย

ดังนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ไม่มีมาตรการลงโทษและเยียวยาความเสียหายให้แก่จำเลยผู้ได้รับความเสียหายจากการที่โจทก์ฟ้องปิดปากหรือฟ้องโดยไม่สุจริตต่อจำเลย นอกจากศาลยกฟ้องและโจทก์จะนำคดีเดิมมาฟ้องต่อศาลไม่ได้อีกเท่านั้น แต่เมื่อเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ที่นอกจากกำหนดให้ศาลยกฟ้องและโจทก์นำคดีเดิมมาฟ้องต่อศาลไม่ได้แล้วยังบัญญัติไปถึง “มาตรการฟ้องกลับ” (SLAPPback) เป็นกรณีที่ให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่ถูกฟ้องปิดปากมีสิทธิในการฟ้องเรียกค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน รวมถึงค่าทนายความ ที่ผู้เสียหายหรือผู้ที่ถูกฟ้องปิดปากเสียหายจากการถูกโจทก์ฟ้องปิดปากและในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐฟลอริดา ยังมีการลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานรัฐ กรณีหน่วยงานของรัฐยื่นฟ้องคดีบุคคลหรือนิติบุคคลในลักษณะฟ้องปิดปาก ซึ่งถือเป็นมาตรการการกำหนดบทลงโทษในทางวินัยภายในหน่วยงานเพื่อป้องกันหน่วยงานรัฐฟ้องประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ใช้สิทธิในการพูดโดยเสรีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ และสิทธิในการชุมนุม โดยสงบ วิจารณ์ผู้แทน และร้องทุกข์เพื่อแก้ไขข้อข้องใจต่อหน้าหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ และในประเทศฟิลิปปินส์ มีมาตรการ “คำขอยุติคดีโดยเร็วในคดีฟ้องกลับ” (Motion to Dismiss SLAPPback) ยังมีกรณีที่โจทก์ในคดีนี้ นำคดีมาฟ้องอ้างว่าได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยฟ้องปิดปากโจทก์ จำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าในคดีเดิมยังไม่เป็นข้อยุติว่าคำฟ้องของโจทก์คดีก่อน (จำเลยคดีนี้) เป็นการฟ้องปิดปาก และหากการยื่นคำร้องดังกล่าวหากเป็นการประวิงคดีให้ชักช้าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ในคดีนี้ ศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายเพิ่มเติมแยกต่างหากจากที่โจทก์ฟ้องในคดีนี้ได้

จะเห็นได้ว่า ในต่างประเทศกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากได้บัญญัติให้จำเลยที่ถูกฟ้องปิดปากมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการที่โจทก์ฟ้องกลับได้ ซึ่งเจตนารมณ์ทางกฎหมายเพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิของจำเลยผู้ใช้สิทธิโดยสุจริต ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ด้วยความสุจริต หรือการกระทำอื่นใดที่สุจริต แต่โจทก์อาศัยช่องทางกฎหมายหรือใช้เทคนิคทางกฎหมายในการกลั่นแกล้งจำเลยให้ได้รับความเสียหาย เป็นเหตุให้จำเลยไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะ หรือการกระทำอื่นใดในทางสุจริตเพราะเกรงกลัวว่าจะได้รับโทษตามกฎหมาย

ดังนั้นเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิจำเลย ประเทศไทยควรมีมาตรการทางกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปาก เพื่อลงโทษโจทก์ที่ใช้สิทธิฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากโดยหากเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยว่าการกระทำของโจทก์เป็นการฟ้องปิดปากหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก ให้จำเลยมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน รวมถึงค่าทนายความจากโจทก์ได้และการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าว ให้ศาลกำหนดตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของความเสียหายจากการที่โจทก์ใช้สิทธิไม่สุจริตในการฟ้องคดีหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากจำเลย

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการต่อต้านการ
 ฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต

ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศฟิลิปปินส์	ประเทศไทย
<p>หากศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งว่าโจทก์ฟ้องไม่สุจริตหรือเป็นการฟ้องปิดปาก</p> <p>-<u>มลรัฐแคลิฟอร์เนีย</u> ศาลจะพิพากษายกฟ้อง</p> <p>-จำเลยมีสิทธิได้รับค่าทนายและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องเสียไปในการต่อสู้คดี</p> <p>-โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์คัดค้านคำตัดสินได้</p> <p>-<u>มลรัฐฟลอริดา</u> ศาลจะพิพากษายกฟ้อง</p> <p>-ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามสมควร</p> <p>-หากเป็นกรณีที่หน่วยงานรัฐฟ้องปิดปากบุคคลหรือนิติบุคคล มีการลงโทษทางวินัย</p>	<p>หากศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งว่าโจทก์ฟ้องไม่สุจริตหรือเป็นการฟ้องปิดปาก</p> <p>-หาก ศาล พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเอกชน แล้วแต่กรณี เห็นเอง ว่าเป็นคดีฟ้องปิดปาก มีอำนาจ “ยุติคดี” ได้ทันที</p> <p>-หากเป็นกรณีจำเลยยื่นคำร้องขอยุติคดีโดยเร็วในชั้นศาล ศาลต้องยกฟ้องและกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่จำเลยได้</p> <p>-จำเลยมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ศาลกำหนดให้ก็ได้</p> <p>-หากเป็นกรณีที่โจทก์นำคดีไปฟ้องเป็นคดีใหม่ อ้างว่าจำเลยฟ้องปิดปาก จำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องให้ศาลวินิจฉัยว่า คดีเดิมยังไม่เป็นข้อยุติ ว่าฟ้องโจทก์เป็นฟ้องปิดปาก และการกระทำดังกล่าวเป็นการประวิงคดีให้ชักช้าให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ในคดีใหม่ ศาลมีอำนาจกำหนดให้จำเลยในคดีใหม่ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้</p>	<p>-ต้องความปรากฏต่อศาลเอง หรือกรณีที่มีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาว่าฟ้องโจทก์ไม่สุจริตตาม</p> <p>-หากฟ้องโจทก์ไม่สุจริตตาม ป.วิอ.มาตรา 161/1 ศาลต้องยกฟ้อง</p> <p>-ห้ามโจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก</p>

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากสมมติฐานการวิจัยฉบับนี้ว่า “ในปัจจุบันผู้เสียหายในคดีอาญาใช้สิทธิฟ้องคดีไม่สุจริต มากยิ่งขึ้นทำให้มีผลกระทบต่อการใช้อำนาจหรือตัดสิทธิบางอย่างของพนักงานอัยการและส่งผลต่อ ตัวจำเลยที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องให้ได้รับความยากลำบากเกินความจำเป็น แม้ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 161/1 ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีโดยไม่ สุจริต แต่ก็ยังคงมีข้อบกพร่องเพราะ ไม่มีการกำหนดคำนิยาม คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ไว้ให้ ชัดเจน รวมถึงไม่มีการบัญญัติหรือวิธีการในการพิสูจน์ความไม่สุจริตของโจทก์และไม่มีการบัญญัติ คຸ້ມครองสิทธิให้จำเลยผู้ถูกฟ้องคดีใช้สิทธิโดยวิธีใดตามมาตรานี้ อีกทั้งไม่มีการกำหนดผลและวิธีการ ลงโทษ จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการนำไปปรับใช้ จึงมีความ จำเป็นต้องหาแนวทางเพื่อนำไปแก้ไขให้เป็นบรรทัดฐานและสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป เมื่อผู้ศึกษา ศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว พบว่าสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ถูกต้อง และในบทนี้ผู้ศึกษาจะสรุปสาระสำคัญของมาตรการการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในคดีอาญา และข้อพิจารณาของกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำมาใช้เป็นข้อเสนอแนะ และแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของประเทศไทยต่อไป

1. บทสรุป

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 161/1 มาแก้ปัญหาการฟ้องปิดปาก แต่มาตรการดังกล่าวไม่ถูกนำมาปรับใช้โดยศาลได้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่ควร เพราะไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงความหมายของ คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ตามมาตรา 161/1 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าหมายความว่าอย่างไร อีกทั้งไม่มีมาตรการคุ้มครองสิทธิของโจทก์ และจำเลยในการต่อสู้ทางคดีกัน และไม่มีผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษกรณีโจทก์ฟ้อง คดีอาญาโดยไม่สุจริตที่เหมาะสมและชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาดังกล่าวกระทบต่อเจตนารมณ์ของ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามทฤษฎีศุภนิติกระบวนการ หลักนิติธรรมรวมถึงเป็นการขัดต่อหลัก การพื้นฐานทั่วไปในระบบพิจารณาความในเรื่องหลักการค้นหาความจริง และหลักการฟังความ ทุกฝ่าย อันถือว่าเป็นหลักของความยุติธรรมตามธรรมชาติและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สุดในการ คำนึงถึงสิทธิของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาและยังเป็นเหตุให้ประชาชนไม่กล้าแสดง ความ คิดเห็น หรือมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ เพราะเกรงกลัวต่อการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ทำให้ผู้นำประเทศและผู้เกี่ยวข้องไม่ทราบถึงปัญหาของประเทศที่เกิดขึ้นและพัฒนาประเทศได้ช้าลง อีกด้วย

สำหรับกรณีประเด็นปัญหากฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของไทยไม่มีการกำหนดคำนิยาม ความหมายของ คำว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ไว้ อาจจะทำให้ศาลตีความความหมายดังกล่าวไม่เป็นบรรทัดฐานในแนวทางเดียวกัน เพราะเป็นคำที่มีความหมายกว้างเกินไป จึงทำให้ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มาตราดังกล่าวไม่ถูกนำมา ปรับใช้โดยศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่ควร เพราะหากศาลตีความว่า การฟ้องคดีของโจทก์ เป็นการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต มีผลทำให้ศาลยกฟ้อง และนำคดีเดิมมาฟ้องอีกไม่ได้ เป็นฟ้องซ้ำ¹⁹² ซึ่งจากการศึกษากฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของต่างประเทศ ในประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการ กำหนดคำนิยาม คำว่า “การฟ้องปิดปาก” ไว้โดยชัดเจน โดยสรุป หมายถึง “การดำเนินคดีใด ๆ โดย มีจุดมุ่งหมายเป็นการต่อต้านผู้ใช้เสรีภาพในการแสดงออก การแสดงออก การมีส่วนร่วม สื่อ หรือการ รวมกลุ่ม ชุมนุมอย่างสงบในประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ (Public Concern) ทั้งนี้ ผู้ดำเนินคดี มีวัตถุประสงค์เพื่อก่อความ ปิดปาก สร้างความกดดัน หรือลดทอนทรัพยากรต่อฝ่ายที่ถูกกล่าวหา ถูกฟ้อง หรือถูกเรียกร้อง” ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐฟลอริดา แม้ไม่ได้มีการกำหนดคำนิยาม “ฟ้องปิดปาก” ไว้โดยตรงแต่ก็ได้กำหนดคำอื่น ๆ ไว้ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจใน พระราชบัญญัติการต่อต้านการฟ้องปิดปากมากขึ้น เช่น “การพูดโดยเสรีในประเด็นสาธารณะ” หรือ “หน่วยงานของรัฐ” ดังนั้นเพื่อการตีความที่ถูกต้องและเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน ประเทศไทยควรมี การกำหนดคำนิยาม คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” หรือ “การฟ้องปิดปาก” ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ดังเช่นกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของ ต่างประเทศดังกล่าว ก็จะทำให้ศาลวินิจฉัยผลแห่งคดีได้ รอบคอบมากขึ้น และการปรับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 มีประสิทธิภาพและใช้ได้จริงในปัจจุบัน

¹⁹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

ส่วนในประเด็นปัญหาว่า กฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศไทยไม่มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา จะเห็นว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟิลิปปินส์ หากมีการฟ้องปิดปากเกิดขึ้น แม้จะกำหนดให้เป็นหน้าที่ศาลในการวินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องคดีปิดปากหรือไม่ ก็ไม่ตัดสิทธิจำเลยแสดงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ศาลเห็นว่า โจทก์ฟ้องคดีไม่สุจริตหรือเป็นการฟ้องปิดปาก โดยมีมาตรการให้จำเลยยื่น “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” และกฎหมายดังกล่าวยังให้อำนาจโจทก์ในการคัดค้านคำร้องยุติคดีโดยเร็วของจำเลย โดยกำหนดให้ โจทก์หรือผู้ฟ้องคดียื่นคำร้องและคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติม และมีภาระการพิสูจน์ว่าคำ ฟ้องมีมูลและชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งถือว่าให้อำนาจโจทก์และจำเลยในการต่อสู้ทางคดีกันได้ เต็มที่ตามหลักพื้นฐานทั่วไปในระบบพิจารณาความอาญาในเรื่องหลักการค้นหาความจริง และหลักการฟังความทุกฝ่าย ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่มีการบัญญัติกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปาก ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ที่กำหนดเพียงว่า หากเป็นกรณีที่โจทก์ ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต ต้องเป็นกรณีความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาเท่านั้น โดยไม่ได้ให้สิทธิจำเลยแถลงข้อเท็จจริงหรือมีคำขอยุติคดีโดยเร็วใด ๆ และยังไม่เปิดโอกาสให้โจทก์ พิสูจน์ความสุจริตในการฟ้องคดี ดังนั้น ประเทศไทยควรจะนำมาตราการ “คำร้องขอยุติคดีโดยเร็ว” มาปรับใช้กับกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศไทยเพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพในการ ต่อสู้คดีของโจทก์และจำเลย

ประเด็นปัญหาสุดท้าย กฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศไทยไม่มีผลทางกฎหมาย และมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับกฎหมายต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดย ไม่สุจริตที่เหมาะสมและชัดเจนเท่าที่ควร มีผลเพียงว่า “หากศาลเห็นว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตจริง ศาลจะต้องยกฟ้องโจทก์และห้ามโจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก”¹⁹³ ซึ่งในกฎหมายต่างประเทศ นั้น หากเป็นคดีฟ้องปิดปากนอกจากที่ศาลจะต้องยกฟ้องและห้ามโจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก ยังให้สิทธิจำเลยมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน ค่าทนายความ จากกรณีที่โจทก์ ฟ้องปิดปากซึ่งเรียกว่า “มาตรการฟ้องกลับ” (SLAPPback) ดังนั้น เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิ จำเลย ประเทศไทยควรมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อลงโทษโจทก์ที่ใช้สิทธิฟ้องจำเลยโดยไม่สุจริตหรือ มีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปาก โดยหากเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยว่าการกระทำของโจทก์เป็นการฟ้อง ปิดปากหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากให้จำเลยมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน รวมถึงค่าทนายความ จากโจทก์ได้และการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าว ให้ศาลกำหนดตามพฤติการณ์

¹⁹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

และความร้ายแรงของความเสียหายจากการที่โจทก์ใช้สิทธิไม่สุจริตในการฟ้องคดีหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากจำเลย

2. ข้อเสนอแนะ

จากประเด็นปัญหาว่าของการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายต่อต้านการฟ้องปิดปากของประเทศไทย แต่ยังมีข้อบกพร่องที่ยังไม่สามารถใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ เนื่องจากยังมีปัญหาในเรื่อง คำนิยาม ความหมายของ คำว่า “ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต” มีความหมายว่าอย่างไร จึงทำให้การตีความไม่เป็นบรรทัดฐานแนวทางเดียวกันเพราะเป็นคำที่มีความหมายกว้างเกินไป อีกทั้งไม่มีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากในการคุ้มครองสิทธิของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา และไม่มีผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตที่เหมาะสมและชัดเจนเท่าที่ควร เมื่อนำปัญหาดังกล่าวไปวิเคราะห์ และเปรียบกับกฎหมายของต่างประเทศจึงทำให้ได้แนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้กับกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของประเทศไทย ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนดคำนิยาม “โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริต”

สำหรับกรณีนี้ ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (23) โดยกำหนดว่า “การฟ้องคดีโดยไม่สุจริต หมายถึง การฟ้องปิดปาก หรือการที่ผู้ฟ้องคดีใช้สิทธิทางศาล ยื่นคำฟ้อง โดยมีเจตนามิได้มุ่งหมายเพียงพิสูจน์ความผิดของจำเลย หรือรักษาสีทิต่าง ๆ ของตนเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาซ่อนเร้น เพื่อต้องการผลประโยชน์อย่างอื่นอันมิควรได้โดยชอบ เช่น ฟ้องคดีเพื่อต้องการกลับแก้ล้างหรือข่มขู่เอาเปรียบจำเลย โดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าการชนะคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือให้จำเลยต้องหยุดการกระทำบางอย่างหรือต้องกระทำการบางอย่างเพราะความเกรงกลัวต่อโทษตามกฎหมาย หรือฟ้องคดีเพื่อเป็นข้อต่อรองผลประโยชน์ อันมิควรได้สำหรับโจทก์ผู้ฟ้องคดี”

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากของโจทก์และจำเลยในคดีอาญา

สำหรับกรณีนี้ ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 วรรคสาม โดยกำหนดว่า “หากจำเลยเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์เป็นไปตามวรรคหนึ่ง

จำเลยมีสิทธิ ยื่นคำร้องเพื่อขอยุติคดีโดยเร็ว และในคำร้องดังกล่าวต้องแสดงให้เห็นว่า โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือเป็นการฟ้องปิดปากภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำฟ้องจากศาล”

และในมาตรา 161/1 วรรคสี่ โดยกำหนดว่า “เมื่อโจทก์ได้รับคำร้องเพื่อขอยุติคดีโดยเร็ว โจทก์มีสิทธิยื่นคำร้องและคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มเติมเพื่อคัดค้านว่า ฟ้องของโจทก์เป็นฟ้องคดีโดยสุจริต ภายในระยะเวลา 30 วันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องตามวรรคสาม ทั้งนี้ โจทก์มีภาระพิสูจน์ถึงความสุจริตนั้น หากโจทก์มิได้ยื่นคำร้องภายในกำหนดเวลาโดยไม่มีเหตุอันควรให้ศาลพิจารณาคำร้องของจำเลยไปฝ่ายเดียว”

และในมาตรา 161/1 วรรคห้า โดยกำหนดว่า เมื่อศาลได้รับคำร้องตามวรรคสาม และวรรคสี่ศาลต้องพิจารณาเกี่ยวกับคำร้องดังกล่าวภายในระยะเวลาอันสมควร

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับผลทางกฎหมายและมาตรการการลงโทษเกี่ยวกับการต่อต้านการฟ้องร้องปิดปากกรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริต

สำหรับกรณีนี้ ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 วรรคหกว่า “หากศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ยุติคดีโดยเหตุเป็นการฟ้องโดยไม่สุจริตหรือเป็นการฟ้องปิดปาก จำเลยมีสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน และศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของความเสียหายจากการที่โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในการฟ้องคดีหรือมีลักษณะเป็นการฟ้องปิดปากจำเลย”

บรรณานุกรม

หนังสือ

กิตติศักดิ์ ปรกติ.(2554).หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้. กรุงเทพมหานคร :
วิญญูชน.

คณิต ฌ นคร.(2564).กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่10).กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน.

ชัย ยิ้มประเสริฐ.(2551).สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร:พี.เพรส.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2545). วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีของศาลรัฐธรรมนูญ

ต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน.(2562).รายงานข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองผู้ใช้สิทธิและเสรีภาพ
เพื่อการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะจากการถูกฟ้องคดี.กรุงเทพมหานคร:สมาคมสิทธิ
เสรีภาพ ของประชาชนและมูลนิธิสืบสวนวัฒนธรรม.

สายชล สัตยานุรักษ์.(2558). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่
ประวัติศาสตร์สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.(2562).ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560.กรุงเทพมหานคร:สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร.

อุทัย อาทิวา.(2559). คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ระบุผิดส่วน & ระบุบกกล่าวหา
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : วิ.เจ.พรินติ้ง, 2559.

อุทัย อาทิวา. (2558).คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2558.

วารสารและบทความ

ณรงค์ วิทย์ไพศาล.(2535).บทบาทของพนักงานอัยการกับการคุ้มครองผลประโยชน์มหาชนในระบบซี
วิลลอว์และระบบคอมมอนลอว์. วารสารอัยการ, 15(169),34.

ณัฐ จินตพิทักษ์กุล. (2563).แนวคิดพัฒนาการและการพิจารณาเรื่องการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อ
ระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำมาบังคับใช้เป็น
กฎหมายในประเทศไทย. วารสาร วิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,
8(1),1-15

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2551). หลักนิติธรรมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. วารสารพระธรรมนุญ, 49(พ.ศ.2551-2552), 97-101.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2561). กฎหมายต่อต้านการดำเนินคดีเพื่อยับยั้งการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ (Anti-Slapp Law). วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน (Thailand Human Right Journal), 2(3), 7-30.
- พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2556). หลักสุจริตในระบอบกฎหมาย. จุลนิติ, 10(6), 44-45.
- วิชัย วิวิตเสวี. (2533). โครงสร้างและการกระทำในทางปกครองตามแนวความคิดของระบบแองเกลอมอเมริกัน. ดุลพาห, 37, 58.
- วนิดา แสงสารพันธ์. (2556). ขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน, 2 (6), 20-44.
- อรุณี กระจำแสง. (2535). “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา: ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมันสหรัฐอเมริกาและไทย”. วารสารนิติศาสตร์, 35(3), 62.
- อุดม รัฐอมฤต. (2535). การพิจารณาโดยเปิดเผย: หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฝรั่งเศส. วารสารนิติศาสตร์. 35(1), 69.
- อุดม รัฐอมฤต. การฟ้องคดีอาญา. (2535). วารสารนิติศาสตร์, 35(2), 240.
- อุทิศ แสนโกสีก. (2508). บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา. อัยการนิเทศ, เล่ม 37, 43-45.
- วิทยานิพนธ์**
- คิงงาม คงตระกูล. (2546). ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collection. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:115515#
- คนโท ก้วนหิน. (2554). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลในระบบกฎหมายไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collection. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:121984#
- ณัฐ จินตพิทักษ์กุล. (2560). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็น สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการแก้มลิงฟอง. [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collection. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:140797

ปารีชาติ วิเชียรบุตร. (2543). วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]

<https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=1587033>

สมศักดิ์ อินทร์พันธ์.(2535). วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิต ปัญญาพฤษ.(2541).การใช้สิทธิโดยสุจริต[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถพล ใหญ่สว่าง.(2524).ผู้เสียหายในคดีอาญา[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาทิตยา ศุภวัชรโรบล.(2529).การฟ้องคดีอาญา : ศึกษากรณี ผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินคดีอาญา แทน[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกรินทร์ หนุณภักดี.(2543).การก่อกองคดีอาญาก่อนการพิจารณาคดีของศาล[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

เว็บเพจ

Thaipost. (2561,5 ธันวาคม).กฎหมายไม่ใช่เครื่องมือโจร <https://shorturl.asia/ws4R2>

กรุงเทพ ธุรกิจ.(2561,4 ธันวาคม).สนช. ผ่านร่างกม. ห้าม 'คนหนีคดี' ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญา.

<https://shorturl.asia/vltE0>

กฤษณะ โสภี. (2565,19 กันยายน 2565).การปราบปรามคอมมิวนิสต์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.

https://www.silpa-mag.com/history/article_7717

ข่าวช่อง 8. (2564,4 กุมภาพันธ์ 2564).ผบ.ตร.เผยพบทุจริต“เราเที่ยวด้วยกัน”อีก 400 กว่าคดี.

<https://shorturl.asia/ilmbV> [เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน 2567]

คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล. “ข้อกังวลเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อป้องกัน “การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อระงับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน” (Strategic Lawsuit

Against Public Participation หรือ SLAPP).”[https://naksit.net/wp-](https://naksit.net/wp-content/uploads/2019/10/20190811-thai.pdf)

[content/uploads/2019/10/20190811-thai.pdf](https://naksit.net/wp-content/uploads/2019/10/20190811-thai.pdf) -

ประชาไท.(2557,10 กันยายน).ดร. เจริญแจ่มแจ้งข้อกล่าวหา ‘ผอ.มูลนิธิพัฒนาฯ’ หมิ่นประมาทกรม

ทหารพรานที่ 41 <https://shorturl.asia/jzru7>

มานะ นิมิตรมงคล.(2565). FULL ACT Now EP 24 กลไก ป้องกัน การฟ้องปิดปาก Anti SLAPP
[Law Convert \[วิดีโอ\].YouTube.https://www.youtube.com/watch?v=YTAMuq-lZPk&t=30s](https://www.youtube.com/watch?v=YTAMuq-lZPk&t=30s)

สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน. “รายงานข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองผู้ใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อ
การมี ส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะจากการถูกฟ้องคดี.”

<http://naksit.net/wpcontent/uploads/2019/06/20190811-pdf.pdf>, [

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.“พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.

<https://dictionary.orst.go.th>

สุนทรียา เหมือนพะวงศ์.(2553,14 มกราคม).กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมไทย: เส้นทางยังอีก

ยาวกว่าจะไปถึงฝัน. [https://www.slideshare.net/slideshow/ss-](https://www.slideshare.net/slideshow/ss-2911702/2911702)

2911702/2911702

บทความในหนังสือ

คณิต ฒ นคร.(2562). ผู้เสียหายในคดีอาญา. ใน กฎหมายปริทรรศน์ในวารสารอัยการ และอื่น ๆ.

(พิมพ์ครั้งที่ 1,) วิทยุชน,

นวนน้อย ตรีรัตน์ และ ชัยยศ จิรพฤกษ์ภิญญา.(2543). ขบวนการทางสังคมกับการต่อต้านคอร์รัปชัน :

ศึกษา กรณีการทุจริตการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข. ในผาสุก พงษ์
ไพจิตร (บรรณาธิการ), ลูกชิ้นสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.).

เอกสารอื่น ๆ

เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. (แก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวและการใช้
สิทธิ ฟ้องร้องดำเนินคดีหรือการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา).

Books

Black, H. C. (1990). Black's Law Dictionary. 6th ed. Minn: West Publishing Co.

Dicey, A. V. (1959). Introduction to the Study of the Law of the Constitution. London:
Macmillan& Co Ltd. (pp. 202-205). อังไฉน อรรถพล ไทญ์สว่าง. "หลักนิติธรรมภายใต้
การปกครองระบอบประชาธิปไตย.

Donson, F. J. L. (2000). Legal Intimidation a Slapp in the Face of Democracy. London: Free Association Books.

Dubber, M. D. (2014). Foundational Texts in Modern Criminal Law. New York: Oxford University Press.

Frank, T., and Plucknett, T.(1948). A Concise History of the Common Law. Edited by edition, t. London .Butterworth & Co. (Publishers) Ltd.

George W.,Pring and Penelope Canan.(1996) SLAPPs getting sued for speaking out. Philadelphia. Temple University Press.

Kravchenko, S., and Bonine, J. E.(2018). Human Rights and the Environment Case, Law, and Policy. Durham,North Carolina. Carolina Academic Press.

Plato, The Law. (1975). (Trans. T.J. Saunders, Penguin Classics, 1975). อ้างใน อรรถพล ใหญ่สว่างหลักนิติธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย.

Pring, G. W., and Canan, P.(1996). Slapps Getting Sued for Speaking Out. Philadelphia: Temple University Press.

Ramsay, P. (2012).The Insecurity State: Vulnerable Autonomy and the Right to Security in the Criminal Law. United Kingdom: Oxford University Press.

Wade, H.W.R. and Forsyth , C.F. (2000). Administrative law (8th ed.). Oxford University Press.

Zeigler, D. R.(2015). The Basics of Slapp Suits. Kansas State. University.

Book Section

Stenton, D. M. (1940).Rolls of the Justices in Eyre: Being the Rolls of Pleas and Assizes for Gloucestershire, Warwickshire and Staffordshire. In The Publications of the Selden Society. London: Bernard Quaritch.

Journal Articles

Diez, C. G.-J. (2008). Enemy Combatants Versus Enemy Criminal Law: An Introduction to the European Debate Regarding Enemy Criminal Law and Its Relevance to the Anglo-American Discussion on the Legal Status of Unlawful Enemy Combatants. Buffalo Law Journal, 11(4),1-2

Saner, K. E. (2013). Getting Slapp in Federal Court: Applying State Anti-Slapp Special Motion to Dismiss in Federal Court after Shady Grove. *Duke law journal*, 63.781

Waldman, T. A. (1992). Slapp Suits: Weaknesses in First Amendment Law and in the Courts' Responses to Frivolous Litigation. *UCLA law review* 39, 979.

Wells, J. A. Exporting Slapps: International Use of the U.S. 'Slapp' to Suppress Dissent and Critical Speech. *Temple International and Comparative Law Journal* 12, 2.

Web Pages

Law, J. U. Leonardini v. Shell Oil Co.

(1989).<https://law.justia.com/cases/california/court-of-appeal/3d/216/547.html>

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นางสาววันทกาญจน์ จิตนาม
วัน เดือน ปี เกิด	7 ตุลาคม 2536
สถานที่เกิด	จังหวัดอุดรธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	89 ถนนศรีสุข ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 68 สำนักอบรมวิชาว่าความ รุ่นที่ 45
ประวัติการทำงาน	ทนายความ นิติกรประจำศาลจังหวัดสมุทรสาคร รับราชการนิติกรประจำสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือ ทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดระยอง รับราชการนิติกรประจำสำนักงานอัยการฝ่ายคดีพิเศษ (คดีฟอกเงิน) รับราชการนิติกรประจำสำนักงานอัยการคดีพิเศษฝ่ายคดีปกครองอุดรธานี

